

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Tiina Kersa

**14 – 18 - AASTASTE ALAEALISTE POOLT ÕIGUSVASTASELT TEKITATUD
KAHJU HÜVITAMINE**

Magistritöö

Juhendaja
PhD Age Värv

Tallinn
2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. 14–18-AASTANE ISIK DELIKTIÕIGUSES	10
1.1. Deliktiõiguse eesmärk	10
1.1.1. Preventsioon deliktiõiguses	11
1.1.2. Deliktiõigus ja karistus	13
1.2. Alaealise isiku vastutus enda poolt õigusvastaselt tekitatud kahju korral	14
1.2.1. 14–18-aastase alaealise süül põhinev vastutus	14
1.3. Deliktiõigus kriminaalmenetluses	16
1.4. Võlasuhte pooled alaealise delikti korral	18
1.4.1. Kahju eest vastutavad isikud tsiviilkohtumenetluses	18
1.4.2. Kahju eest vastutavad isikud kriminaalmenetluses	19
1.4.3. Kahju hüvitamise nõudeõigust omavad isikud tsiviilkohtumenetluses	20
1.4.4. Kahju hüvitamise nõudeõigust omavad isikud kriminaalmenetluses	20
2. JÄRELEVALVET TEOSTAVA ISIKU VASTUTUS 14–18-AASTASE ALAEALISE DELIKTI KORRAL	22
2.1. Järelevalvet teostavad isikud	22
2.1.1. Vanemad ja eestkostja kui järelevalve teostajad	22
2.1.2. Lepingust tulenevat järelevalvet teostavad isikud	23
2.1.3. Kasuvanema positsioon deliktiõiguses	23
2.2. Lapsevanema ja eestkostja vastutuse tekkimise eeldused	25
2.3. Järelevalvet teostava isiku vastutus oma hooletuse eest	27
2.4. Lapsevanema ja eestkostja seaduses sätestatud hoolsuskohutus	28
2.5. Lapsevanema ja eestkostja järelevalve teostamise määr	29
2.5.1. Lapsevanema järelevalve ulatus küberdeliktide korral	31
2.6. Järelevalvet teostava isiku vastutusest vabanemine	33
2.7. Isikud, kelle vastu kohtupraktikas kahjunõue on esitatud	36
3. JÄLEVALVET TEOSTAVA ISIKU VASTUTUS ALAEALISE VASTUTUSE KÕRVAL	42
3.1. Järelevalve teostaja ja alaealise solidaarne vastutus alaealise delikti korral	42
3.1.1. Järelevalvet teostava isiku vastutus varem kehtinud tsiviilkoodeksis	44
3.1.2. 14–18-aastase alaealise ja vanema või eestkostja vastutus kohtupraktikas	44
3.1.3. Täiendava ja solidaarse vastutuse erinevus	48
3.2. Vanema vastutuse lõppemine alaealise delikti korral	49

3.2.1. Vanema ja eestkostja vastutuse lõppemine kohtupraktikas.....	50
3.3. Materiaalõiguse normidele viitamine kriminaalmenetluses	53
KOKKUVÕTE	60
SUMMARY	66
KASUTATUD KIRJANDUS	71
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	73
MUDELSEADUSED	74
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	74
LÜHENDID	80

SISSEJUHATUS

Võlaõigusseaduse¹ 53. peatükk reguleerib kahju õigusvastaselt tekitamise juhtusid, mille all on sätestatud muuhulgas ka vastutus alaealiste poolt õigusvastaselt tekitatud kahju korral. VÕS § 1052 lg-st 1 tulenevalt vastutab 14-aastane isik enda tekitatud kahju eest ise. 14–18-aastased alaealised võivad oma noorusest hoolimata tekitada kahju vähemal või rohkemal määral. 2020. aastal olid alaealiste levinuimad kuriteod Eestis vargused ja kehaline väärkohtlemine, kuid pandi toime ka röövimisi.² Kõikide nimetatud kuritegudega võib tekkida suure tõenäosusega kahju, mis tuleb kannatanule hüvitada. Samas ei ole 14–18-aastased alaealised võimelised reeglina enda tekitatud kahju ise hüvitama, kuna neil oma vanusest tulenevalt puudub vara ja sissetulek. Ka täisealiseks saamine ei tähenda koheselt tööle asumist ja sissetuleku saamist, kuna kutsekool või gümnaasium lõpetatakse tavaliselt mitte enne 19–20-eluaastat. Pärast nimetatud õppeasutuse lõpetamist saavad õpingud ka jätkuda. Sissetulekute puudumine võib olla tingitud ka muudest asjaoludest, näiteks viibimine kinnipidamisasutuses või lihtsalt soov mitte töötada. On veel võimalus, et sissetulekud ei kajastu seetõttu, et isik töötab mitteametlikult või on asunud tööle välismaal.

Selline olukord oleks aga ebaõiglane ja vastuolus deliktiõiguse põhieesmärgiga tagada kannatanud isikule kahju hüvitamine, seetõttu on seaduseandja ette näinud kannatanu paremaks kaitseks mitu vastutuse liiki.³ Seadusest tulenevalt on teiste isikute vastutus alaealiste poolt tekitatud kahju korral tulenevalt vanusest jaotatud kaheks. Alla 14-aastase isiku poolt teisele isikule õigusvastaselt tekitatud kahju eest vastutavad vanemad või eestkostja sõltumata oma süüst (VÕS 1053 lg 1) ning 14–18-aastase isiku poolt teisele isikule tekitatud kahju eest vastutavad vanemad või eestkostja oma süüst sõltumata, kui nad ei tõenda, et nad on teinud kõik, mida saab mõistlikult oodata, et ära hoida kahju tekitamist (VÕS 1053 lg 2). Töös käsitletakse 14–18-aastaste alaealiste poolt õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamisega seonduvat.

Töös on kasutatud tekstiotsinguga “1053 lg 2” väljaandes Riigi Teataja avaldatud maa- ja ringkonnakohtu ning Riigikohtu lahendeid alates 2006. aastast kuni 31.12.2021 a. Tulemuseks leiti kokku 339 lahendit, neist 34 lahendis on sätet kohaldatud tsiviilkohtumenetluses, millest omakorda on 6 ringkonnakohtu lahendit. Maakohtusse on alaealise deliktist tulenev

¹ Võlaõigusseadus. – RT I, 21.09.2021, 5.

² Alaealiste õigusrikkumised. Kuritegevus Eestis 2020. Justiitsministeerium. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/alaealiste-õigusrikkumised> (31.10.2021).

³ Tampuu, T. Deliktiõiguslik vastutus teise isiku tekitatud kahju eest. *Juridica VII/2003*, lk 464.

kahjunõue esitatud 25 korral, sh 12. korral on hagiavalduse esitanud füüsiline isik ja 13. korral juridiline isik, millest omakorda on 7 asjas on hagi esitanud kindlustusandja või Eesti Haigekassa. Riigikohtu otsuseid leiti 3.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendeid leiti 3, ringkonnalahendeid 17, kuid sealhulgas on 3 lahendis⁴ ekslikult viidatud VÕS § 1053 lg-le 2. Maakohtu lahendeid leiti 285, sealhulgas on 22. lahendis ekslikult viidatud VÕS § 1053 lg-le 2. Ekslik viitamine tähendab, et neis lahendites oli kahju põhjustanud isik kahju põhjustamise ajal täisealine, mistõttu oli põhjendamatu viidata sättele ja märkida, et vanemad või eestkostja vastutavad, sõltumata oma süüst.⁵ Või siis, mõistis VÕS § 1053 lg 2 alusel kohus süüdistatava seaduslikult esindajalt välja menetluskulud või sundraha, kaitsjatasu ja koopiakulu.⁶ Seetõttu jäi lõplikuks maakohtus lahendatud menetluste arvuks 265 ja ringkonnakohtus 15. Seega otsingu “1053 lg 2” tulemusena selgus, et alaealise deliktist tulenevaid kahjunõudeid maakohtus lahendati kriminaalkohtumenetluses 91,4% ja tsiviilkohtumenetluses 8,6% asjadest.

Eelpool äratoodud tekstiotsinguga lahendite analüüsimisel selgus, et kõik Eesti piirkonnad ei ole piisavalt hõlmatud, st kohtulahendeid ei leitud üldse või leiti ainult mõni (vt lisa 1). Üheks selliseks piirkonnaks oli Ida-Virumaa, kusjuures 2020. aastal registreeriti selles piirkonnas 27% alaealiste kõigest kuritegudest,⁷ samas lahendeid leiti ajavahemikus 2020–2021 a. kõigest 3. Harju Maakohtu lahendeid leiti kokku 106, sh 2016 aastal lahendeid ei leitud. Kuressaare kohtumajas, Paide kohtumajas ja Haapsalu kohtumajas Kärldlas ei ole 16 aasta pikkuse perioodi jooksul sätet kriminaalmenetluses kordagi kohaldatud. Seetõttu tuli otsinguid täiendavalt sooritada erinevate märksõnade ning nende kombinatsioonidega, mis osutus väga töömahukaks. Seetõttu sai otsinguid teostatud piiratud ulatuses vabalt valitud tunnuste järgi.

Pärnu Maakohtu Kuressaare kohtumaja lahendite hulgast tekstiotsinguga “kars AND alaealine” leiti 108 kohtuotsust, millest 20 lahendis oli alaealise tekitatud kahju korral rahuldatud kannatanu tsiviilhagi.

⁴ 01.02.2016 TrtRnK 1-13-4845, 20.11.2015 TrtRnK 1-14-2658, 08.05.2015 TrtRnK 1-14-9338.

⁵ 15.08.2013 TMK 1-13-4940, 27.11.2014 VMK 1-14-9338, 01.12.2015 VMK 1-14-8868, 28.04.2016 VMK 1-15-1034, 23.02.2017 PMK 1-17-768, 04.07.2017 VMK 1-17-5324, 26.07.2018 TMK 1-18-6008, 03.08.2018 TMK 1-18-6196, 08.10.2018 TMK 1-18-9767, 06.12.2018 TMK 1-18-9067, 04.01.2019 TMK 1-18-10285, 30.05.2019 VMK 1-18-3432.

⁶ 13.05.2013 HMK 1-13-3213, 09.08.2013 TMK 1-13-7100, 28.08.2013 HMK 1-13-5611, 12.09.2013 HMK 1-13-7017, 23.04.2015 HMK 1-15-637, 17.02.2015 HKM 1-15-1017, 17.08.2015 HKM 1-15-5981, 10.11.2015 HKM 1-15-7936, 20.11.2015 HKM 1-15-9592, 19.12.2017 HMK 1-17-10412.

⁷ Kuritegevus Eestis 2020.

Märksõnadega “KarS AND täisealiseks saamiseni NOT 1053” ajavahemikus 2006–31.12.2021 leitud 804 otsuses oli 81 maakohtu lahendis ja 2. ringkonnakohtu⁸ lahendis alaealiselt ja/või tema vanematelt või eestkostjalt kahjuhüvitis tekitatud kahju eest kannatanule välja mõistetud.

Märksõnad “vahendite puudumisel” osutus valituks, seetõttu, et kõigis varem leitud Harju Maakohtu lahendites on kahjuhüvitis välja mõistetud alaealiselt ja temal vahendite puudumisel tema vanemalt. Ajavahemikus 2006–31.12.2021 leiti kokku 2288 lahendit, mistõttu tuli perioodi piirata. Ajavahemikus 01.01.2019–31.12.2021 leiti 123 lahendit, millest 24. lahendis oli alaealise deliktist tulenev kahjuhüvitis välja mõistetud ka tema vanematelt, või eestkostjalt (nende hulgast on välja jäetud lahendid, mis leiti varasemate otsingutega). Tsiiviilkohtumenetluses tehtud lahendeid täiendavate otsingutega ei leitud.

Eeltoodu põhjal võib kindlalt väita, et enamasti esitavad 14–18-aastaste alaealiste poolt tekitatud kahju korral kannatanud oma kahjunõude kriminaalmenetluses ja tsiiviilkohtumenetluses esitatakse hagnosis harva, vaid korra või paar aastas. Viimastel aastastel pole seda aga juhtunud, viimane tsiiviilkohtumenetluse lahend, kus hagi esitati 14–18-aastase isiku poolt tekitatud kahjust tulenevalt pärineb 22. maist 2019.⁹

Käesoleva magistritöö eesmärk on hinnata kuidas on kohtud praktikas tõlgendanud 14–18-aastaste alaealiste õigusvastaselt tekitatud kahju korral VÕS § 1053 lg 2 . Töös otsitakse vastuseid järgmistele küsimustele, kas kannatanu õigused on kaitstud ühetaoliselt nii tsiiviil- kui kriminaalkohtumenetluses, või esineb neis erinevusi. Milles need erinevused seisnevad, millest võivad olla erinevused põhjustatud ning kuidas need võivad mõjutada kannatanu huve.

Teema valikut saab põhjendada asjaoluga, et vahetult pärast võlaõigusseaduse vastuvõtmist kirjutati mitmeid artikleid deliktiõiguslikust vastutusest, sealhulgas ka vastutusest alaealiste õigusvastaselt tekitatud kahju korral.¹⁰ Alaealise poolt tekitatud kahju hüvitamise küsimusi on üliõpilastöodes¹¹ varasemalt mõnevõrra käsitletud kuid neis pole keskendutud spetsiifiliselt

⁸ 03.06.2014 TrtRnk 1-13-11286, 06.08.2020 TrtRnk 1-20-2050

⁹ 22.05.2019 PMK 2-19-3925

¹⁰ Lahe, J. Vastutus teise isiku poolt õigusvastaselt tekitatud kahju eest. *Juridica IX/2006*, lk 612–620, aga ka Tampuu 2003.

¹¹ Urres, J. Vastutus alaealise poolt õigusvastaselt tekitatud kahju puhul. Bakalaureusetöö. Juhendaja Janno Lahe. Tartu Ülikool 2009. Teiv, D. Deliktiõiguslik vastutus alaealise õigusvastaselt tekitatud kahju eest. Bakalaureusetöö, juhendaja Janno Lahe. Tartu Ülikool 2010. Paško, N. Vastutus alaealise poolt tekitatud kahju eest. Magistritöö, juhendaja Age Värvi. Tartu Ülikool 2021.

14–18-aastaste alaealiste poolt tekitatud kahjule, samuti ei ole läbi viidud ulatuslikku kohtupraktika analüüsi.

Samas on võlaõigusseaduse jõustumisest möödunud nüüdseks enam kui kaksikümmend aastat, mis on piisavalt pikk aeg kohtupraktika tekkimiseks. Seega on 14–18-aastaste alaealiste õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamisega seonduva käsitlemine olla igati põhjendatud.

Analüüsitud on nii tsiviil- kui kriminaalkohtumenetluses koostatud kohtuotsuseid, kuna tulenevalt menetlusökonoomia ja efektiivse õiguskaitse põhimõttest on seadusandja näinud ette kannatanule võimaluse esitada kahjuhüvitisnõue kriminaalmenetluses.¹²

Kriminaalmenetluse seadustiku¹³ (KrMS) § 38 lg 1 p 2 kohaselt on kannatanul õigus esitada uurimisasutuse või prokuratuuri kaudu tsiviilhagi hiljemalt kümne päeva jooksul alates talle kriminaaltoimiku tutvustamisest. Riigikohus on selgitanud, et tsiviilhagi on võimalik esitada juba kriminaalmenetluse alustamisest alates või isegi enne seda, nt koos kuriteoteatega, kui pärast tsiviilhagi esitamist alustatakse selle aluseks olevas menetluses kriminaalmenetlust ja tsiviilhagi esitaja kaasatakse kannatanuna menetlusse.¹⁴ Olukorras, kus isik tuleb kannatanuna kriminaalmenetlusse kaasata, on nii tema õiguste tõhusa kaitse kui ka kohtusüsteemi efektiivse toimimise seisukohalt põhjendatud võimaldada tal esitada kõik kuriteosündmusega seotud tsiviilnõuded ühe ja sama menetluse raames.¹⁵

Kriminaalkohtumenetluses lahendatavate kahjunõuete suure osakaalu põhjuseks on ilmselt ka asjaolud, et tulenevalt KrMS § 38¹ lg-st 4 on tsiviilhagi läbivaatamine kriminaalmenetluses riigilõivuvaba, välja arvatud tsiviilhagi mittevaralise kahju hüvitamise nõudes, kui mittevaralise kahju hüvitamise nõue ei tulene kehavigastuse või muu terviserikke tekitamisest või toitja surma põhjustamisest. Samuti see, et tulenevalt KrMS § 38 lg 4 kohaselt kohustub uurimisasutus ja prokuratuur selgitama kannatanule tema õigusi, tsiviilhagi esitamise korda, tsiviilhagile esitatavaid põhilisi nõudeid, tsiviilhagi esitamise tähtaega ja selle möödalaskmise tagajärgi, ning riigi õigusabi saamise tingimusi ja korda.

¹² Euroopa Parlamendi ja nõukodu direktiiv 2012/29/EL art 16 lg 1 näeb ette, et iga liikmesriik tagab kriminaalmenetluse käigus kuriteoohvritele õiguse saada mõistliku tähtaja jooksul otsuse kuriteo toimepannud isiku poolse hüvitise maksmise kohta, välja arvatud juhul, kui siseriiklikud õigusaktid sätestavad teatavatel juhtudel hüvitise andmise muul viisil. Ka Euroopa Nõukogu ministrite komitee 28.06.1985. a soovitus R (85) 11 punkt 10 kutsub liikmesriike üles looma menetluslikke võimalusi selleks, et kriminaalasja arutav kohus saaks mõista süüdlaselt kannatanu kasuks välja kahjuhüvitise, ning kaotama kõik olemasolevad takistused, mis sellist võimalust piiravad.

¹³ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 08.07.2021, 9

¹⁴ RKKKm 1-17-4343 p 12.

¹⁵ RKKKm 3-1-1-97-10 p 22., RKKKO 3-1-1-12-16 p 14.

Soodustavaks teguriks on ka asjaolu, et tavaliselt läheb osa tõendamiskoormusest kriminaalmenetluses üle kannatanult prokuröridele, st prokurör teeb kindlaks õigusvastase teo ja vastutuse teo toimipanemise eest.¹⁶ Tsiviilkohtumenetluses peab aga kannatanu, kellel lasub tõendamiskoormus, arvestama, et kui ta ei suuda veenda kohut enda kasuks otsustama, teeb kohus otsuse tema kahjuks, olenemata sellest kas vastaspool on ühtki tõendit esitanud. Isegi olukorras kus poolte esitatud tõendid räägivad mõlema poole kasuks, lähtub kohus tõendamiskoormuse jaotusest ja teeb otsuse selle poole kahjuks, kelle kanda oli tõendamiskoormus. Et seda vältida tuleb kannatanul kohtule esitada tõendamise standardile vastavas määras tõendeid, mis tema väiteid kinnitaksid.¹⁷ Kahjunõude esitamise kasuks kriminaalmenetluses on ka tõik, et täitemenetluse seadustiku (TMS)¹⁸ § 40 lg 2 p 2 kohaselt ei või kohtutäitur nõuda kriminaalmenetluses tsiviilhagi kohta tehtud kohtuotsuse täitmisele esitamisel füüsilisest isikust sissenõudjalt täitekulude ettemaksu.

Seega on kannatanu, kes esitab tsiviilhagi kriminaalmenetluses eelduslikult oluliselt paremas olukorras kui kannatanu kes esitab hagi tsiviilkohtumenetluse raames. Kriminaalmenetluses ei lasu kannatanul kogu tõendamiskoormust, sest kuriteo tõendamine on prokuröri ülesanne. Kannatanu kohustuseks on tsiviilhagi koos kõikide vajalike kahju tõendavate arvete, tšekkide ja muude dokumentide õigeaegne esitamine. Tsiviilkohtumenetluses on aga kogu tõendamiskoormus kannatanul endal ja ta peab ise suutma ära tõendada, et kõik kostja vastutuse eeldused on täidetud.

Töö on jaotatud kolmeks peatükiks, esimese peatükis tuleb käsitlemisele deliktiõiguse eesmärk ja alaealise enda vastutus delikti korral. Millised sätted tulevad kohaldamisele kahjunõuete läbivaatamisel alaealiste delikti korral kriminaalkohtumenetluses? Kes on seadusest tulenevalt kohtumenetluse poolteks, kas selles osas on erinevusi tsiviil- ja kriminaalkohtumenetluses?

Töö teises peatükis käsitleb autor teiste isikute vastutust 14–18-aastase alaealise tekitatud kahju korral. Kes on sellisel juhul vastutavateks isikutes. Millised on järelevalvet teostava isiku vastutuse tekkimise eeldused ja kuidas on seaduseandja ette näinud vanema ja eestkostja

¹⁶ Vutt, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. Aastal: kohtupraktika korduvanalüüs. Tartu: Riigikohus 2017. lk 22.

¹⁷ Kangur, A. § 230 p 3.2.1 – Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I–V osa (§ 1–305). Komm. vlj. Tallinn: Juura 2017.

¹⁸ Täitemenetluse seadustik – RT I, 12.03.2022, 8.

kohustused järelevalve teostamisel. Vastust otsitakse ka küsimusele, milline peaks olema alaealise üle järelevalve teostamise määr ja kuidas on kohtud hoolsusnorme kujundanud. Puudutatud on ka vastutust alaealiste küberdeliktide korral, kuigi Eestis sellealane kohtupraktika puudub. Viimasena tuleb käsitlemisele küsimus, kelle vastu reeglina hagi või tsiviilhagi esitatakse, kas alaealise või järelevalvet teostava isiku või nende mõlema, st kas esineb selles osas erinevust kriminaal- ja tsiviilkohtumenetluses.

Töö kolmandas peatükis käsitletakse järelevalvet teostava isiku ja kahju põhjustanud isiku vastutust kannatanu ees, kas nende vastutus on solidaarne või vastutab järelevalvet tegev isik täiendavalt. Milles seisneb solidaarse ja täiendava vastutuse erinevus? Kas ja millal saab vanemate või eestkostja vastutus lõppeda alaealise delikti korral? Viimasena tuleb käsitlemisele kohtulahendite otsimisel esile kerkinud probleem, milleks on tsiviilõiguse sätetele, sh VÕS § 1053 lg-le 2 viitamata jätmine kriminaalkohtumenetluses.

Riigikohus on viidanud, et Eesti seaduse mõtte ja eesmärgi väljaselgitamisel võib teiste riikide analoogilisi seadusi ja praktikat vähemalt eraõigusnormide puhul arvestada võrdlusmaterjalina.¹⁹ Töös esitatud küsimustele vastamiseks on kasutatud VÕS-i ja Saksa tsiviilseadustiku²⁰ (BGB), vähemal määral Austria tsiviilseadustiku²¹ (ABGB), kriminaalmenetluse otsustes kasutatud sõnastuse mõtte väljaselgitamiseks Vene Föderatsiooni tsiviilkoodeksi²² (VFTsK) vastavaid sätteid ja teemakohast erialakirjandust. Samuti on töös kasutatud Euroopa deliktiõiguse töörühma (EGTL) poolt välja töötatud Euroopa deliktiõiguse põhimõtete²³ (PETL) ning Euroopa raamseadustiku²⁴ (DCFR) materjale. Analüüsitud on nii tsiviil- kui kriminaalkohtumenetluse kõikide kohtuastmete lahendites esitatud kohtute seisukohti ja teatud juhtudel on ära toodud ka Saksa kohtupraktikat.

¹⁹ RKTKo 3-2-1-145-04, p 39.

²⁰ Bürgerliches Gesetzbuch – München: Verlag C. H. Beck, 2022.

²¹ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – Wien: LexisNexis, 2022.

²² Гражданский кодекс Российской Федерации – Москва: Проспект, 2018.

²³ Principles of European Tort Law – Wien ; New York: Springer, 2005..

²⁴ Bar, C. (ed). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. München: Sellier 2009. – https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf. (12.12.2021).

1. 14–18-AASTANE ISIK DELIKTIÕIGUSES

1.1. Deliktiõiguse eesmärk

Kriminaalõiguses rakendatakse süüdlase suhtes sanktsioonina karistust, deliktiõiguses domineerib kahju täieliku hüvitamise eesmärk.²⁵ Kõik Euroopa tsiviilõiguse süsteemid nõustuvad sellega, et deliktiõiguse ülesandeks on eelkõige kannatanule kahjude hüvitamine.²⁶

Kannatanu õigust taotleda õigusvastaselt tekitatud kahjude hüvitamist saab õigusriigis pidada põhiõiguste ja vabaduste garanteerimise vajaduse kaudu põhiseaduslikuks põhiõiguseks. See tähendab, et vaatamata asjaolule, et deliktiõigusega reguleeritakse eraõiguslikke suhteid, seonduvad deliktiõigusega kaitstavad õigused põhiõiguste ja vabaduste tagamise kohustusega läbi riigi kohustuse tagada õiguskord, mis kindlustaks põhiõiguste ning vabaduste tagamise.²⁷ Seega on deliktiõigusliku vastutuse eesmärk suunatud absoluutselt kaitstud õiguste ja õigushüvede kahjustamisega kaasnevate negatiivsete tagajärgede kõrvaldamisele.²⁸

Deliktiõigusliku vastutuse korral tekib vastutus õigusvastaselt kahju tekitamisega, mille tagajärjel võib kannatanul tekkida õigus nõuda kahju hüvitamist ja kahju tekitajal jällegi kohustus tekitatud kahju hüvitamiseks. Sellisel juhul ei pruugi võlasuhte pooled teineteist tunda.²⁹

Deliktiõiguse aluseks on üldine põhimõte, mille kohaselt peab teisele isikule õigusvastaselt kahju tekitanud isik enda tekitatud kahju hüvitama. Samas mitte iga tegu või tegevusetus, mis toob vastava teo kausaalse tagajärjena kaasa teisel isikul kahju tekkimise, ei saa olla keelatud, st olla õigusvastane, ega tohiks tuua kaasa kahju hüvitamise kohustust. Vastasel juhul võiks mistahes tegu või tegevusetus mõjutada teisi isikuid nii, et see võib kaasa tuua nendel õigushüvede ning majandusliku olukorra kahjustamise.³⁰ Deliktiõigus määratleb tingimused, millistel juhtudel on isikul õigus kahjuhüvitisele, eeldusel, et tema nõue ei tulene lepingulisest

²⁵ Kingisepp, M. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Doktoritöö. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 2002, lk 27.

²⁶ Moréteau, O., no 1/64 – Helmut Koziol (ed). Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective. Jan Sramek Verlag. 2015. – <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/33062> (15.11.2021).

²⁷ Nõmm, I. Kaitsekohustuse rikkumisel põhinev deliktiõiguslik vastutus. Doktoritöö. Juhendaja Janno Lahe. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2013, lk 57.

²⁸ Volens, U. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumisvormid. Doktoritöö. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk 36.

²⁹ Lahe, J. Süü deliktiõiguses. Doktoritöö. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005, lk6.

³⁰ Tampuu, T., Käerdi, M. VÕSK IV § 1043/3.1.1. – Võlaõigusseadus IV. 8. osa 40. ptk–10. osa (§-d 703–1067). Komm vlj. Tallinn: Juura 2020.

kohustusest ja kahju on tekkinud vara, tervise, elu kaotusest või kahjustumisest, õiguste³¹ või seadusest tuleneva kohustuste rikkumisest või heade kommete vastasest tahtlikust käitumisest või isiku majandus- või kutsetegevusse sekkumisest.

Hüvitisfunktsioon on omane kahjuõigusele tervikuna, olenemata sellest, millistel vastutuskriteeriumidel see põhineb, st nii süüühise vastutuse kui ka objektiivse vastutuse osas.³² Alates delikti toimepanemisest ning selle tulemusena kannatanul kahju tekkimisest, tekib seaduses sätestatud täiendavate eelduste olemasolu korral kahju tekitaja või tema tegude eest seaduse alusel vastutava isiku ja kannatanu vahel võlasuhe, mille sisuks on kahju tekitaja kohustus hüvitada tekitatud kahju.³³

Kahju hüvitamisele viitavad nii ABGB § 1295 kui ka BGB § 823, samuti rõhutab seda PETL artikkel 10:101.³⁴ Sarnaselt on sätestatud kahju hüvitamise kohustus ka VÕS §-s 1043.

Sellise seisukoha õigustust näitab ka asjaolu, et iga õigussüsteemi vajadus kahju hüvitamise reeglite järele on vähemalt Mandri-Euroopa õigussüsteemides kaetud ainult kahju hüvitamise õiguse reeglitega. Mujal nii levinud tendents hüljata hüvitise mõiste ja keskenduda näiteks hoiatavale funktsioonile, ei ole seega vastuolus mitte ainult positiivse õigusega, vaid jätab tähelepanuta ka asjaolu, et see rebiks lahti regulatsioonilünga, kuna siis ei eksisteeriks ühtegi õigusinstituutsiooni, mis täidaks kahju hüvitamise funktsiooni.³⁵

1.1.1. Preventsioon deliktiõiguses

Deliktiõiguslik vastutus on kahju tekitaja suhtes avalduv isiklik etteheidetavus ja kohustus taluda delikti toimepanemisest tulenevaid juriidilisi tagajärgi,³⁶ samas on vastutamise eesmärgiks kahjude ja kaotuste vähendamine.³⁷

Deliktiõiguse eemärgiks on kannatanule deliktiõiguslikult tekitatud kahju heastamise kõrval ka kahju õigusvastaste tekitamiste juhtumite välistamine tulevikus, nn eri - ja

³¹ Schäfer, H.-B. Tort Law: General. University of Hamburg, Institute of Law and Economics 1999, lk 569. – <http://encyclo.findlaw.com/3000book.pdf> (15.11.2021).

³² Koziol 2012 no 3/1.

³³ Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. 2. tr. Tallinn: Juura 2017, lk 175.

³⁴ Koziol 2012 no 3/1.

³⁵ Samas, no 3/1.

³⁶ Kingisepp, lk 17.

³⁷ Schlechtriem, P. Võlaõigus. Eriosa. Tallinn: Juura 2000, vnr 729.

üldpreventsioon.³⁸ Eripreventsioon peaks mõjutama süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest.

Mingil määral kaasneb alati tsiviilõigusliku vastutuse kehtestamise ja kohaldamisega preventsioonimõju. Kohane rahaline hüvitis, mis peegeldab rikkumise asjaolusid, täidab ka preventsioonifunktsiooni.³⁹ Mandri-Euroopa riikides omistatakse heidutavale funktsioonile valdavalt üksnes teisejärguline tähendus, kuna hüvitise saamise oht avaldab teatud üldist hoiatavat mõju.⁴⁰

M. Kingisepp on märkinud, et preventsioon toimib mõjutusvahendina tõhusamalt, kui õigusrikkuja peab hüvitama tekkinud kahju oma varalistest vahenditest. Seetõttu nõrgendavad eripreventsiooni saavutamist kindlustusvastutus ja ka õigusnormid, mis näevad ette vastutuse ülekandmise teisele isikule (VÕS § 1053 ja VÕS § 1054).⁴¹ Preventsiooni saavutamist nõrgendavaks asjaoluks on ka kahjutekitajal piisava vara puudumine või kui hüvitamiskohustus ei tekita kahju tekitajale tema rikkuse tõttu koormust.⁴²

Samas on teatud juhtudel kindlustusandjal pärast kannatanule kahju hüvitamist õigus esitada tagasinõue deliktiga tekitatud kahju eest vastutava isiku vastu. Vanematepoolne kahju hüvitamise kohustus 14–18-aastase delikti korral võib küll nõrgestada kuritegude ärahoidvat mõju alaealisel. Küll aga peaks samal ajal mõjutama vanemaid edaspidi täitma oma lapse üle järelevalve teostamise kohustust ja seeläbi ka ära hoidma alaealise delikte tulevikus. Samas võib alaealisele ja ka tema vanemale täiendav hoiatav mõju tuleneda kriminaalmenetluse algatamisest ja kohtumenetlusest. Kuna enamus kahjunõudeid 14–18-aastaste delikti korral menetletakse kriminaalkohtumenetluses ja lisaks karistuse määramisele rahuldatakse reeglina ka kannatanu tsiviilhagi, siis peaks see koos efektiivsemalt mõjutama kahju põhjustajat edaspidi hoiduma õigusvastastest tegudest. Juba iseenesest kriminaalmenetluse algatamine ja kohtusse sattumine peaks mõjutama alaealist edaspidi õiguskuulekamale käitumisele.

Deliktiõiguse üldpreveniivne toime seondub eelkõige potentsiaalse kahju tekitaja sooviga vältida deliktilise vastutuse ja kahju hüvitamise kohustust. Seetõttu ei oma deliktiõigus üldpreveniivset toimet juhul, kui potentsiaalsete kahjujuhtumiste arv ei ole suur ning kahju

³⁸ Tampuu 2017, lk 171.

³⁹ RKTko 3-2-1-18-13 p 29.

⁴⁰ Koziol 2015 no 8/147.–

⁴¹ Kingisepp, lk 47

⁴² Samas lk 47, vt ka Koziol 2015 no 8/167.

ärahooldmise kulud ületaksid kahjujuhtumite tekkimise korral vastava kahju hüvitamisega seonduvad kulud.⁴³

Deliktiõiguse hoiatav mõju jääb aga ära väga väikese kahju korral, kui kannatanul puudub piisav motivatsioon hüvitisnõude esitamiseks, mistõttu pääseb kahju tekitaja oma kohustustest kahju hüvitada.⁴⁴ See tähendab, et kui kannatanule on küll tekitatud õigusvastaselt kahju, kuid see ei kaalu tema hinnangul üles uurimisasutusse pöördumise ja kuriteoteate esitamise kulusid mistõttu ta ei esitagi politseisse kuriteoteadet. See aga võib omakorda soodustada kahju tekitajat oma tegevust sarnaselt jätkata.

1.1.2. Deliktiõigus ja karistus

Käesoleva arutluse teemaks on kas deliktiõiguses on kohta karistuslikul kahjuhüvitisel. Helmut Koziol on märkinud, et karistuslik kahjuhüvitis on karistus, mida ei maksta mitte riigile, nagu see on karistusõiguses, vaid otse kannatanule.⁴⁵ Karistusliku kahju hüvitamise standardsed põhjendused heidutus ja karistus, on ühepoolsed kaalutlused. Need ei keskendu osapooltele kui sama ülekohtu tegijatele ja kannatajatele, vaid ainult ühepoolselt kahju põhjustajale. Selliste kaalutluste koht ei ole eraõigus, vaid kriminaalõigus, sest kriminaalõigus ei puuduta mitte seda, kas süüdistatav on kellegi konkreetset õigust rikkunud, vaid seda, kas süüdistatav on käitunud vastuolus õiguste režiimi olemasoluga üldiselt.⁴⁶

Deliktiõiguse üldpreventiivse mõju parandamiseks nõutakse üksikjuhtudel ka tekitatud kahju suurust ületavate nn karistuslike kahjuhüvitiste sisseviimist deliktiõigusesse. Samas ei ole deliktiõiguse eesmärk kahju tekitaja karistamine ega temalt õigusrikkumisega saadud tulu ära võtmine. Õigluse põhimõttest tulenevalt peab deliktiõigus eelkõige võimaldama võtta tsiviilvastutusele isikut, kes põhjustas õigusvastaselt kahju ja kellele saab seda ette heita. Individuaalse süülise vastutuse põhimõte kehtib eelkõige delikti üldkoosseisu alusel tekkiva vastutuse korral.⁴⁷ Deliktiõiguse eesmärgiks ei ole ka kahju tekitamise eest vastutavatelt isikutelt tegelikult tekkinud kahjust suurema hüvitise välja mõistmine. Seega ei ole Eesti kahju hüvitamise õigusel sarnaselt Saksamaa õigusele karistuslikku funktsiooni.⁴⁸

⁴³ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV, 53. ptk/1.

⁴⁴ Koziol 2015, viide 298, no 8/169.

⁴⁵ Samas no 1/23.

⁴⁶ Samas no 8/158.

⁴⁷ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV, 53. ptk/1.

⁴⁸ Koziol 2012 no 3/13

1.2. Alaealise isiku vastutus enda poolt õigusvastaselt tekitatud kahju korral

Delikti üldkoosseisu ülesehitus seab deliktiõigusliku vastutuse tekkimisele selged piirid ja tagab sellega ka piisava käitumisvabaduse. See tähendab, et isikul on võimalik enne tegutsemist hinnata, kas see on õigusvastane ja kas see tegu võib tuua kaasa deliktiõigusliku vastutuse.⁴⁹

Deliktivõime on isiku võime teha end vastutavaks süülise käitumisega ja seda iseloomustab eelkõige isiku intelligentsuse tase. Isik on deliktivõimeline üksnes siis, kui ta on võimeline aru saama sellest, et tema tegu on õigusvastane.⁵⁰

Saksa õiguses tekib alaealisel deliktiõiguslik vastutus BGB § 828 kohaselt teatavate eranditega 7-aastaselt. Alaealine vastutab enda tekitatud kahju eest ise, välja arvatud juhul kui tal puudus vastutuse äratundmiseks vajalik arusaam. Arusaama puudumine viib süü välistamiseni ja sellisel juhul alaealine ei vastuta. Ka DCFR VI-3:103 lg 1 ja 2 näeb ette 7–18-aastase isiku vastutuse delikti korral.

PETL-s kindel vanus vastutuse tekkimiseks puudub, kuid kommentaaride kohasel on kokku lepitud, et see võiks tekkida lastel ajavahemikus 7.–12. eluaastat, juhul, kui nad on rikkunud nende jaoks seaduses sätestatud hoolsusstandardit. Prantsusmaa õiguses on vastutama pandud aga kõik lapsed vanusest olenemata, st alates imikueast.⁵¹ Eestis seevastu on leitud, et alaealine saab deliktivõimeliseks 14-aastaselt ja tal tuleb enda poolt õigusvastaselt tekitatud kahju korral ise vastutada.

Juhul, kui isik on õigusvastaselt kahju tekitanud enne 14. eluaastat siis ei hakka ta pärast deliktivõime omandamist vastutama nende tegude eest, mida ta pani toime deliktivõimetuna, st enne 14. eluaastat. Samas ei vabane isik deliktilisest üldvastutusest seetõttu, et ta muutub deliktivõimetuks pärast õigusvastase teo süülist toimepanemist.⁵²

1.2.1. 14–18-aastase alaealise süül põhinev vastutus

Süül põhinev deliktiline vastutus ehk deliktiline üldvastutus, milleks on ka süüvõimelise alaealise õigusvastaselt tekitatud kahju põhjustamine, on sätestatud VÕS §-s 1043. Sätte kohaselt teisele isikule (kannatanu) õigusvastaselt kahju tekitanud isik (kahju tekitaja) peab

⁴⁹ Lahe 2005, lk 47.

⁵⁰ Tampu, Käerdi, VÕSK IV § 1052/3.1.

⁵¹ Moréteau, O., Art. 6:101 no 9. – European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law. Text and Commentary. Wien; New York: Springer 2005.

⁵² Tampu, Käerdi VÕSK IV, § 1052/3.1.

kahju hüvitama, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele.

Deliktideks on VÕS § 1043 toodud delikti üldkoosseisu tähenduses üksnes sellised õigusvastased teod, mis on nimetatud §-s 1045 lg-d 1, 3 ja 4 ning §-d 1046-1049.⁵³

Võlaõigusseaduses sätestatud delikti üldkoosseisul põhineva õigusvastase ja süülise teoga tekitatud kahju hüvitamise nõude eeldused, milleks on teisele isikule kahju tekitamine, õigusvastasus ja süü.⁵⁴ Sellest tulenevalt on deliktilise üldvastutuse aluseks kolmeastmeline delikti üldkoosseis, mille elemendid ja alaelemendid on:

- 1) objektiivne teokoosseis
 - a) tegu
 - b) kahjulik tagajärg (kahju)
 - c) teo ja kahjuliku tagajärje vaheline seos
- 2) õigusvastasus
- 3) Süü⁵⁵

Delikti üldkoosseisu elementide tuvastamine toimub etapiliselt ja samas järjekorras nagu eelpool toodud. Mis tähendab, et kui puudub mõni objektiivne teokoosseisu element, siis ei anta enam ei hinnangut ei õigusvastasuse ega süü osas. Kui esineb objektiivne teokoosseis, kuid kahju põhjustaja tegu ei ole õigusvastane siis ei kontrollita enam süüküsimust.⁵⁶

Kui objektiivne teokoosseis ja õigusvastasus on tuvastatud, siis kahju tekitaja süüd eeldatakse (VÕS 1050 lg 1).⁵⁷ Süü eeldamine iseloomustab olukorda, kus isik peab vastutusest vabanemiseks oma süü puudumist tõendama⁵⁸.

Süü puhul eristatakse kahte tasandit, milleks on VÕS § 1052 lg 1 ja 2 kohaselt isiku subjektiivne teovõimelisus ja süü vorme.⁵⁹ Subjektiivne süüvõimelisus all mõeldakse isiku deliktivõimet, mis iseloomustab eelkõige intelligentsuse taset, mis tähendab, et isik on deliktivõimeline siis, kui ta on võimeline aru saama, et tema tegu on õigusvastane. Deliktivõimetut isikut ei saa vastutusele võtta delikti üldkoosseisu alusel, sest puudub süü element, kuigi ta on toime pannud õigusvastase teo.⁶⁰ Süü vormideks on VÕS § 104 lg 2 järgi

⁵³ Tampuu 2017, lk 207.

⁵⁴ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV § 1043/3.

⁵⁵ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV § 1043/3.2.

⁵⁶ Samas § 1043/3.2.

⁵⁷ Tampuu, Käerdi, VÕSK § 1043/3.5. RKTko 3-2-1-134-09 p 13; RKTko 3-2-1-127-08 p 15; RKTko 2-16-14655 p 14.6.

⁵⁸ Lahe 2005, lk 87.

⁵⁹ Tampuu, Käerdi, VÕSK § 1050/3.1.

⁶⁰ Tampuu 2017, lk 279.

tahtlus hooletus ja raske hooletus. Enamasti piisab isiku deliktilisele vastutusele võtmisest VÕS § 1043 jj alusel sellest, kui ta on õigusvastaselt kahju tekitamises süüdi hooletusest.⁶¹

Ka Saksa õiguses kontrollitakse delikti ja sellest tuleneva kahju hüvitamise nõude olemasolu tsiviilõigusrikkumise koosseisu kolmel erineval tasandil, milleks on objektiivne teokoosseis, õigusvastasus ja süü. Ning samuti igale järgnevale tasemele jõudmiseks on vajalik läbida eelnevad tasandid ning täita kõik neil esitatud tingimused, sest vastasel juhul muutuks liikumine uuele tasandile mõttetuks, kuna lõppastmes deliktilist vastutust ikkagi ei teki.⁶²

Objektiivse teokoosseisu ja õigusvastasuse peab tõendama kannatanu, kahju põhjustaja ülesandeks aga vastutusest vabanemiseks tõendama õigusvastasust välistavate asjaolude esinemise või süü puudumise.⁶³

1.3. Deliktiõigus kriminaalmenetluses

Kohtupraktikat analüüsid selgus, et suurem osa alaealiste deliktidest tulenevaid kahjunõudeid on menetletud kriminaalmenetluses (vt lisa 1 ja 2).

Riigikohus on selgitanud, et tulenevalt KrMS § 38¹ lg-st 6 lähtutakse tsiviilhagi menetlemisel kriminaalmenetluses kriminaalmenetluse seadustikus reguleerimata küsimuse lahendamisel tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatust.⁶⁴ Kriminaalmenetluse seadustik ei sätesta ka tsiviilhagile esitatavaid nõudeid. Tsiviilhagi menetlemisel kriminaalmenetluses tuleb juhinduda tsiviilkohtumenetluse korrast, arvestades kriminaalmenetluse erisusi. Seetõttu tuleb kannatanu tsiviilhagile esitavate nõuete määratlemisel aluseks võtta tsiviilkohtumenetluses sätestatu, eelkõige tsiviilkohtumenetluse seadustiku⁶⁵ (TsMS) §-d 338 ja 363, arvestades seejuures aga kriminaalmenetluse erisustega.⁶⁶

KrMS § 38 lg 1 p 2 kohaselt võib kannatanu kriminaalmenetluses esitada tsiviilhagi. Kannatanul on õigus esitada tsiviilhagis mis tahes tsiviilõiguslik nõue, mille aluseks olevad

⁶¹ Tampuu, Käerdi, VÕSK § 1050,3.1.

⁶² Lahe 2005, viide 169, lk 45.

⁶³ Tampuu, T. Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus. Juridica II/2003, lk 75.

⁶⁴ RKKKm 1-18-7632 p 14.

⁶⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 09.04.2021, 17.

⁶⁶ RKKKo 3-1-1-79-09 p 9.

faktilised asjaolud on olulises osas kattuvad süüdistuse alusfaktidega⁶⁷ ja mis on vahetult suunatud kuriteo tunnustele vastava teoga rikutud hüveolukorra taastamisele.⁶⁸

Tsiviilhagi lahendades ei kohalda kohus mitte karistusõigust, vaid vahetult tsiviilõiguse norme. Karistusseadustik ei sätesta ühtegi iseseisvat materiaaõiguslikku alust, millest tulenevalt oleks kohtul võimalik kannatanu või temaga võrdsustatud isiku tsiviilhagi üle otsustada.⁶⁹ Seega tuleb ka kriminaalmenetluses alaealise õigusvastaselt tekitatud kahju korral tsiviilhagi läbi vaadates kohaldamisele deliktiõiguse sätteid, VÕS § 1043 jj.

Materiaalõiguse sisu ei saa sõltuda sellest, millist liiki menetluses seda kohaldatakse. Kannatanu nõude eeldused, sisu ja ulatus peavad olema ühesugused, olenemata asjaolust, kas kahjunõue vaadatakse läbi kriminaal- või tsiviilkohtumenetluses. Sellest tulenevalt ei saa kriminaalmenetluses kahjunõuet menetlev kohus anda tsiviilõigusele teistsugust sisu ega olla õigustuseks sellele, kui eri menetlusliikides kujunevad välja paralleelselt tõlgenduspraktikad.⁷⁰

Riigikohtu kriminaalkolleegium on selgitanud, et kriminaalmenetluses esitatud kannatanu tsiviilnõude üle otsustamine ei ole süüdistatava süüküsimuse lahendamise osa, vaid iseseisev õigusvaidlus, mille seos kriminaalasjaga seisneb üldjuhul vaid tsiviilhagi aluseks olevate faktiliste asjaolude osalises või täielikus kattuvuses süüdistuse alusfaktidega.⁷¹ Seega, on karistusõigusliku ja tsiviilõigusliku vastutuse üle otsustamisel tegemist kahe iseseisva subsumptsiooniga, kuna karistusõigusliku ja tsiviilõigusliku vastutuse eeldused tulenevad erinevatest õigusnormidest, mida peab kontrollima eraldi. Kannatanu tsiviilnõue ei ole mitte süüdistatava kuritegu, vaid süüdistatava tegu, mis täidab tsiviilkohustuse tekkimise eeldused.⁷² Riigikohtu tsiviilkolleegium on nentunud, et süü kui delikti üldkoosseisu elemendi kontrollimisel kriminaalmenetluses tuleb arvestada ka sellega, et süü mõiste on karistusõiguse ja deliktiõiguse järgi erinev. Järelikult on erinevad ka süü tõendamiseks vajalikud asjaolud.⁷³

⁶⁷ RKKKo 3-1-1-79-09 p 1.1

⁶⁸ RKKKo 3-1-1-3-10 p 24.

⁶⁹ Sarv, J. Haginõuded kriminaalmenetluses. Juridica V/2011, lk 365.

⁷⁰ Samas, lk 371.

⁷¹ RKKKo 3-1-1-79-09 p 10.

⁷² Sarv 2011, lk 371.

⁷³ RKTKo 3-2-1-161-12 p 14.

1.4. Võlasuhte pooled alaealise delikti korral

1.4.1. Kahju eest vastutavad isikud tsiviilkohtumenetluses

Deliktiõiguse subjektideks on kannatanu ja kahju tekitamise eest vastutav isik, kusjuures vastutavaks isikuks ei pea olema kahju põhjustaja.⁷⁴

Deliktiõiguslikult on vastutav isik, kes vastutab delikti toimepanemise eest ja kelle vastu kannatanul tekivad sellest tulenevalt deliktiõiguslikud nõuded. Üldjuhul on deliktiõiguslikult vastutavaks isikuks delikti toimepanija, st isik kes on teinud teo, mis toob endaga kaasa deliktilise vastutuse. Füüsilise isiku vastutusele võtmiseks delikti üldkoosseisu alusel on üldjuhul vajalik, et ta oleks õigusvastase teo toimepanemise ajal olnud deliktivõimeline.⁷⁵ Mis tähendab, et kahju tekitanud isik peab olema vähemalt 14-aastane ja vaimselt terve isik (VÕS § 1052).

Erandina võib deliktiõiguslikult vastutavaks olla ka muu isik, kes ei ole deliktiõigusliku vastutuse kaasa toonud teo vahetu toimepanija. Need on juhtumid, kus seadus näeb ette deliktiõigusliku vastutuse teise isiku poolt toime pandud teo eest. Sellisteks juhtudeks saab olla muuhulgas ka vanemate või eestkostja vastutus deliktivõimetute või alaealiste laste õigusvastaselt tekitatud kahju eest.⁷⁶ Õigusvastaselt tekitatud kahju korral saab vastutavaks olla ka isik, kes kohustus lepingust tulenevalt teostama järelevalvet alaealise üle (VÕS 1053 lg 3).

Vastutavaks isikuks võib olla nii füüsiline kui ka juriidiline isik. Deliktiõiguslikult vastutavaks isikuks võib olla ka avaliku võimu kandja, st riik kohalik omavalituse üksus, muu avalik-õiguslik juriidiline isik, mis on loodud avalikes huvides ja selle juriidilise isiku kohta käiva seaduse alusel.⁷⁷

Ka Saksa õiguses vastutab kahju põhjustaja enda poolt tekitatud kahju eest ise (BGB § 823) ning alaealise delikti korral on vastutavateks isikuteks ka järelevalvekohustuslikud isikud (BGB § 832 lg 1).

VÕS § 1045 lg-st 4 tulenevalt loetakse kahju tekitanud teole kihutaja ja kaasaaitaja käitumine võrdseks kahju tekitaja käitumisega ja nad vastutavad kahju tekitamise eest samadel alustel kahju tekitajaga. Teole kihutaja teoks on teo täideviija psüühiline mõjutamine, et ta paneks

⁷⁴ Tampuu 2017, lk 190.

⁷⁵ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV 53. ptk/7.1.

⁷⁶ Samas, 53. ptk/7,1.

⁷⁷ Samas, 53. ptk/7.1.

toime õigusvastase teo ning teole kaasaaitamine võib seisneda nt teo toimepanemise vahendi andmises või nõu andmises, kuidas tegu teha või varjata.⁷⁸

Saksa õiguses loetakse kihutaja ja kaasaaitaja BGB § 830 lg-st 2 tulenevalt kaasosalisteks. Austria õiguses on kahju põhjustajaga võrdsustatud isikute loetelu detailsem, ABGB § 1301 kohaselt loetakse ühisteks vastutajateks õigusvastaselt tekitatud kahju korral isikud, kes otseselt või kaudselt tegutsedes, meelitades, ähvardades, käskides, abistades, varjates kahju tekkimisele kaasa aidanud.

1.4.2. Kahju eest vastutavad isikud kriminaalmenetluses

Lisaks kahju põhjustanud isikule loetakse ka karistusõiguses teo toimepanijaks täideviija ja kihutaja ja kaasaaitaja (KarS § 20 ja §22).

Kriminaalmenetluses tunnistatakse tulenevalt KrMS § 39 lg-st 1 menetleja määrusega tsiviilkostjaks isik, kes seaduse järgi kannab varalist vastutust kahju eest, mis on tekitatud vahetult kuriteoga ja ta on kohtumenetluse pooleks.

Sätte kommentaaride kohaselt võimaldab tsiviilkostja instituut kannatanul kriminaalmenetluses nõuda süüdistatava tekitatud kahju hüvitamist süüdistatava kõrval või asemel ka isikult, kes materiaalõiguslikult lisaks süüdistatavale või süüdistatava asemel selle kahju eest vastutab. Võimalus esitada oma nõue ka tsiviilkostja vastu on kannatanu jaoks oluline, nt juhul, kui süüdistataval endal ei ole piisavalt vara, et kannatanu nõuet täita.⁷⁹ Tsiviilkostja vastutus on üksnes tsiviilõiguslik, mistõttu peab kahju, mille eest tsiviilkostja vastutab, vastama tsiviilõiguses tunnustatud kahju mõistele.⁸⁰ Tsiviilkostja varalisest vastutusest saab rääkida neil juhtudel, kui seadus näeb ette isiku vastutuse teise isiku õigusvastaselt tekitatud kahju eest, milleks on ka lapsevanema või eestkostja ja 14–18-aastase isiku üle lepingu alusel järelevalve teostaja vastutus 14–18-aastase isiku poolt lepinguväliselt tekitatud kahju eest (VÕS § 1053 lg-d 2 ja 3).⁸¹

Seega loetakse sarnaselt tsiviilkohtumenetlusele ka kriminaalmenetluses vastutavaks isikuks alaealise delikti korral lisaks alaealisele endale ka tema vanemad, eestkostja ja alaealise üle lepingulist järelevalvet teostav isik.

⁷⁸ RKKKo 3-1-1-32-16, p 6.3, RKKKo 3-1-1-54-16, p 28, RKTko 2-16-10632, p 13, RKTko 2-15-13216, p 19.

⁷⁹ Sarv, J. KrMSK § 39/1. – Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁸⁰ Samas § 39/ 2.2.

⁸¹ Samas § 39/ 3.1.

1.4.3. Kahju hüvitamise nõudeõigust omavad isikud tsiviilkohtumenetluses

Kannatanu on isik, kes on õigustatud esitama kahju hüvitamise nõude kui tema õigusi deliktiga rikutakse ja kellel tekib õigusrikkumise tagajärjel kahju. Füüsiline isik saab olla kannatanu, sõltumata oma teo-ja otsusevõimest.⁸² Olukorras, kui kahju on tekitatud alla 14-aastasele lapsele on kannatanuks laps, mitte tema vanem ja seetõttu on kahjunõude õigus lapsel, mitte tema vanemal.⁸³ Ka ei näe seadus ette isiku tervise kahjustamise või kehavigastuse tekitamise korral teise isiku õigust nõuda talle sama juhtumiga tekitatud varalise kahju hüvitamist.⁸⁴

Surma põhjustamise korral saab nõude subjektiks olla surnud isiku ülalpeetavad või lähedased, kellele seadus nõude annab, nt VÕS § 129 ja VÕS 134 lg 3.⁸⁵ Kahju rahalise hüvitamise nõue on pärandatav, st selle nõude võivad esitada ka surnu pärijad.⁸⁶ Tsiviilkohtumenetluses võib õigusvastaselt tekitatud kahju korral olla võlasuhte pooleks ka kindlustusandja, kes on hüvitanud kannatanule tekkinud kahju või raviteenuse osataja, kes osutas kannatanule raviteenust.⁸⁷

1.4.4. Kahju hüvitamise nõudeõigust omavad isikud kriminaalmenetluses

Kannatanu kriminaalmenetluses on KrMS § 37 lg 1 kohaselt isik, kellele on kuriteoga või süüvõimetu isiku poolt õigusvastase teoga vahetult tekitatud füüsilist, varalist või moraalselt kahju. Riigikohus on selgitanud, et kannatanuks saab olla isik, kelle puhul on kriminaalmenetluse esemeks oleva teoga kahjustatud või rünnatud mõnd sellist õigushüve, mida on määratud kaitsma ka see kuriteokoosseis, mille järgi kriminaalmenetlus toimub.⁸⁸ Seega näiteks, kui alaealist süüdistatakse KarS § 334 lg 1 järgi võltsitud rahatähga teadlikult tasumises, ei saa raha vastu võtnud müüja esitada kahjunõuet kriminaalmenetluses, sest KarS 334 lg 1 kaitseb ainult avalikku usaldust kollektiivse õigushüvena, mitte aga konkreetse füüsilise või juriidilise isiku varalisi huve.⁸⁹

⁸² Tampuu, Käerdi, VÕSK IV 53. ptk 7.2.

⁸³ RKTKo 3-2-1-128-16 p 19.

⁸⁴ RKTKo 3-2-1-174-10 p 12.

⁸⁵ Kõve, V. TsÜSK, § 153/3.2. – Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.

⁸⁶ RKTKo 3-2-1-19-08 p 15.

⁸⁷ 06.10.2015 HMK 2-15-10819, 29.11.2016 VMK 2-16-16139, 25.07.2017 TMK 2-17-6617.

⁸⁸ RKKKm 3-1-1-97-10, p 19.

⁸⁹ Samas, p 23.

Kriminaalkolleegiumi arvamuse kohaselt on jätkuvalt aktsepteeritav üldtunnustatud arusaam, et näiteks tapmise või mõrva korral on kannatanuks tapetud isiku lähedane.⁹⁰ Seega on tsiviilkohtumenetlusele sarnaselt kriminaalmenetluses kannatanuks ka surmasaanud isiku pereliige, kes kandis nt matusekulud või kes on õigustatud saama ülalpidamist või isik kellele tekkis mittevaraline kahju.⁹¹ Kriminaalmenetluse praktikas on aktsepteeritud ka võimalust käsitleda kriminaalmenetluses kannatanuna varavastases kuriteos kannatanud isiku pärijaid.⁹² Seega ei ole kannatanule õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitanud kindlustusandja ega ka kannatanule tekitatud tervisekahju korral raviteenust osutanud raviasutus kannatanuks kriminaalmenetluses, mistõttu tuleb neil esitada hagiavaldus maakohtusse. Samas leidub kohtupraktikat, kus kriminaalmenetlusele on kaasatud Eesti Haigekassa.⁹³

⁹⁰ RKKKm 3-1-1-97-10, p 20.

⁹¹ Vt VÕS § 129 ja VÕS § 134 lg 3

⁹² RKKKo 3-1-1-87-09, p 13.1.

⁹³ 30.10.2009 PMK 1-09-15897, 30.11.2010 PMK 1-10-15856, 11.03.2011 PMK 1-11-3279, 12.10.2011 PMK 1-11-10108, 27.01.2014 PMK 1-13-11129.

2. JÄRELEVALVET TEOSTAVA ISIKU VASTUTUS 14–18-AASTASE ALAEALISE DELIKTI KORRAL

2.1. Järelevalvet teostavad isikud

2.1.1. Vanemad ja eestkostja kui järelevalve teostajad

Vastutavateks isikuteks 14–18-aastase isiku poolt teisele isikule õigusvastaselt tekitatud kahju korral on alaealise enda kõrval ka VÕS § 1053 lg-st 2 tulenevalt alaealise vanemad või eestkostja. Tambet Tampuu on märkinud, et vanemate vastutuse kohaldamisel delikti korral omab ilmselt tähtsust ka PKS § 82, mille kohaselt vanemate ja laste vastastikused õigused ja kohustused tulenevad laste põlvnemisest, mis on kindlaks tehtud seaduses sätestatud korras.⁹⁴ Vanemateks on perekonnaseaduse §-st 83 ja 84 tulenevalt lapse ema ja isa, samuti loetakse vanemateks lapsendajad (PKS 11. ptk), kes asuvad kõikide õiguste ja kohustuste osas lapse vanemate asemele.

Seadus ei anna kannatanule õigust nõuda talle kahju tekitanud alaealise isiku bioloogilise vanema kindlakstegemist, kuigi kannatanul võib sellise asjaolu vastu huvi olla.⁹⁵

PKS § 162 kohaselt lõpeb lapsendamisega lapse ja tema alanejate sugulaste sugulussuhe endiste sugulastega ning lõpevad ka sugulusest tulenevad õigused ja kohustused.

Sarnane regulatsioon on ka Saksamaal, kus deliktivõimelise alaealise õigusvastaselt tekitatud kahju korral vastutavad lisaks alaealisele endale järelevalekohustuslikud isikud (BGB § 832 lg 1), kelleks on seadusest tulenevalt vanemad ja ka lapsendaja (BGB § 1626 ja § 1629a), samuti eestkostja (BGB § 1793).

PKS § 171 lg 1 kohaselt on eestkostja isik, kes määratakse lapsele kui alaealise lapse mõlemal vanemal puudub esindusõigus või lapse päritolu ei ole võimalik kindlaks teha. Kui alaealisel lapsel on nii vanemad kui eestkostja, siis vastutavad vanemad ja eestkostja VÕS § 1053 lg 2 alusel ja VÕS § 137 lg-st 1 tulenevalt solidaarselt.⁹⁶ PKS § 175 kohaselt võib teatud juhul eestkostjaks olla ka juriidiline isik, seda juhul kui eestkostjaks ei leita sobivat füüsilist isikut või vanem on seda testamendis või pärimislepingus ette näinud. PKS § 176 lg 2 määratakse

⁹⁴ Tampuu 2017, lk 310.

⁹⁵ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV § 1053/ 3.1.2.

⁹⁶ Samas, § 1053/ 3.1.3.

eestkostjaks lapse rahvastikuregistrisse kantud elukoha järgne valla- või linnavalitsus kui sobivat füüsilist või juriidilist isikut ei leita.

2.1.2. Lepingust tulenevat järelevalvet teostavad isikud

VÕS § 1053 lg-st 3 tulenevalt on vastutavaks ka isik, kes lepinguga kohustus lapse üle järelevalvet teostama. Lepinguliseks järelevalvajaks saab olla nii juriidiline kui füüsiline isik. Lepingulist järelevalvet teostava isiku olemasolu ei vabasta vanemat või eestkostjat vastutusest ja kannatanul on õigus esitada solidaarnõue nii 14–18-aastase kahju põhjustaja, tema vanemate või eestkostja ja lepingulist järelevalvet teostava isiku vastu.⁹⁷ Sättest tulenev lepingulise järelevalvaja deliktiline vastutus on eriline seetõttu, et lepingulise kohustuse rikkumisele, mis on 14–18-aastase isiku õigusvastase teo põhjuseks, antakse delikti tähendus. Pole välistatud, et lepingust tulenevat järelevalvet teostav isik on võtnud endale kohustuse järelevalve alla võetud last ka kasvatada. Siiski ei saa lapse lepingulisele järelevalvajale ilmselt ette heita kasvatamiskohustuse täitmata jätmist, sest selline kohustus ei ole tema seadusest tulenev kohustus.⁹⁸

Riigikohtu seisukoha järgi on lapse lepinguliseks järelevalvajaks VÕS § 1053 lg 3 mõttes ka lasteaiateenust osutav isik, sh kohaliku omavalitsuse üksus.⁹⁹

Kohtupraktika analüüsimisel ei leidunud, ühtegi lahendit kus oleks kahjuhüvitis välja mõistetud lepingulist järelevalvet teostavalt isikult. Ühel korral on esitatud kahjuhüvitisnõue linna vastu, kellele kuuluva lasteaia hoole all viibinud lasteaialapsele tekitas teine laps kivi viskamisega kehavigastuse. Kohus jättis hagi rahuldamata, põhjusel, et see esitati lapsevanema, mitte kannatada saanud lapse nimel. Kui hagi oleks esitatud lapse nimel, oleks see tõenäoliselt ka välja mõistetud.¹⁰⁰

2.1.3. Kasuvanema positsioon deliktiõiguses

2009. aastal välja antud VÕS-i kommentaaride kohaselt ei vastuta alaealise isiku poolt õigusvastaselt tekitatud kahju eest tema kasuvanem, kes teda faktiliselt kasvatab.¹⁰¹ 2020 a

⁹⁷ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV, § 1053/ 3.1.4.

⁹⁸ Samas, § 1053/3.2.

⁹⁹ RKTKo 3-2-1-128-16 p 13.

¹⁰⁰ 03.11.2017 TrtRnK 2-15-10097.

¹⁰¹ Tampuu, T., Käerdi, M. VÕSK III § 1053/3.1.3. - Varul. P jt. (koost.) Võlaõigusseadus III Komm vlj Tallinn: Juura 2009.

väljaandes seda ära toodud ei ole, küll on aga märgitud, et alaealise deliktide eest ei vastuta talle määratud erieestkostja PKS § 209.¹⁰²

PKS § 122 lg 2 kohaselt on kasupere kasuvanemal, talle üleantud õiguste ulatuses erieestkostja õigused ja kohustused. Seda juhul, kui vanemad on andnud lapse pikemaks ajaks kasuperekonna hooldada, ja kohus on lapse hoolduse asjades vanemate või last hooldava isiku taotlusel andnud otsustusõiguse üle last hooldavale isikule. Tambet Tampuu leiab, et lapse lepinguliseks järelevalvajaks võib ilmselt olla ka kasuperekonna vanem (PKS § 122 lg-d 2 ja 3).¹⁰³

Gerhard Wagner märgib, et Saksamaal on kasuvanema, eriti bioloogilise vanema uue abikaasa, kellel on pärast lahutust või surma ainuhooldusõigus, deliktiga seotud positsioon on kaheldav. Vanem kohtupraktika kaldus eitama kasuvanema vastutust vastavalt BGB §-le 832, kuid luges ta üldise hoolsuskohustuse rikkumise eest vastutavaks BGB § 823 lõike 1 järgi. Viimasel ajal on aga BGB § 832 lg-s 2 sätestatud lepinguline järelevalvekohustus loetud vaikimisi võetuks, kui järelevalvekohustuslik isik on võetud leibkonda. Seega on ka deliktiõiguses sarnaselt perekonnaõigusele toimumas õiguslikust staatusest lahtiütlemine ja suundumus sotsiaalsete suhete poole.¹⁰⁴

Kasuvanema vastutuse tekkimise osas delikti korral leidis 1990 a Düsseldorfis kõrgem piirkonnakohus,¹⁰⁵ et tasulise lepingu sõlmimine pole vajalik, kui laps tuuakse perekonda, kus eestkostõigus on ainult lapse emal. Lapse ema peab saama loota, et tema äraolekul last hooldatakse. Järelevalvekohustuse võtmine abikaasa poolt on seega kaudselt ette nähtud. Väidetav ajutine tegelik järelevalve ülevõtmine ema poolt ei kõrvaldanud teise kostja vastutust. Selles osas on kaheldav, kas tegemist on lepingulise ülevõtmisega.¹⁰⁶

Seevastu Kölni kõrgema piirkonnakohtu 2010 a otsuses on märgitud, et igal juhul on lapse isa uus elukaaslane võtnud vaikimisi endale järelevalvekohustuse BGB 832 lõike 2 tähenduses ajaperioodil, kui laps viibis isa juures. Kohus selgitas, et vaikimisi järelevalvekohustuse võtmiseks on vaja pikemaajalist ja ulatuslikumat järelevalvatava eest hoolitsemist ja ka tema mõjutamise võimalust. Sellisteks olukordadeks on näiteks sugulaste külastamine alaealise

¹⁰² Tampuu, Käerdi, VÕSK IV, § 1053/ 3.1.3.

¹⁰³ Tampuu 2017, lk 313.

¹⁰⁴ Wagner, G., BGB, § 832. Rn 13. – Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. 8 Aufl. C.H.Beck 2020.

¹⁰⁵ Oberlandesgericht (OLG) on kõrgem piirkondlik kohus. Saksamaal on 24 OLG-d, mis tegelevad tsiviil- ja kriminaalasjadega. Need on osariigi kohtutest kõrgemal ja Föderaalkohtu all.

¹⁰⁶ OLG Düsseldorf 22 U 189/ 90, 23.11.1990.

poolt või alaealise leibkonda võtmine, kuid ei ole olukorrad, kui järelevalvatavad isikud käivad üksteisel külas ja külastused lõpevad samal kuupäeva.¹⁰⁷

Ka Frankfurdi piirkonnakohus märkis oma 2019 a otsuses, et kasuisal oli järelevalvekohustus tulenevalt vaikivast lepingulise järelevalve ülevõtmisest, kuna kostja kasupoeg elas kostja majapidamises. Kohus põhjendas seda asjaoluga, et reeglina saab kasuisa ka jagada kasulapsele korraldusi ja käsklusi, mistõttu vastab selles osas kasuisa roll tõenäoliselt bioloogilise isa rollile, vähemalt suures osas.¹⁰⁸

2.2. Lapsevanema ja eestkostja vastutuse tekkimise eeldused.

VÕS § 1053 lg 2 kohaselt vastutavad vanemad või eestkostja, sõltumata oma süüist 14-18-aastase isiku poolt teisele isikule tekitatud kahju eest.

Janno Jahe on märkinud, et VÕS § 1053 lg 2 sõnastus võimaldab vaidluste tekkimist, kuna üheaegselt on kehtestatud vanemate või eestkostja süüline kui ka mittesüüline vastutus, mis võib tekitada arusaamatusi.¹⁰⁹ Autor nõustub, et sätte sõnastus on kaheti mõistetav, kuid samas ei ole VÕS-i kehtivuse ajal sellel pinnal vaidlusi kohtusse jõudnud.

BGB § 832 kommentaaride kohaselt sisaldab vanema ja eestkostja vastutust sisaldav säte deliktiõiguses domineerivat püüdlust, suunata vastutus ja sellega seotud hoolsuskohustused poolele, kes suudab tõhusalt kahju tekkimist ära hoida.¹¹⁰ Vanemad ei vastuta oma laste käitumise eest, vaid ainult oma käitumise eest. Lisaks ei vastuta vanemad eranditult ja piiranguteta. Vanemad vastutavad ainult siis, kui nad on süüdi.¹¹¹

VÕS § 1053 lg-s sätestatud vanema või eestkostja vastutuse tekkimise esmaseks¹¹² eelduseks on see, et 14–18-aastane alaealine on tekitanud õigusvastaselt kahju¹¹³ ja alaealine ise vastutab selle kahju eest delikti üldkossseisu alusel. See tähendab, et 14–18-aastase alaealise

¹⁰⁷ OLG Köln 24 U 155/09, 30.11.2010.

¹⁰⁸ LG Frankfurt 2-03 S 2/18, 11.04.2019.

¹⁰⁹ Lahe 2006, lk 617.

¹¹⁰ MüKoBGB/Wagner BGB § 832. Rn 2.

¹¹¹ Duru, B. Die Haftung aufsichtspflichtiger Personen. Essee. Giessen: Justus-Liebig Universität Giessen 2011, lk 1. – <http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2011/8510/> (12.12.2021)

¹¹² Lahe 2006, lk 617.

¹¹³ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV, § 1053/3,2.

isiku õigusvastase teo ja süü puudumine välistab VÕS § 1053 lg 2 kohaldamise, kuna sellisel juhul ei oleks saanud vanemad või eestkostja kuidagi ära hoida kahju tekkimist.¹¹⁴

Teiseks eelduseks, lisaks lapse õigusvastasele ja süülisele teole, on ka vanema või eestkostja poolne järelevalvekohustuse rikkumine. Kusjuures kohustuse rikkumise vabandatavust ei hinnata mitte § 1050 lg-te 1 ja 2, vaid VÕS 1053 lg 2 järgi. Selline kohustuse rikkumine peab olema põhjuslikus seoses 14–18-aastase lapse tekitatud kahjuga ning kahju põhjuseks peab olema lisaks 14–18-aastase alaealise õigusvastane tegu. See tähendab, et lapsevanemad või eestkostja peab põhjustama selle, et 14–18-aastane isik paneb toime õigusvastase teo. Lapsevanema ja eestkostja süüline vastutus oma kohutuste rikkumise eest on paljudel juhtudel võimalik tuletada ka deliktilise üldvastutuse sätetest (VÕS § 1043, § 1045 lg 1 p 7 ja lg 3 ning § 1050). Kuid VÕS § 1053 lg 2, kui erisätte mõtteks on ilmselt sätestada, et vanem või eestkostja on eelduslikult toime pannud õigusvastase teo. Mis ei tähenda seda, et eeldatakse ka põhjuslikku seost lapse vanema või eestkostja tegevuse ja kannatanule tekitatud kahju vahel.¹¹⁵

VÕS § 1053 lg-s 2 sätestatud vanema vastutus sarnaneb lisaks BGB-le ka PETL artiklile 6:101, st vanema vastutuse tekkimiseks on vajalik nii alaealise enda kui järelevalvekohustusliku isiku süü.¹¹⁶ Kuid DCFR artikkel VI.-3:104 vanema vastutust 14–18-aastase isiku põhjustatud kahju korral ette ei näe.¹¹⁷ Seega võib väita, et DCFR ei kaitse kannatanut 14–18-aastase isiku tekitatud delikti korral nii, nagu VÕS § 1053 lg 2, BGB ja PETL, kuna alaealisel endal reeglina puudub vara ja sissetulek.

Samas võib tekkida küsimus millisel alusel ja kes vastutab siis, kui kahju on põhjustanud puude tõttu deliktivõimetu 14–18-aastane alaealine. Tulenevalt VÕS § 1052 lg-st 2 ei vastuta isik enda tekitatud kahju eest, kui kahju on tekitatud seisundis, milles isik ei võinud mõista oma tegude tähendust või neid juhtida. Janno Lahe on märkinud, et sellise isiku eest vastutavad tema vanemad või eestkostja. Järelevalvet tegema kohustatud isiku vastutus võib tuleneda VÕS § 1053 lg-st 2 või 5, kuna mõlemal juhul jääb talle võimalus tõendada, et ta on

¹¹⁴ Tampuu, T. Deliktiõiguslik vastutus teise isiku tekitatud kahju eest, lk 469.

¹¹⁵ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV, § 1053/3.2.

¹¹⁶ MüKoBGB/Wagner BGB § 832. viide 23 Rn 6

¹¹⁷ Bar, C., Clive, E., Schulte-Nölke H. (ed). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference. Articles and Comments, lk 1378. – https://www.cebe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/EUROPEAN_PRIVATE_LAW/EN_EP_L_20100107_Principles_definitions_and_model_rules_of_European_private_law_-_Draft_Common_Frame_of_Reference_DCFR_.pdf. (12.12.2021).

teinud kõik, mida temalt saab mõistlikult oodata, et ära hoida õigusvastaselt kahju tekitamist ja seega vastutusest vabaneda.¹¹⁸

2.3. Järelevalvet teostava isiku vastutus oma hooletuse eest

Enamik õigussüsteeme paneb vanemad vastutama oma laste poolt tekitatud kahju eest ainult siis, kui vanemaid saab vastutusele võtta nende enda üleastumise eest, milleks on eelkõige lapse üle järelevalve teostamise kohustuse või vähemalt lapse kasvatamise kohustuste rikkumine. Kusjuures suurem osa õigussüsteeme muudab vastutuseeskirju karmimaks, pöörates tõendamiskoormise ümber.¹¹⁹

PETL-i töögrupi hinnangul võib jagada alaealiste eest vastutamise kolme gruppi. Esimesel mudelil puudub konkreetne reegel ning kannatanu peab lapse tekitatud kahju korral tõendama vanemate süü ja põhjusliku seose kahjuga. Sellesse gruppi kuuluvad Austria ja Inglismaa. Teise mudeli kohaselt eeldatakse vanemlikku süüd, kuid vanemad või alaealise eest vastutavad isikud võidakse vabastada, kui nad tõendavad, et nad on lapse järele vaatamisel ja kasvatamises rakendanud mõistlikku hoolitsemist ja hoolsust. Sellist mudelit rakendatakse Saksamaal ja Šveits. Kolmanda mudeli kohaselt vastutavad alaealiste deliktide eest vastutavad isikud rangelt. Kohtupraktika kohaselt liikus Prantsusmaa teisest mudelist kolmandasse ja kuna Itaalia õiguse kohaselt on väga raske süü eeldust ümber lükata, on sinna lähenemas ka Itaalia.¹²⁰

Seega, kui järelevalvealune isik kahjustab õigusvastaselt kolmandat isikut, siis eeldatakse, et süüdi on järelevalvaja, st et ta rikkus hoolsuskohustust (käibekohustust). Järelevalvekohustuslike isikute kohustus on kaitsta teisi oma hoolealuste ebaseaduslike tegude eest.¹²¹

BGB § 832 lg 1 teises lauses väljendatud tõendamiskohustuse ümberpööramine järelevalvekohustuse rikkumise osas põhineb arusaamal, et järelevalve teostajal on parem juurdepääs järelevalvekohustuse täitmise seisukohalt olulisele teabele. Kannatanul aga ei ole sageli võimalik järelevalvekohustuse rikkumist tõendada, kuna ta tavaliselt ei tea, milliseid konkreetseid meetmeid järelevalvekohustuse täitmiseks üksikjuhtudel rakendati või jäeti

¹¹⁸ Lahe 2006, lk 617.

¹¹⁹ Koziol, 2015 no 8/259.

¹²⁰ Moréteau, O. Principles of European Tort Law. Text and Commentary, lk 113-114.

¹²¹ BHG III ZR 226/12. Rn. 12. samuti MüKoBGB/Wagner BGB § 832. Rn. 1.

tegemata.¹²² Nii PETL artikkel 6:101 kui ka DCFR art VI.–3: 104 on valinud võimaluse, millega kaasneb tõendamiskohustuse ümberpööramine.¹²³

2.4. Lapsevanema ja eestkostja seaduses sätestatud hoolsuskohutus

Sarnaselt Saksa õigusele (BGB § 832, BGB § 1626 jj, BGB § 1671 jj, BGB § 1757 ,BGB 1765) on eesti õiguses vanemate järelevalvekohustus lapse kasvatamisel sätestatud deliktiõigusest eraldi. PKS § 116 lg 2 kohaselt on vanemal kohustus ja õigus hoolitseda oma alaealise lapse eest. Vanema hooldusõigus hõlmab õigust hoolitseda lapse isiku ja lapse vara eest ning otsustada lapsega seotud asju. Muu hulgas on vanematel ka lapse kasvatamise ja tema tegevuse üle järelevalvamise kohustus (PKS § 124 lg 1). Samas tuleb vanematel arvestada, et last hooldades ja kasvatades, lapse võime ja vajadus iseseisvalt ja vastutusvõimeliselt tegutseda suureneb (PKS § 116 lg 3).

Perekonnaseaduse eelnõu kohaselt tähendab §-s 124 sätestatud isikuhooldusõigus vanema jaoks nii õigust kui ka kohustust teha kõik selleks, et tagada lapse heaolu ja tema nii füüsiline kui ka psüühiline areng. Isikuhooldus hõlmab sealhulgas faktilist hoolitsust lapse eest ja tema eluvajaduste katmist, lapse kasvatamist, lapse järele valvamist ning tema suhtlusringkonna määramist ning lapse viibimiskoha üle otsustamist. Vanema hoolitsus hõlmab ka hooldusõigusliku vanema õigust ühepoolset või koos teise hooldusõigusliku vanemaga kindlaks määrata, missuguste isikutega laps võib suhelda. Vanema sellekohane otsus on ka kolmandate isikute jaoks siduv.¹²⁴

Vanemliku vastutuse puhul tuleb arvestada asjaoluga, et laste kasvatamine on pikaajaline ülesanne. Ja lõpuks sõltub lapsevanemate pingutustest last kasvatada suuresti see, kuidas lapsed ja noored mis tahes ohtudega toime tulevad. Seetõttu võib öelda, et vanemate valdavalt süüpõhist vastutust sisaldavad normid pööravad perekonnaõiguses juurdunud kasvatus- ja järelevalvekohustused nii-öelda väljapoole ja varustavad need kolmandate isikute kaitsega.¹²⁵

Eestkostja kohustus on sätestatud PKS § 179 lg-s, mille kohaselt on eestkostja eestkostetava seaduslik esindaja ja tal on õigus ja kohustus hoolitseda eestkostetava isiku eest oma ülesannete piires. Kui laps kasvab eestkostja juures, on eestkostjal tulenevalt PKS § 182 lg-

¹²² MüKoBGB/Wagner BGB § 832. Rn. 3

¹²³ Koziol 2015 no 8/259.

¹²⁴ Perekonnaseaduse 55 SE eelnõu seletuskiri. 23.10.2006, lk 33.

¹²⁵ MüKoBGB/Wagner BGB § 832. Rn 2.

st 1 kohustus teostada isikuhooldusõigust eestkostetava üle PKS § 124 lg 1 kohaselt. Seega, kui laps elab eestkostja juures, on eestkostjal samad kohustused nii nagu vanemal. Sellest võib järeldada, et juhul, kui laps elab mujal, ei vastuta eestkostja 14–18-aastase eestkostetava isiku teo eest, mis on põhjustatud puudulikust järelevalvest lapse üle.¹²⁶ Kui lapsel on vanem ja eestkostja, siis vastutavad nii eestkostja kui lapsevanem, seda muidugi juhul kui laps elas delikti põhjustamise ajal eestkostja juures.

2.5. Lapsevanema ja eestkostja järelevalve teostamise määr

Üldjuhul on vanemad kohustatud hüvitama alaealise poolt kolmandale isikule õigusvastaselt tekitatud kahju. Hüvitamiskohustus ei kehti aga juhul, kui vanemad suudavad tõendada, et nad on oma järelevalvekohustust täitnud või kahju oleks tekkinud ka siis, kui nad oleks seda nõuetekohaselt täitnud. Millisel määral tuleks aga järelevalvet teostada?

Gerhard Wagner on leidnud, et tulenevalt delikti- ja perekonnaõigusest (BGB 832 ja BGB § 1626 lg-st 2) on vanematel põhimõtteliselt kaalutusõigus oma laste kasvatamisel ja nende üle järelevalve teostamisel.¹²⁷

Kui vanemad on vastutavad alaealise tekitatud kahju eest, on nad hooletusse jätnud oma kohustused lapse ees, sealhulgas kohustused kaitsta last hüvitamiskohustuste eest. Vanemate poolne vastutus loob vanematele ka stiimuli täita oma lapse kasvatamise ja järelevalve kohustusi senisest paremini.¹²⁸ Üldhinnanguga ei saa kindlaks teha, kas järelevalvekohustust on rikutud. Ühest küljest tuleb kaitsta kolmandate isikute seaduslikke huve. Teisalt tuleb järelevalvekohustuse määramisel arvestada järelevalvatava isiku iseärasusi. Seetõttu ei saa alaealise järelevalveülesannete puhul järelevalvet ja kasvatusmeetmeid vaadelda lahus.¹²⁹

Perekonnaseadus ei ole sätestatud lapsevanema ega eestkostja hoolsuse ulatust lapse hooldamisel, nagu on see määratletud nt abikaasade puhul PKS §-s 20.

Järelevalve eest vastutav isik täidab oma kohustusi ainult siis, kui ta on teinud kõik vajaliku lapsega seotud asjaolude ning õigusrikkumiseni viinud konkreetset olukorda arvestades. Nõutava järelevalve ulatuse määrab järelevalvatava isiku vanus, arengutase, kogemused, tema iseärasused ja iseloom ning kahjustava käitumise ettenähtavus. Järelevalve teostaja peab ise

¹²⁶ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV, § 1053/3.2.

¹²⁷ MüKoBGB/Wagner BGB § 832. Rn 31.

¹²⁸ Koziol 2015 no 8/246.

¹²⁹ Duru, lk 3.

ära tundma, kui intensiivselt tuleb järelevalvet teostada. Seega peab ta hoolitsema ka selle eest, mida järelevalvatav vabal ajal teeb ja teda aeg-ajalt jälgima.¹³⁰

Justiitsministeeriumi tellitud uuringu kohaselt ei ole laste õigusrikkumiste toimepanemise riskiks perekonna madal sotsiaal-majanduslik staatus või olukord, kui peres on ainult üks vanem. Küll aga on oluliseks kaitseteguriks vanemate teadlikkus lapse tegevustest, milliste sõpradega kus ja kuidas laps oma vaba aega veedab. Lastel, kes on pärit peredest, kus laste ja vanemate vahel on head suhted, ning vanemad toetavad lapsi emotsionaalselt ja jälgivad laste tegevusi ning kus lapsed hoiavad vanemaid oma eluga kursis, esineb vähem õigusrikkumisi. Kõige olulisemaks kaitsefaktoriks, kui kõik teised peresiseid suhteid iseloomustavad asjaolud on võrdsed, on vanemate teadlikkus lapse tegevustest.¹³¹

Lapse järele valvamise ulatuse osas on Saksamaa kohus märkinud, et alaealise poolt kolmandatele isikutele kahju tekitamise vältimiseks tuleks kasutada kõiki mõistlikke meetmeid, mida mõistlikud vanemad konkreetses olukorras teeksid. Mida suurem risk on alaealise poolt kolmandatele isikutele kahju tekitada, seda intensiivsem peab olema järelevalve. Lapse kasvatamisel tuleb lähtuda eesmärgist, et ta hakkaks iseseisvalt ja vastutustundlikult tegutsema, mistõttu tuleb tal võimaldada sobival viisil uute territooriumide vallutamine ja avastamine. Juhendamine, järelevalve ja jälgimine peavad olema seda intensiivsemad, mida madalam on järelevalvatava kasvatusedukus, seda ka vanemate laste puhul.¹³²

Seega PKS-st tulenevalt vanem mitte ainult ei pea kaitsma alaealist ohtude eest, mis võivad alaealisele osaks saada, vaid kaitsma ka kolmandaid isikuid ohtude eest, mida alaealine võiks neile tekitada. See tähendab, et esmalt on lapsevanemal kohustus lapsele selgitada vastavalt lapse vanusele ja ka arengule milline käitumine on lubatud ja milline mitte. Teiseks on lapsevanemal samal ajal kohustus jälgida last ja teda vajadusel suunata. Kuid kõike seda tuleb teha nii, et laps areneks iseseisvaks ja vastutusvõimeliseks (PKS 116 lg 3). Millises ulatuses lapse kasvades järelevalvet konkreetse lapse osas järk-järgult vähendada, peaks tundma iga lapsevanem ise ära, sest just lapsevanem tunneb oma last ja teab tema iseloomu ja harjumusi kõige paremini. Samas võib juhtuda, et järelevalvet alaealise üle tuleb mingil põhjusel jällegi suurendada. Seda juhul kui ilmnevad mingid asjaolud, nt kui vanemale on teatavaks saanud

¹³⁰ Nennen, D. Eltern haften für ihre Kinder, auch im Internet? – <https://www.nennen.de/news/artikel/eltern-haften-fuer-ihre-kinder-auch-im-internet/> (15.01.2022).

¹³¹ Markina, A., Žarovski, B. Laste hälbiv käitumine Eestis. Tallinn: Justiitsministeerium 2014, lk 6.

¹³² LG München I, 7 O 16402/07. 19. 06. 2008, BHG, 25.11.2012, I ZR 74/12 – Morpheus, p 20.

alaealise poolt toime pandud mittelubataw tegu, tuleks suurendada järelevalvet nagu tehakse seda siis, kui alaealisel on leitud haigus ja teda on vaja seetõttu rohkem jälgida. See kaitseb alaealist aga ka vanemat ennast tekkida võivate kahjuhüvitamise kohustuste eest.

2.5.1. Lapsevanema järelevalve ulatus küberdeliktide korral

Arvuti- ehk küberkuritegude arv on Eestis olnud pikka aega tõusuteel,¹³³ samas on pea igal noorel võimalik kasutada igapäevaselt mingit nutiseadet, mistõttu on põhjendatud eraldi käsitleda järelevalvekohustusliku isiku vastutust alaealise poolt internetis tekitatud kahju korral. Alaealiste puhul võiks olla sellisteks deliktideks eelkõige kontode ülevõtmine,¹³⁴ intellektuaalomandi õiguste rikkumine¹³⁵ ja küberkiusamine.

Eestis puudub kohtupraktika vanema järelevale kohustuste rikkumise osas alaealiste küberdeliktide korral, kuid Saksamaa kohtupraktikas on selles osas arutletud juba pikemat aega.

Müncheni kõrgem ringkonnakohus otsustas 2008. aastal, et vanemad ei vastuta oma 16-aastase tütre poolt internetist fotode loata allalaadimise ja video töötlemise eest. Kohus märkis, et autoriõigusele mitte spetsialiseerunud kodanikult ei saa eeldada autoriõiguse küsimuste õiget hindamist, seda enam, et autoriõigus on käimasolevate muudatuste tõttu muutunud väga keeruliseks ja pealegi ka segadust tekitav. Mistõttu ei saa lapsevanematelt eeldada, et nad juhendaksid oma lapsi “interneti ohtude” osas ja jälgiksid neid pidevalt, et vältida seaduserikkumisi. Alaealise tütre aga mõistis kohus autoriõiguste rikkumises süüdi.¹³⁶

Deliktivõimelise 13-aastase alaealise ebaseadusliku muusikafailide jagamise asjas tehtud otsuses 15. novembril 2012. aastal, leidis BGH¹³⁷ et vanemad täidavad oma järelevalvekohustust juba siis, kui internetiühenduse alaealisele lubamisel juhendavad nad teda interneti kasutamisega kaasnevate õiguste rikkumise ohust. Kohus märkis, et lapsevanematel ei ole põhimõtteliselt kohustust osaliselt blokeerida lapse interneti juurdepääsu, ega kohustust pidevalt jälgida lapse internetikasutust ning regulaarselt kontrollida lapse arvutit. Pigem on vanemad kohustatud selliseid meetmeid kasutusele võtma vaid juhul, kui neil on konkreetseid viiteid selle kohta, et laps kasutab internetti seadust

¹³³ Kuritegevus Eestis 2021. – https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/arvutikuriteod_page.html

¹³⁴ Õpilaste poolt. õpetajate e-kooli või stuudiumi kontode ülevõtmisega oli 2021 a tegemist 3% juhtudel.

¹³⁵ Autoriõiguste õigusrikkumisele alaealiste hulgas viitab Saksa kohtupraktika

¹³⁶ OLG München 6 U 3881/08, 18.12.2008.

¹³⁷ Bundesgerichtshof (BGH) on Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim kohus tavalise kohtualluvuse valdkonnas ja seega viimane kohus tsiviil- ja kriminaalmenetluses.

rikkudes. Järelevalvekohustuse, eelkõige laste juhendamise ja järelevalveulatuse nõuded lähtuvad kahjustava käitumise ettenähtavusest. See, mil määral piisab üldistest juhistest ja keeldudest või mille täitmist tuleb jälgida, sõltub peamiselt lapse isikuomadustest ja tema kasvatusmeetmetest kinnipidamisest. Vanemate poolt ei ole kohustust jälgida lapse internetikasutust, kontrollida lapse arvutit ega blokeerida osaliselt lapse juurdepääsu internetile. Nad on kohustatud selliseid meetmeid võtma ainult siis, kui neil on konkreetseid viiteid, et laps rikub keeldu. Vaatamata ajaolule, et alaealised rikuvad aeg-ajalt kehtestatud keelde, ei too see kaasa lapsevanemate kohustust regulaarselt ja ilma konkreetse põhjuseta kontrollida, kas nende laps järgib arvuti ja interneti kasutamisel neile kehtestatud keelde. Selline kohustus oleks vastuolus BGB § 1626 lg 2 esimese lause õigusliku hinnanguga. Mille kohaselt peaksid vanemad lapse hooldamisel ja kasvatamisel arvestama lapse kasvava võime ja kasvava vajadusega tegutseda iseseisvalt ja vastutustundlikult. Selle kasvatuspõhimõttega ei sobiks kokku see, kui vanemad peaksid regulaarselt ilma konkreetse põhjuseta kontrollima oma 13-aastase lapse internetikasutust.¹³⁸

Kuid vanemad saavad autoriõiguse rikkumisest tulenevast vastutusest vabaneda vaid juhul, kui nad suudavad tõendada, et nad on internetiühenduse alaealisele lubamisel teda ka piisavalt juhendanud interneti kasutamisega kaasnevate õiguste rikkumise ohust. Kui nad seda teha ei suuda, tuleb neil vastutata.¹³⁹

Selline järelevalvekohustuse ulatus on ülekantav ka vanemate vastutuse tekkimisele muude alaealiste õigusrikkumiste korral internetis, nt küberkiusamise korral.

Vanemad võivad olla ainsad järelevaatajad, kellel on juurdepääs nende laste kasutatavatele elektroonikaseadmetele. Hooletu järelevalve teooriat saab rakendada küberkiusamise juhtumite puhul, kui alaealise vanemad on teadlikud või peaksid olema teadlikud oma lapse õigusrikkumisest või vähemalt pärast seda, kui neid on väärkäitumisest teavitatud. Kuid kui järelevalve teostaja saaks ka kogu kübersuhtluse üle vaadata, võib ta jääda hätta noorukite küberslängi või rühmakõnede, esoteerilise allteksti tõttu, mille sisu võib jääda sageli arusaamatuks ka seetõttu, et ei tunta tegelikku tausta. Samas võivad alaealised ka varjata mõnda oma kübertegevust, näiteks kustutades vestlusi või rakenduste logisid, kasutades parooliga kaitstud veebisaitide või hallates võltsprofiile. Seega on vanematel märkimisväärne võim järelevalve all olevate laste käitumist mõjutada, kuid neil puudub selle kontrolli

¹³⁸ BGH I ZR 74/12 – Morpheus, 15. 11. 2012.

¹³⁹ LG Köln 14 O 277/12, 02.05.2013.

teostamiseks vajalik teave. See tähendab, et lapsevanemal puuduvad teadmised, et mõista laste sotsiaalset suhtlust digitaalses valdkonnas, isegi siis kui see neile avaldatakse.¹⁴⁰

Vanematel on järelevalve, kontrolli ja riskide vältimise kohustus digitaalse meedia (nutitelefonid, tahvelarvutid, rakendused, messengeri teenused) kättesaadavaks tegemisel lapsele. Kui vanemad annavad oma alaealisele lapsele alaliseks kasutamiseks nutiseadme, on nad kohustatud jälgima, kuni lapse täisealiseks saamiseni et alaealine kasutaks nutiseadet nõuetekohaselt. Kui aga vanemad ise ei oma veel piisavalt teadmisi nn nutitehnoloogiast ja digimeedia maailmast, peavad nad omandama vajalikud teadmised ja pidevalt neid täiendama, et nad saaksid oma järelevalve- ja järelevalvekohustust igal ajal korralikult täita.¹⁴¹

Ka Eesti õiguses võiks olla alaealiste küberkuritegude korral vanemal kergem standard vastutusest vabanemiseks, st kui ta suudab tõendada, et ta on oma alaealisele lapsele interneti juurdepääsu lubamisel või nutiseadme andmisel last piisavalt informeerinud internetis valitsevatest ohtudest. Kui vanem ei võta aga midagi ette pärast seda, kui talle on teatavaks saanud lapse internetis toime pandud õigusrikkumised ja õigusrikkumised jätkuvad, tuleks vanemal vastutada.

2.6. Järelevalvet teostava isiku vastutusest vabanemine

Vastutusest võib vanem vabaneda vaid väga erandlikel asjaoludel, nt siis kui temast endast sõltumatutel asjaoludel on võimatu täita oma kohustusi lapse suhtes, milleks võib olla nt pikaajaline haigus. VÕS § 1053 lg-st 2 tulenevat vastutust ei teki juhul kui kohustatud isik rikkus küll oma kohustust, kuid ta ei oleks ka hoolikalt oma kohustusi täites suutnud ära hoida kahju tekkimist, mille põhjustas alaealine.¹⁴²

Harju Maakohus on oma otsuses märkinud, et vanema vastutusest vabanemiseks peab vanem eelkõige tõendama, et kahju oleks tekkinud hoolimata sellest, et last on nõuetekohaselt kasvatatud, teostatud tema üle piisavat järelevalvet ning hoolitsetud igakülgset tema heaolu eest. Lapsevanemal tuleb vastutusest vabanemiseks tõendada, et ta on 14–18-aastaselt isikul piisaval määral arendanud õiguskuulekat ja hoolikat käitumist ning et ta on kasutanud õigeid

¹⁴⁰ Ronen, P. Civil Liability for Cyberbullying, 10 U.C. IRVINE L. REV. 1219 (2020), lk 1256–1257. – <https://scholarship.law.uci.edu/ucilr/vol10/iss4/7>. (17.02.2022).

¹⁴¹ AG Bad Hersfeld F 111/17 EASO, 20.3.2017.

¹⁴² Tampuu, Käerdi, VÕSK IV, § 1053/3.2.

kasvatusmeetodeid.¹⁴³ VÕS § 1053 lg-st 2 tulenevat tsiviilvastutusest ei vabasta vanemat mitte varaliste vahendite puudumine, vaid tuleb tõendada, et kahju on tekkinud hoolimata sellest, et vanem on last nõuetekohaselt kasvatanud, teostanud tema üle piisavat järelevalvet ning hoolitsenud igakülgset tema heaolu eest.¹⁴⁴

Kohtupraktikast nähtub, et vanemad on harva asunud tõendama, et nad on oma lapse järele valvamise kohutust nõuetekohasest täitnud. Kui seda on tehtud, on kohus ikkagi tõdenud, et lapsevanem on oma last halvasti kasvatatud, tema tegevuse suhtes ei ole teostatud piisavat järelevalvet, ega ole arendatud vanusele vastavat õiguskuulekat ja/või hoolikat käitumist ning ei ole kasutatud õigeid kasvatusmeetodeid. Kohus on tuginenud asjaolule, et alaealised on kehv õppeedukus, põhjuseeta puudumised koolist, probleemid alkoholiga, alaealiste komisjon on arutanud erinevaid alaealise süütegusid, alaealine harrastab kohustustevaba eluviisi¹⁴⁵ või ka ainuüksi kahju põhjustamise fakt laseb eeldada, et vanem ei ole teostanud piisavat järelevalvet.¹⁴⁶ Või kui lapsevanem ei tea kus tema laps viibib ja millega tegeleb ning kellega liigub vabal ajal, ei saa olla tegemist vanema kohutuste nõuetekohase täitmisega.¹⁴⁷

Viljandi koolitulistamise asjas selgitas kohus, kuidas oleks kahju põhjustanud alaealise isa pidanud toimima, et tekitatud kahju ära hoida. Kohus leidis, et alaealise isa ei olnud piisavalt hoolikas relva hoidmisel, kuna relvakapi võtme asukohta teadis üksnes alaealise ema, sest isa unustas vahel võtme asukoha ära. Teadmatus relvakapi võtme asukohast kinnitab isa hooletut suhtumist talle õigusaktidega pandud relva hoidmise kohustusel. Relvakapi võtme paigutamine samas ruumis asuvasse riidekappi ei olnud kindlasti piisav hoolsus tagamaks relva mittesattumist kõrvaliste isikute kätte. Isa ei ole teinud kõike, mida saab mõistlikult loota, et ära hoida juurdepääs relvale ja vältida selle seadusevastast kasutamist. Vastupidi, ta võimaldas relvaga karjääris oma alaealistel lastel liivaseina tulistada. Sellise tegevusega, ei arendanud ta oma alaealisel lapsel õiguskuulekat käitumist. Samuti leidis kohus, et isa ei ole piisavalt teinud ka kasvatuslikus mõttes kõike selleks, et aidata kaasa oma lapse ja õpetaja vahelise võimaliku konflikti lahendamisele. Isa ei pöördunud probleemi lahendamiseks ei õpetaja, lapse klassijuhataja, kooli direktori ega ka politsei pool, vaid jättis oma alaealise lapse tal tekkinud probleemiga üksi. Ta ei kujundanud lapses arusaama, et probleeme on võimalik lahendada kas vestluste ja läbirääkimiste teel, või siis sellest õiguskaitseorganitele

¹⁴³ 23.10.2015 HMK 1-15-4323.

¹⁴⁴ 15.11.2017 HMK 1-17-8002.

¹⁴⁵ 09.09.2015 VMK 1-14-10049.

¹⁴⁶ 21.04.2017 TMK 2-17-3226.

¹⁴⁷ 08.09.2008 VMK 2-07-28459.

teada andes. Isa oli kooli hoolekogu liikmena teadlik kooli kodukorras sätestatud võimalustest igasuguste probleemide ja konfliktide lahendamiseks, kuid ta ei võtnud midagi ette asjaolude selgitamiseks vaid õhutas poega olukorraga leppima, sest tema arvates kooli, õpetaja ja direktoriga ei oleks saanud seda probleemi lahendada.¹⁴⁸

Valga kohtumaja lahendas 20.10.2019 kohtuasja, kus alaealise löögi tagajärjel suri pereisa ja alaealise ema leidis, et ta ei peaks vastutama tekkinud kahju eest, kuna kodune olukord oli armastav ja austav ning ta viis lastega läbi vestlusi, et neist saaksid täisväärtuslikud kodanikud. Kohus aga sellega ei nõustunud ja märkis, et poja käitumine on olnud probleemne pikka aega, ta jäeti 5. klassis kaks korda klassikursust kordama ning alates 2014/2015 aastast õpib käitumiskursustega õpilaste klassis. 2015. a karistati poega teise isiku noaga ründamise eest, mille kohta väitis ema, et poega rünnati enne ja ta kaitses ennast, kuna kannatanu narris ja peksis tema poega. Kohus leidis, et nii süüdistataval kui tema emal on ühtne mentaliteet, mille kohaselt keeldutakse enda käitumise eest isikliku vastutuse võtmisest ning kaldutakse süüdistama teisi osapooli. Ema minetas juba tükk aega tagasi kontrolli oma poja motiveerimiseks ja suunamiseks ja ei suhtunud vajaliku rangusega poja õigusvastastesse tegemistesse. Ema pidi aru saama, et pojaga peetavad vestlused ei ole piisavad ja ta oleks pidanud mujalt abi otsima.¹⁴⁹

Lapsevanema vastutusest vabanemise raskust, et mitte öelda võimatust toetab kohtupraktika. Ajavahemikus 2006–2021 leidis vaid üks lahend, kus kohus vabastas vanema vastutusest ja märkis, et vanem ei vastuta oma alaealise lapse tekitatud kahju eest, kes põhjustas vanglas viibimise ajal uputse ja lõhkus vara. Kannatanu palus tsiviilhagis kahjuhüvitise välja mõista alaealiselt või temal vahendite puudumisel tema seaduslikult esindajalt. Kohus arvestas asjaolu, et alaealine viibis kahju tekitamise ajal vanglas ning leidis, et alaealise seaduslikul esindajal puudus võimalus hoida ära kahju tekitamist ja mõistis kuriteoga tekitatud kahju välja alaealiselt.¹⁵⁰

Antud juhul ei saanud küll vanem lapse üle järelevalvet teostada, kuid vanema süü võib seisneda ka selles, et ta ei ole varem oma last piisavalt arendanud, st õpetanud talle millised teod on lubatud ja millised ei ole. Reeglina ei tekita 14–18-aaelised ega ka nooremad lapsed siseruumides uputust või tulekahju, vaid vastupidi, ohtu märgates kutsuvad abi. Juba ainuüksi asjaolu, et alaealine kannab karistust kinnipidamisasutuses ja teda on varem kriminaalkorras

¹⁴⁸ 20.10.2015 TMK 1-15-1618.

¹⁴⁹ 24.10.2019 TMK 1-19-3763.

¹⁵⁰ 03.06.2019 VMK 1-19-3254.

korduvalt karistatud näitab, et lapsevanem ei ole oma lapse kasvatamise kohustust nõuetekohaselt täitnud. Seetõttu leiab autor, et põhjendamatu oli vanem vastutusest vabastada.

Varasemates kohtulahendites, kus alaealine on tekitanud kahju vanglas viibimise ajal, ei ole kohus lapsevanemat vastutusest vabastanud,¹⁵¹ ka erikoolis viibimise ajal alaealise tekitatud kahju korral on kohus kahju välja mõistnud alaealise vanemalt.¹⁵²

2.7. Isikud, kelle vastu kohtupraktikas kahjunõue on esitatud

Selle alapunkti eesmärk on välja selgitada, kas esineb tsiviil- ja kriminaalmenetluses erinevusi isikute ringis, kelle vastu reeglina kahjunõuet omavad isikud kahjunõude on esitanud. Nagu esimeses peatükis leiti ei saa kriminaalmenetluses kahjunõuet esitada kannatanu, kui kriminaalmenetluse esemeks oleva teoga ei ole kahjustatud või rünnatud mõnd sellist õigushüve, mida on määratud kaitsma kuriteokoosseis, mille järgi kriminaalmenetlus toimub. Samas ei ole kannatanuks kriminaalmenetluses kannatanule kahju hüvitanud kindlustusandja ega kannatanut ravinud terviseteenuse osutaja. Kuna kahju eest vastutavate isikute ringi osas erinevusi ei leitud, võiks eelduslikult mõlemas menetlusliigis kahjunõuet omavad isikud käituda sarnaselt kostjate või tsiviilkostjate nimetamisel hagi või tsiviilhagis.

Hagil tsiviilkohtumenetluses ja tsiviilhagil kriminaalmenetluses on sarnane ülesanne - määrata kindlaks algatatava õigusvaidluse menetlusesse, sh tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude ring, ning tagada vaidluse pooltele tõhus võimalus oma vastuväidete ja tõendite esitamiseks ning kohtule võimalus õiglaselt menetlust juhtida.¹⁵³

Kriminaalmenetluses kaasatakse tsiviilkostja menetlusse menetleja määrusega. Sellela ei ole võimalik kannatanu nõuet selle isiku vastu suunata¹⁵⁴ Menetleja tunnistab isiku tsiviilkostjaks omal algatusel või kannatanu või süüdistatava taotlusel. Kannatanu taotlus isiku tsiviilkostjaks tunnistamiseks võib väljenduda ka tsiviilhagis, mis on esitatud näiteks sellise isiku vastu, keda pole senises menetluses tsiviilkostjaks tunnistatud.¹⁵⁵ Isiku tsiviilkostjaks tunnistamine KrMSK § 39 lg 1 kohaselt ei ole samastatav tema vastu tsiviilhagi esitamisega. See tähendab, et menetlejal puudub pädevus muuta tsiviilhagi, sh täiendada nende isikute

¹⁵¹ 17.10.2012 HMK 1-12-8934, 21.01.2014 HMK 1-13-11594,10.03.2016 VMK 1-16-1969, 28.04.2016 VMK 1-16-3634.

¹⁵² 04.09.2012 TMK 1-12-6201.

¹⁵³ RKKKo 3-1-1-79-09 p 10.

¹⁵⁴ RKKKo 3-1-1-105-10 p 7.1.

¹⁵⁵ Sarv, J. KrMSK § 39 p 2.4.1. – Kerganberg, E., Pikamäe, P. (koost) Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

ringi, kelle vastu tsiviilhagi on esitatud.¹⁵⁶ See on kannatanu otsustada, kas tsiviilkostja vastu tsiviilhagi esitada või mitte. Menetleja poolt isiku tsiviilkostjaks tunnistamine loob selleks ainult võimaluse. Isiku tsiviilkostjaks tunnistamine võib olla vajalik ka juhul, kui kannatanu pole selle isiku vastu tsiviilhagi esitanud ega selleks soovi avaldanud. Nimelt on kohus teatud eelduste olemasolul § 306 lg 1 p 11 tulenevalt pädev otsustama materiaaõiguslikult eksisteeriva kannatanu nõude rahuldamise ka juhul, kui kohustatud isiku vastu ei ole tsiviilhagi esitatud. Seda võib aga kohus süüdistatava tekitatud kahju eest vastutava isiku suhtes teha üksnes juhul, kui viimane on eelnevalt tsiviilkostjaks tunnistatud.¹⁵⁷

Riigikohus on märkinud, et tulenevalt KrMS § 306 lg 1 p 11 teisest alternatiivist “või hüvitada kuriteoga tekitatud kahju” saab järeldada, et kohus on teatud juhtudel õigustatud ja kohustatud otsustama kannatanu nõude rahuldamise ka juhul, kui tsiviilhagi vastutava isiku vastu ei olegi esitatud.¹⁵⁸ Kannatanu kahjunõude lahendamine nimetatud sätte teise alternatiivi alusel tuleb kõne alla erandjuhtudel. Kannatanu kahjuhüvitisnõude läbivaatamine kriminaalmenetluses eeldab üldiselt seda, et selle kohta on esitatud tsiviilhagi. Sest muidu kaotaks kriminaalmenetluse seadustikus toodud tsiviilhagi regulatsioon oma mõtte. Kuriteoga tekitatud kahju hüvitamise otsustamine KrMS § 306 lg 1 p 11 teise alternatiivi alusel ilma tsiviilhagita saab toimuda kõigi järgnevate eelduste üheaegsel olemasolul. Esiteks peab olema põhjendatud alus arvata, et väljaspool kriminaalmenetlust jääksid kannatanu seadusest tulenevad õigused ja huvid tulemusliku kaitseta. Mis tähendab et väljaspool kriminaalmenetlust ei oleks kannatanu suure tõenäosusega suuteline tekitatud kahju hüvitamise nõuet kohasel ja tulemuslikul viisil esitama või oleks see tema jaoks liiga koormav. Hinnates kannatanu võimalust kaitsta oma õigusi ja huve väljaspool kriminaalmenetlust. Sealjuures tuleb arvestada, milline on kannatanu tervislik ja varaline olukord ning kas tema teadmised ja oskused võimaldavad tal teostada oma õiguste kaitseks vähimal määral vajalikke menetluslikke samme. Kas ta võimeline taotlema riigi õigusabi, kui keeruline on konkreetne õigusvaidlus, kas esineb tõenäosus, et kahju eest vastutav isik võib mõjutada kannatanut oma nõuet mitte esitama. Teiseks ei saa kuriteoga tekitatud kahju väljamõistmine isikult, kelle vastu pole tsiviilhagi esitatud, olla vastuolus kannatanu tahtega. Kolmandaks peab vaatamata tsiviilhagi puudumisele olema taganud süüdistatavale või tsiviilkostjale, kellelt KrMS § 306 lg 1 p 11 teises alternatiivis sätestatud korras hüvitis tekitatud kahju eest välja mõistetakse, tõhusa võimaluse esitada kannatanu kahjuhüvitis

¹⁵⁶ RKKKo 3-1-1-105-10 p 7.1.

¹⁵⁷ Sarv, KrMSK § 39 p 2.4.4

¹⁵⁸ Samas, § 306 p 11.12.2.

nõudele vastuväiteid. See aga eeldab, et süüdistatavale või tsiviilkostjale oleks tagatud piisava ajavaruga informatsioon selle kohta, milline kahjunõue tema vastu kriminaalmenetluses võidakse rahuldada. Menetlusosalistele tuleb anda ka piisav aeg kahjuhüvitisnõude suhtes oma seisukoha kujundamiseks.¹⁵⁹ Sellist lahendit, kus kohus oleks omal algatusel kannatanule kahjuhüvitise alaealise tekitatud kahju korral välja mõistnud, ilma, et kannatanu oleks esitanud tsiviilhagi, ei leitud.

Tsiviilkohtumenetluses on 14–18-aastase isiku delikti korral hagi kahju hüvitamiseks ajavahemikus 2006–2021 a esitatud kokku 25 korral. Sealhulgas alaealise ja tema mõlema vanema vastu 4 korral,¹⁶⁰ alaealise ja tema ühe vanema vastu 8 korral,¹⁶¹ ainult alaealise vanema 12 korral¹⁶² ja kõigest ühel korral on kahju hüvitanud kindlustusandja hagi esitatud isiku vastu kes tekitas kahju alaealisena.¹⁶³

Samal perioodil leiti Kuressaare kohtumajas tehtud kriminaalmenetluse lahendeid kokku 20, kus tsiviilhagi oli esitatud alaealise deliktist tulenevalt. Sealhulgas esitati tsiviilhagi ainult alaealise kahju tekitanud isiku enda vastu 17 asjas,¹⁶⁴ alaealise ning tema kahe vanema vastu 2 asjas¹⁶⁵ ja alaealise ning tema ühe vanema vastu ühes asjas.¹⁶⁶

Harju Maakohtu lahendite puhul hakkas silma, et enamasti on kahjuhüvitis välja mõistetud alaealiselt ja ühelt vanemalt, kokku leiti selliseid lahendeid 90, sh on 69 tsiviilhagis nimetatud tsiviilkostjaks ema ja 10 tsiviilhagis isa ning 36 tsiviilhagis on nimetatud kas lihtsalt vanem, seaduslik esindaja või tsiviilkostja.

Valga kohtumaja 44 menetlusest on 41 esitatud tsiviilhagi alaealise ja tema ühe seadusliku esinda vastu, ning ühel korral on kahjunõue esitatud ainult vanema vastu. Ka Rakvere

¹⁵⁹ RKKKo 3-1-1-105-10 p 7.3. jj.

¹⁶⁰ 11.01.2007 PMK 2-06-23619, 07.09.2015 TrtRnK 2 -14-16446, 07.10.2015 PMK 2-15-4017, 06.03.2018 TMK 2-17-16086.

¹⁶¹ 14.03.2008 HMK 2-05-17746, 16.04.2008 TMK 2-07-31193, 18.12.2009 PMK 2-09-56593, 22.03.2010 PMK 2-10-9762, 04.04.2011 PMK 2-10-50629, 18.03.2014 HMK 2-13-55070, 10.07.2015 TIRnK 2-14-1344, 22.05.2019 PMK 2-19-3925.

¹⁶² 2-06-23619 HMK 2-06-33930, 18.04.2008 TMK 2-07-25309, 08.09.2008 VMK 2-07-28459, 28.12.2007 TMK 2-07-39859, 17.07.2009 PMK 2-09-11733, 22.03.2010 PMK 2-10-9762, 13.11.2012 TMK 2-12-765, 29.10.2014 TIRnK 2-12-9448, 17.02.2015 VMK 2-15-767, 29.11.2016 VMK 2-16-16139, 21.04.2017 TMK 2-17-3226, 25.07.2017 TMK 2-17-6617.

¹⁶³ 06.10.2015 HMK 2-15-10819, 25.07.2017 TMK 2-17-6617.

¹⁶⁴ 13.02.2006 PMK 1-05-2063, 22.08.2006 PMK 1-06-6668, 10.04.2007 PMK 1-07-2390, 23.11.2007 PMK 1-07-14141, 23.05.2008 PMK 1-08-6969, 05.08.2008 PMK 1-08-10026, 28.10.2008 PMK 1-08-14098, 29.04.2009 PMK 1-09-6097, 06.05.2009 PMK 1-09-6571, 30.10.2009 PMK 1-09-15897, 14.01.2010 PMK 1-09-19096, 14.09.2011 PMK 1-11-8259, 12.10.2011 PMK 1-11-10108, 08.07.2013 PMK 1-13-3291, 27.01.2014 PMK 1-13-11129, 26.09.2019 PMK 1-19-7609, 19.07.2021 PMK 1-21-4837.

¹⁶⁵ 24.10.2008 PMK 1-08-14008, 07.10.2009 PMK 1-09-14033.

¹⁶⁶ 30.11.2010 PMK 1-10-15856.

kohtumajas lahendatud 17 asjast on kõige rohkem esitatud tsiviilhagisid alaealise ja tema seadusliku esindaja vastu, kokku 10 korral, sh 6 asjas seaduslikuks esindajaks nimetatud ema.

Seega on kriminaalmenetluses piirkonniti tsiviilhagid esitatud väga erinevalt, Kuressaares on 85% juhtudest esitatud kahjunõue alaealise vastu. Harjumaal aga 81% tsiviilhagidest kahju tekitanud alaealise ja tema ühe vanema vastu, sh 60% tsiviilhagides alaealise kõrval nimetatud vastutavaks ema. Valga kohtumajas on 93,2% kannatanutest esitanud tsiviilhagi alaealise ja ühe tema vanema. Rakvere kohtumajas on hagi esitatud 58,8% alaealise ja seadusliku esindaja vastu, sh on 60% asjades nimetatud esindajaks ema.

Eeltoodust saab järeldada, et tsiviilhagi esitatakse reeglina prokuröri poolt etteantud juhiste kohaselt ja seetõttu võib sõltuda kannatanu tsiviilhagis vastutavate isikute ring enamasti konkreetsest prokuratuurist või lausa konkreetsest prokurörist, kes asja menetleb. Seda väidet kinnitab ka Riigiprokuratuurist saabunud vastus järelepärimisele, mille kohaselt ei ole prokuratuuril ühtset tsiviilhagi vormi, kuid vajadusel võib prokurör aidata tsiviilhagi sõnastust vormistada. Samuti võib prokurör selgitada seda, kelle vastu tsiviilhagi esitada.¹⁶⁷

Põhjus, miks tehakse kannatanule ettepanek esitada tsiviilhagi ainult ühe aga mitte mõlema vanema vastu võib seisneda ka menetlusökonoomikas. Kui laps elab koos ühe vanemaga, on selleks reeglina ema, kelle kaasamine on lihtsam. Kui menetlusse tuleb kaasata kaks vanemat, kellest üks elab lapsest eraldi võib see osutada aeganõudvaks ja teinekord võimatuks, kuna lahus elava vanemaga kontakti ei saada. Asjaolu et, lapsest eraldi elaval vanemal on küll rahvatikuregistris elukoha aadress, ei tähenda seda, et ta tegelikult sellel aadressil elab. Ka Soome rahvastikuregistris puuduvad sageli Soomes töötavatel eestlastel elukoha andmed. Seega kui kannatanu esitab tsiviilhagi vanemate vastu, kellest ühe kaasamine menetlusse on väga keeruline, kui mitte võimatu, võib jääb menetlus venima. See aga tähendab, et direktiivist tulenev nõue saada mõistliku aja jooksul täitedokument ei saa täidetud.

Kuid põhjus, miks on tsiviilhagi esitatud ainult alaealise või tema ühe vanema vastu võib mõjutada ka asjaolust, et kannatanul puuduvad õiguselased teadmised. Juhan Sarv on juhtinud tähelepanu kanntanu ebavõrdsele seisundile kriminaalmenetluses ja märkinud, et enamasti pole kannatanul piisavalt juriidilisi teadmisi ja oskusi, et oma õigusi kriminaalmenetluses edukalt kaitsta. Riigi õigusabi antakse kannatanule üksnes juhul, kui ta oma majandusliku seisundi tõttu ei suuda õigusabi vajamise ajal tasuda asjatundliku õigusteenuse eest või

¹⁶⁷ Riigiprokuratuuri järelevalveosakond adressaat Kersa T. 29.04.2021 RP-6-8/21/219-1. (e-kiri autori valduses).

suudab seda teha üksnes osaliselt või osamaksetena või kui tema majanduslik seisund ei võimalda pärast õigusteenuse eest tasumist lihtsat toimetulekut (RÕS § 6 lg 1). Pealegi võtab kannatanu riigi õigusabi taotledes riski, et riik nõuab talt hiljem riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulude hüvitamist.¹⁶⁸

Seega vaatamata asjaolule, et prokurör teeb kriminaalmenetluses kindlaks õigusvastase teo ja vastutuse teo toimepanemise eest, ning selgitab kannatanule ka tsiviilhagile esitatavaid nõudeid, võib kannatanul jääda puudu teadmistest, et oma õigusi kriminaalmenetluses edukalt kaitsta, sh selles osas, kelle vastu kahjunõue esitada. Kuid just sellest võib suuresti sõltuda deliktiõiguse põhieesmärgi täitmise edukus. Selles osas on eriti keerulises olukorras kannatanud Saaremaal, kus enamasti on tsiviilhagi esitatud ainult kahju tekitanud alaealise vastu. Aga samuti kannatanud piirkonnas, kus enamasti on tsiviilhagi esitatud lisaks alaealisele tema ema vastu, kuna veel 2020 a oli Eestis meeste ja naiste vaheline palgalõhe 21,1% naiste kahjuks.¹⁶⁹

Kannatanu ebavõrdse olukorra parandamist kriminaalmenetluses käsitleti Tartu Ülikooli 2017. aasta kannatanute kaitse uuringus. Ühe lahendusena pakuti välja, et sarnaselt süüdistatavaga võiks kannatanul olla menetluses riigi õigusabi korras esindaja, kes selgitaks talle tema õigusi ja aitaks neid vajadusel ka kaitsta. Leiti, et see tagaks paremini kannatanute informeerituse oma õigustest. Samuti aitaks esindaja kannatanul vajadusel tsiviilhagi ette valmistamisel, st koguda selleks vajalikke tõendeid ja hinnata kahju suurust. Sellise lahenduse nõrgaks küljeks peeti aga kulukust, ning seda, et esindaja on eelkõige vajalik tsiviilhagi esitamiseks, kuid sellisel juhul jääksid need kannatanud, kes taotlevad kahjude hüvitamist tsiviilmenetluses ebavõrdsesse olukorda võrreldes nendega kes taotlevad kahju hüvitamist kriminaalmenetluses.¹⁷⁰

Kannatanu ebavõrdsesse olukorda jäämise osas tsiviilkohtumenetluses, juhul, kui kannatanul oleks kriminaalmenetluses riigi õigusabi korras esindaja, tahaks mainida, et analüüsitud tsiviilasjades on alaealise tekitatud kahjust tulenevalt esitanud füüsilisest isikust kannatanu ajavahemikus 2006–2021 kahjunõude kohtusse kõigest 12 korral, viimati 22.05.2021. Samas

¹⁶⁸ Sarv, J. Tsiviilhagi menetlemine kriminaalmenetluses, lk 125 – aeg tsiviliseeruda. Kohtute aastaraamat 2009. – https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/dokumendid/kohtute_aastaraamat_2009.pdf. (21.03.2021).

¹⁶⁹ Euroopa Parlament. Sooline palgalõhe Euroopas: faktid ja arvud (infograafika). – <https://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/society/20200227STO73519/sooline-palgalohe-euroopas-faktid-ja-arvud-infograafika>. (15.03.2022).

¹⁷⁰ Espenberg, K., Kiisel, M., Lukk, M., Soo, A., Themas, A., Themas, E., Villenthal, A. Kuriteoohvrite kaitse ja kohtlemise uuring (2017). Tartu: Tartu Ülikool, lk 54. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/uuringute-andmestikud/kuriteoohvrite-kaitse-ja-kohtlemise-uuring-2017> (24.03.2021).

kui kannatanul oleks võimalik tsiviilhagi esitamisel saada õigusabi, väheneks ilmselt tsiviilhagide arv, mida kriminaalmenetluses ei rahuldata. Mistõttu väheneks omakorda hagi maakohtusse esitamise vajadus. Seega oleks põhiliseks probleemiks ikkagi kulukus.

3. JÄRELEVALVET TEOSTAVA ISIKU VASTUTUS ALAEALISE VASTUTUSE KÕRVAL

3.1. Järelevalve teostaja ja alaealise solidaarne vastutus alaealise delikti korral

Võlgnike paljusus tekib kui võlasuhtes oleva kohustuse peab täima rohkem kui üks isik. Võlgnike paljususe korral võivad kohustatud isikud olla osavõlgnikud VÕS § 63, ühisvõlgnikud VÕS § 64, või solidaarvõlgnikud VÕS § 65-70.¹⁷¹ Kui sama kahju hüvitamise eest vastutavad mitu isikut ja kahekordset hüvitamist tuleks vältida, tuleb kõne alla vaid solidaarne vastutus. Osavastutus mitmekordistaks protsessi- või arvelduskulusid ja riske ning maksejõuetusriskid koormaksid kannatanut. Kahjustatud isiku koormamine nende puudustega oleks aga kohatu, eriti lepinguvälise vastutuse õiguses, kuna kannatanu ei saa valida, kes kahju hüvitamise eest vastutab. Ainus õige lahendus on käsitleda kahju tekitajaid ainsa võlgnikuna välissuhtes ja nihutada kahju hüvitamise nõude jaotus sisesuhtele.¹⁷²

Võlaõigusseaduse eelnõu algatamisel leiti, et kõige keerulisemad õiguslikud probleemid võivad tekkida just solidaarvõlgnikega, mistõttu nende suhteid võlausaldajaga ja omavahelisi suhteid ka põhjalikult reguleeriti. Eelnõu seletuskirjas märgiti, et kõigi solidaarvõlgnike vastutus võlausaldaja suhtes on ühesugune, kuid nende endi vahel võib see olla jagatud.¹⁷³

Deliktiõiguse kommentaaride kohaselt võib solidaarne vastutus kannatanule põhjustatud kahju eest eelkõige tekkida juhul kui kahju põhjustati ühiselt. Kahju ühine põhjustamine eeldab, et kahju tekkimiseks on vaja vähemalt kahe isiku tegusid selliselt, et nendest ühe tegemata jätmise korral või nõutava teo tegemise korral ei oleks õigusrikkumist toimunud ning selle tagajärjel kahju tekkinud. Seega on kahju ühisele põhjustamisele iseloomulik, et mitu tegu kokku põhjustasid õigusrikkumise ja kahju. Kui mitu isikut vastutavad samadel alustel või erinevatel alusel kolmanda isiku suhtes talle tekitatud sama kahju eest, on nende isikute vastutus kahju saanud isiku ees VÕS § 137 lg 1 kohaselt solidaarne.¹⁷⁴ Alaealine ja tema tegude eest vastutav isik on kahju ühised põhjustajad, kui järelevalvekohustuslik isik

¹⁷¹ Käerdi, M. VÕSK I 2016/ 3 ptk. – Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1–207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.

¹⁷² MüKoBGB/Wagner BGB § 840. viide 3-4 Rn. 1.

¹⁷³ Võlaõigusseaduse seletuskiri 116 SE – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0d9390ea-974c-35ab-a6c7-cb14062c3ad3/V%C3%B5la%C3%B5igusseadus>.

¹⁷⁴ Käerdi, Tampuu, VÕSK IV, 53 ptk/8.

rikkus oma seadusest tulenevat järelevalvekohustust, mis omakorda on põhjustas selle, et 14–18-aastane isik pani toime õigusvastase teo¹⁷⁵

Ka VÕS § 137 kommentaarides on öeldud, et oluline on, et kõik kahju tekitajad vastutaksid kannatanule tekitatud sama kahju eest. Mis tähendab, et kahju hüvitamise nõue iga kahju tekitaja osas võib olla erineva ulatusega, kuid nende solidaarvastutus tekib üksnes ulatuses, milles nõuded erinevate kahju tekitajate vastu oma ulatuselt kattuvad. Välissuhtes ei mängi rolli kahju tekitajate erinev süü aste, osaluse suurus ega käitumise õigusvastasus. Kui kahju tekitajad vastutavad kahjustatud isiku ees solidaarselt, võib kannatanu nõuda kahju täielikku või osalist hüvitamist kõigilt võlgnikelt ühiselt või igaühelt või mõnelt neist (VÕS 65 lg 1) Kui kannatanu otsustab kahju hüvitamist nõuda osadena, võib ta igalt kahju tekitajalt nõutava osa suuruse määrata oma suva järgi, mis tähendab, et see osa ei pea olema vastavuses konkreetse kahju tekitaja osalusega kahju tekkimises.¹⁷⁶ Kui üks isik vastutab seadusest tulenevalt teise isiku õigusvastaselt tekitatud kahju eest, milleks on muuhulgas VÕS §-st 1053 tulenev vanemate või eestkostja ning lepingulist järelevalvet teostav isiku vastutus on kohaldatav VÕS § 137.¹⁷⁷

Kannatanu nõude seisukohalt on kõik kahju põhjused üheväärsed, kuid kohus võib mõne kahju ühise põhjustaja vastutuse vähendada VÕS § 139 või VÕS § 140 alusel, nt seetõttu, et selle isiku osa kahju tekkimises oli väga väike. Samuti võib sama kahju ühistelt põhjustajatelt igaühelt väljamõistetav rahaline hüvitis mittevaralise kahju eest olla erineva suurusega.¹⁷⁸

Ka Riigikohus on selgitanud, et võlausaldaja võib esitada hagi solidaarvõlgnike vastu ühiselt ka selliselt, et ta palub välja mõista igalt kostjalt mingi osa võlast, mitte kogu võla solidaarselt. Sel juhul tuleks otsuse selguse huvides märkida otsuse resolutsioonis, kas hageja nõutud raha mõistetakse kostjatelt välja solidaarselt või osavastutuse alusel.¹⁷⁹

Nii on ka Saksamaal, kui alaealine on kahju põhjustamises süüdi, vastutavad BGB § 840 kohaselt järelevalvet teostav isik ja järelevalvealune isik solidaarselt.¹⁸⁰ Ka PETL-i tööühm nõustub, et 14–18-aastaste delikti korral vastutavad vanemad ja lapsed solidaarselt.¹⁸¹

¹⁷⁵ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV, § 1053/3.2.

¹⁷⁶ Sein, VÕSK I § 137/ 4.1.1.

¹⁷⁷ Samas VÕSK I § 137/3.

¹⁷⁸ Tampuu 2017, lk 223.

¹⁷⁹ RKTko 3-2-1-136-12, p 19.

¹⁸⁰ Duru, lk 2.

¹⁸¹ PETL Text and Commentay, Art 6:101 no 10.

3.1.1. Järelevalvet teostava isiku vastutus varem kehtinud tsiviilkoodeksis

Enne võlaõigusseadust kehtinud TsK § 455 lg 2 sätestas vanemate, sh lapsendajate ja hooldajate vastutuse 15–18-aastaste õigusvastaselt tekitatud kahju korral, vaid juhul, kui alaealisel ei olnud küllaldaselt vara või töötasu. Sellisel juhul sõltus lapse vanemate, sealhulgas ka lapsendajate või hooldajate vastutus nende süüst, mis seisnes mittepiisavas lapse järele vaatamises või tema kasvatamises. Kohustus, mis tekkis lapse vanemate või hooldaja ja kannatanu vahel oli täiendav, mitte solidaarne.¹⁸²

Kusjuures TsK § 455 lg 2 sätestas ainult vanema ja hooldaja vastutuse, kuid ei sätestanud eestkostja ega eestkostja ülesandeid täitva isiku vastutust 15–18-aastaste isikute delikti korral. Eestkostja vastutas kuni viieteistkümne aasta vanuse alaealise poolt tekitatud kahju eest (TsK § 454 lg 1).¹⁸³

Seega muutus VÕS-i vastuvõtmisega seadusest tulevate teiste isikute vastutuse põhimõte alaealise enda vastutuse kõrval. Kui tsiviilkoodeksi kehtivuse ajal vastutasid vanemad deliktivõimelise alaealise õigusvastaselt tekitatud kahju eest täiendavalt alaealisele, st ainult sellisel juhul kui alaealisel endal puudus küllaldaselt vara või sissetulek. Siis võlaõigusseadusest tulenevalt vastutavad vanemad ja eestkostja kahju põhjustanud isikuga solidaarselt, mis tähendab, et kui alaealine ei ole maksejõuline, siis solidaarsest vastutusest tulenevalt peavad selle riski täies ulatuses kandma tema vanemad või eestkostja aga mitte kannatanu. TsK kehtivuse ajal ei saanud aga kannatanu esitada kahjunõuet eestkostja vastu juhul, kui alaealine tekitas kahju peale 15-aastaseks saamist. Sellisel juhul vastutas tekitatud kahju eest ainult alaealine.

3.1.2. 14–18-aastase alaealise ja vanema või eestkostja vastutus kohtupraktikas

VÕS kommenteeritud väljaandes on märgitud, et kahju tekitanud 14–18-aastane isik vastutab koos VÕS § 1053 lg-s 2 ja 3 nimetatud isikutega kannatanu ees solidaarselt, mitte täiendavalt.¹⁸⁴

Tartu Ringkonnakohus on oma lahendis nr 2-14-16446 selgitanud, et tulenevalt VÕS § 1052 lg-st 1 vastutab 14-18-aastane isik enda tekitatud kahju eest ise. Asjaolu, et alaealine vastutab enda tekitatud kahju eest ise, ei välista iseenesest VÕS § 1053 lg-st 2 tulenevat vanemate

¹⁸² Lahe 2006, lk 616.

¹⁸³ RKKKo 3-1-1-113-01 p 4.3.

¹⁸⁴ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV § 1053/ 3.2.

solidaarsed vastutust alaealise isiku poolt tekitatud kahju eest. Kahju tekitanud 14-18-aastane isik vastutab koos vanematega solidaarselt, mitte täiendavalt. Sama kohus on oma lahendis nr 2-17-1831, kus kohtutäitur ei algatanud täitemenetlust alaealise vanemate osas, märkinud veel, et kahju tekitanud 14-18-aastane isik vastutab koos vanematega solidaarselt, mitte täiendavalt nagu oli see TSK § 455 lg 2 kehtivuse ajal.¹⁸⁵

Analüüsitud tsiviilasjades on kohus olnud alati seisukohal, et 14–18-aastase isiku delikti korral vastutavad VÕS § 1053 lg-st 2 tulenevalt kahju põhjustajaga solidaarselt tema vanemad või eestkostja. Erandina võib välja tuua Pärnu Maakohtu otsuse nr 2-06-23619, kus kohus mõistis kahjuhüvitise kannatanu kasuks solidaarselt alaealiselt ja tema vanematelt välja, kuid märkis sulgudesse, et alaealisel rahaliste vahendite puudumise tõttu vastutavad tema vanemad.

Nii ühtne seisukoht ei valitse aga kriminaalmenetluses. Riigikohtu kriminaalkolleegium on märkinud, et võlaõigusseaduse § 1052 lg-st 1 ja § 1053 lg-st 2 on põhjendatud mõista välja kahjusummad tsiviilhagi katteks esmalt kohtualustelt, st kahju tekitajatelt ning, et alaealistel kohtualustel küllaldase vara või töötasu puudumise korral nõutakse need summad sisse kohtualuste vanematelt võrdsetes osades.¹⁸⁶

Ka alama astme kohtutes ollakse sageli samal seisukohal. See tähendab, et alaealiselt kahju põhjustanud isikult on kahjuhüvitis kannatanu kasuks välja mõistetud, ja lisatud, et alaealisel vajalike vahendite puudumisel vastutavad kahju eest tsiviilkostjaks tunnistatud vanem või eestkostja.¹⁸⁷ Kohtud on sõnastanud erinevalt tingimusi millest algab tsiviilkostja täiendav vastutus: alaealisel vahendite puudumisel,¹⁸⁸ alaealisel rahaliste vahendite puudumisel,¹⁸⁹ alaealisel materiaalsete vahendite puudumisel,¹⁹⁰ alaealisel sissetulekute puudumisel,¹⁹¹ alaealisel piisavate vahendite puudumisel,¹⁹² alaealisel küllaldaste rahaliste vahendite

¹⁸⁵ 22.08.2017 TrtRnK 2-17-1831

¹⁸⁶ RKKKo 3-1-1-95-04 p 16. vt ka RKKKo 3-1-1-1-14 ja RKKKo 3-1-1-2-15.

¹⁸⁷ Nt, 16.02.2021 TMK 1-21-439, 13.04.2020 VMK 1-20-1650, 26.11.2020 VMK 1-20-8169, 25.11.2020 VMK 1-20-8232, 26.08.2020 HMK 1-20-5788, 08.12.2020 VMK 1-20-2706, 06.08.2020 VMK 1-20-5440, 16.09.2018 PMK 1-19-5407 21.03.2019 VMK 1-19-2058, 11.04.2019 VMK 1-19-2363, 02.08.2019 VMK 1-19-6105, 28.08.2019 VMK 1-19-5788.

¹⁸⁸ 27.03.2013 VMK 1-13-2876.

¹⁸⁹ 04.02.2012 TMK 1-13-947.

¹⁹⁰ 02.10.2006 TMK 1-06-10794.

¹⁹¹ 03.11.2020 VMK 1-20-6611.

¹⁹² 03.06.2014 TrtRngK 1-13-11286.

puudumisel.¹⁹³ Kõigis leitud Harju Maakohtu 117 lahendis, kus tsiviilhagi on esitatud alaealise ja tema vanema või eestkostja vastu on kahjuhüvitis välja mõistetud täiendavalt. Tallinna Ringkonnakohus on kahel korral tühistanud maakohtu otsuse, kus vanemalt oli täiendavalt tema alaealise lapse tekitatud kahju välja mõistetud. Mõlemal juhul mõistis kohus alaealiselt ja tema emalt kahjuhüvitise kannatanu kasuks välja solidaarselt.¹⁹⁴ Kohus märkis, et maakohus on alaealise süüdistatava vanema varalise vastutuse materiaaõiguslikku alust ebaõigesti käsitlenud.¹⁹⁵

VÕS § 1053 lg 2 sõnastus ei näe ette tingimusi vanema või eestkostja vastutuse tekkimiseks, mis sõltuvad alaealise kahju tekitanud isiku sissetulekust või varast. Vastupidi, kui alaealine vastutab enda poolt tekitatud kahju eest, siis eeldatakse ka vanemate või eestkostja vastutust, vastutusest vabanemiseks peavad vanemad tõendama, et nad on teinud kõik, mida saab mõistlikult oodata, et ära hoida kahju tekitamist.

Kas aga eelpool loetletud tingimused võiksid probleeme tekitada täitemenetluses, mistõttu saaksid kahjustatud kannatanu õigused? Täitemenetluse formaliseerituse põhimõttest tulenevalt saab sundkorras täita üksnes selget lahendit, mistõttu peab kohtuotsuse resolutsioon TsMS § 442 lg 5 teise lause järgi olema selgelt arusaadav ja täidetav ka muu otsuse tekstita.¹⁹⁶ Kohtutäitur Elin Vilippuse büroost saabunud vastusest sellele küsimusele selgub, et eelpool kohtulahendites nimetatud tingimustest võib täitemenetluse algatamisel ebaselgust tekitada väljend “piisavate vahendite puudumisel”. Kuna kohtutäitur peab täitemenetluse läbiviimisel lähtuma kohtulahendi resolutsioonis märgitust ning vastavalt sellele saab ta otsustada täitemenetluse algatamise tingimused. Kui resolutsioonis on öeldud, et vanemalt on tsiviilhagi välja mõistetud alaealise rahaliste vahendite puudumisel, saab kohtutäitur vanemate suhtes täitemenetluse algatada pärast seda kui alaealise suhtes algatatud menetluses on antud asjaolu selgunud. Kui kohtulahendis ei ole rahaliste vahendite puudumise perioodi määratud, saab vanemate suhtes täitemenetluse algatada sisuliselt kohe kui selgub, et rahalised vahendid puuduvad, nt alaealisel puudub pangakonto.¹⁹⁷

Eeltoodut arvestades ei tohiks kohtuotsustes äratoodud erinevad tingimused vanemate vastutuse tekkimiseks täitemenetluses reeglina probleeme, sh ei lükka edasi täitemenetluse algatamist vanemate osas, mistõttu kannatanu olukorda ei tohiks need iseenesest halvendada.

¹⁹³ 30.11.2010 PMK 1-10-15856.

¹⁹⁴ 29.09.2015 TIRnK 1-15-3590 p 1, 22.08.2017 TIRnK 1-17-5958 p 1.- 3.

¹⁹⁵ TIRnK 1-15-3590 p 10.2., TIRnK 1-17-5958 p 7.2.

¹⁹⁶ RKTkm 3-2-1-132-07 p 11

¹⁹⁷ Elin Vilippuse kohtutäituribüroo adressaat Kersa T. (e-kiri autori valduses).

Küll aga ei ole selline sõnastus kõigile kohtutäituritele üheselt arusaadav olnud. 09.09.2015 a mõistis Viru Maakohtu Rakvere kohtumaja asjas nr 1-14-10049, kannatanule välja kahjuhüvitise viielt kahju põhjustanud isikult solidaarselt. Resolutsioon oli sõnastatud järgmiselt: mõista kannatanu poolt esitatud tsiviilhagi süüdistatavatelt E R-lt, R A- lt, S N-lt, L Oalt (alaealisel rahaliste vahendite puudumisel tema seaduslikelt esindajatelt – tsiviilkostjatelt M R-lt ja L O-lt) ja K V-lt (alaealisel rahaliste vahendite puudumisel tema seaduslikelt esindajatelt – tsiviilkostjatelt K V-lt ja A V-lt) solidaarselt välja L Ui kasuks mittevaralise kahju hüvitis ja varalise kahju hüvitis.

03.02.2016 algatas kohtutäitur menetluse, kuid kuna kohtutäitur alaealiste vanemate suhtes täitemenetlust ei algatanud ja kannatanu kirjadele ei reageerinud, pöördus kannatanu maakohtusse kaebusega kohtutäituri otsuse peale. 22.08.2017 Tegi Tartu Ringkonnakohus otsuse asjas nr 2-17-1831 kus märkis, et kohtutäitur peab juhul, kui ta leiab, et täitedokument on ebaselge kas keelduma menetluse alustamisest ja suunama pooled tuvastushagi esitama või selgitama välja, kas osapooled mõistavad dokumendi sisu ühtemoodi. Ringkonnakohus leidis, et Viru Maakohtu 09.09.2015 otsuse resolutsiooni saab tsiviilhagi osas sundkorras täita ka mõlema alaealise vanemate suhtes. Resolutsioonist nähtub, et seaduslikud esindajad on tsiviilkostjad ja nad vastutavad tsiviilhagiga väljamõistetud summade tasumise eest. Teo toimepanemise ajal alaealiste teo eest vastutavad lapsevanemad VÕS § 1053 lg 2 alusel.¹⁹⁸

Seega on praktikas kohtuotsuse resolutsioonis vanemate vastutuse tekkimiseks nimetatud tingimus ikkagi täitemenetluse algatamist vanemate osas edasi lükanud ja kannatanu huve kahjustanud.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kriminaalmenetluses ei ole kohus alati ühel seisukohta VÕS 1053 lg-st 2 tuleneva vanema või eestkostja vastutuse kohaldamisel. Kohtulahendites on tsiviilhagid kannatanutele välja mõistetud alaealiselt kahju põhjustanud isikult ja tema vanemalt kord solidaarselt (VÕS § 1053 lg 2) ja kord täiendavalt, nagu oli see sõnastatud tsiviilkoodeksis. Samas ei ole VÕS § 1053 tekstis otseselt öeldud, et vanem või eestkostja vastutab kahju tekitanud isikuga solidaarselt.

¹⁹⁸ TrtRnK 2-17-1831 p 8–9.

3.1.3. Täiendava ja solidaarse vastutuse erinevus

Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma 23.11.2001 lahendis TsK § 455 lg-s 2 sätestatud vanema täiendava vastutuse osas märkinud, et alles juhul, kui alaealisel ei ole kahju hüvitamiseks piisavalt vahendeid (vara või töötasu), peavad puuduva osa hüvitama tema vanemad, kui nad ei tõenda, et kahju tekkis mitte nende süü läbi. Selline vanemate kohustus lõpeb, kui alaealisel tekib enne täisealiseks saamist küllaldane vara või töötasu. See tähendab, et alaealise isiku enda vastutuse kõrval eksisteerib tema vanemate subsidiaarne (abistav, toetav) vastutus. Sisuliselt tähendab see seda, et 15.–18.-aastase isiku kahjutasud ei kuulu automaatselt väljamõistmisele tema vanematelt, vaid ainult juhul kui alaealisel vastavad vahendid puuduvad.¹⁹⁹

TsK § 455 lg-s 2 sätestatule sarnane vanema täiendavat vastutust sisaldav regulatsioon alaealise delikti korral on kehtiv praegu Venemaal. VFTsK § 1074 lg 1 kohaselt vastutavad 14–18-aastased alaealised enda tekitatud kahju eest üldisel alustel. Sama sätte lg 2 kohaselt ei vastuta alaealine aga juhul, kui tal ei ole kahju hüvitamiseks piisavat sissetulekut või muud vara. Sellises olukorras peavad kahju täielikult või puudavas osas hüvitama tema vanemad (lapsendajad) või eestkostja, kui nad ei tõesta, et nad ei ole kahju tekkimises süüdi. Sama sätte lg 3 kohaselt lõpeb täiendavate (subsideerivate) võlgnike kahju hüvitamise kohustus ka siis kui alaealisel enne täisealiseks saamist on tekkinud piisav sissetulek või vara kahju hüvitamiseks.²⁰⁰ Erinevalt täiendavast vastutusest ei näe solidaarne vastutus ette võlausaldaja kohustust pöörduda võla hüvitamise nõudega esmalt teiste vastutavate isikute poole, vaid otse kahju põhjustaja poole. Samas ei ole solidaarvastutus ja täiendav vastutus üksteist välistavad mõisted ja neid saab kohaldada samaaegselt samade isikute suhtes. Täiendavat vastutust määratletakse kui lisavastutuse liiki. Seda kasutatakse juhtudel, kui põhivõlgnik ei saa mingil põhjusel oma kohustusi täita.²⁰¹

Ka Eesti õigus näeb ette olukordi, kus isikul tekib täiendav vastutus, nt on VÕS-s sätestatud subsidiaarne e täiendav vastutus käendaja vastutuse korral. VÕS § 145 lg 1 teise alternatiivi,

¹⁹⁹ RKKKo 3-1-3-19-01 p 7. TsK § 455 lg 2 kohaselt vastutas viieteistkümne kuni kaheksateistkümne aasta vanune alaealine enda poolt tekitatud kahju eest.

²⁰⁰ Богданов, Д Проблема ответственности за вред, причиненный несовершеннолетними и недееспособными гражданами с позиции. Вестник Московского университета МВД России – <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-otvetstvennosti-za-vred-prichinenny-nesovershennoletnimi-i-nedeeposobnymi-grazhdanami-s-pozitsii-spravedlivosti/viewer>. (28.12.2021).

²⁰¹ Что такое субсидиарная ответственность по ГК РФ? – <https://www.prokuratura-kirov.ru/chto-takoe-subsidiarnaja-otvetstvennost/>. (13.02.2022)

kohaselt vastutab käendaja üksnes juhul, kui võlausaldaja ei saa nõuet põhivõlgniku vastu rahuldada. Sätte kommentaaride kohaselt tähendab täiendav vastutus seda, et täiendavalt vastutava isiku vastutus tekib üksnes juhul, kui võlausaldaja ei saa nõuet rahuldada põhivõlgniku vara arvel. Selliselt on võimalik vastutuse tekkimist edasi lükata ja anda täiendavalt vastutavale isikule parem positsioon. Täiendav vastutus kaitseb täiendavalt vastutavat isikut võlausaldaja eest. Täiendavalt vastutava isiku vastutus tekib juhul, kui täitemenetlus võlgniku vara osas ebaõnnestub või ei anna piisavat rahuldust.²⁰²

Seega on täiendava vastutuse eesmärk kaitsta täiendavalt vastutavaid isikuid kahju hüvitamise nõuete eest ja anda neile parem positsioon kahju tekitanud alaealise kõrval. Kui kohtuotsuse kohaselt vastutab vanem täiendavalt alaealise kõrval siis on vanemal õigus keelduda kahju hüvitamisest kannatanule seni, kuni ei ole ebaõnnestunud sundtäitmine alaealise suhtes. Samas aga peaks täiendava vastutuse korral vanema vastutus jällegi katkema juhul, kui alaealisel peaks sissetulek või vara vahepeal tekkima.

Solidaarvastutuse korral kannab aga lõppkokkuvõttes iga kahjutekitaja talle langeva osa kahjust, eeldusel, et kõik kahju põhjustanud isikud on maksejõulised. Kui üks neist isikutest ei ole maksejõuline, siis solidaarsest vastutusest tulenevalt peavad selle riski täies ulatuses kandma teised kahju eest vastutavad isikud, mitte kannatanu.²⁰³

3.2. Vanema vastutuse lõppemine alaealise delikti korral

Käesoleva alapunkti eesmärk on välja selgitata, kas ja millal saab VÕS § 1053 lg-s 2 sätestatud vanema vastutus lõppeda.

PKS § 162 kohaselt lõpeb lapsendamisega lapse ja tema alanejate sugulaste sugulussuhe endiste sugulastega ning lõpevad ka sugulusest tulenevad õigused ja kohustused. PKS § 163 ei näe ette, et pärast lapsendamist jäävad alles lapse ja tema vanemate sugulussidemed, seega ei vastuta lapse bioloogilised vanemad pärast lapsendamist VÕS § 1053 lg 2 alusel lapse hilisemate deliktide eest.²⁰⁴ Seega jääb bioloogiline vanem siiski vastutama, enne lapsendamist lapse tekitatud kahju eest.

²⁰² Kärson, M., Käerdi, M. VÕSK I, § 145/3.1.3 c.

²⁰³ Koziol 2012 no 5/82

²⁰⁴ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV § 1053/3.1.2.

VÕS § 1053 lg-st 2 tulenev vastutus ei olene sellest, kas vanem elas lapsega koos ajal, mil laps pani toime kahju põhjustanud õigusvastase teo või kas ta on üldse lapsega koos elanud.²⁰⁵ Seega vanemlikke õigusi ja kohustusi ei lõpeta asjaolu, et vanem faktiliselt ei ela koos lapsega ning ei võta osa tema kasvatamisest.²⁰⁶ Sellisel seiskohal on olnud ka kohtud, seda nii tsiviil- kui kriminaalmenetluses. Kohus on tsiviilmenetluses selgitanud, et asjaolu, et vanemad on kokku leppinud selles, et laps elab emaga ja on ema kasvatada ei vabasta lapse isa kohustusest oma alaealise lapse tegevuse osas järelevalvet teostada ning lapsele selgitada õiguskuulekat käitumist.²⁰⁷ Kriminaalmenetluses on kohus jällegi märkinud, et see kui pärast lahtust elab vanem oma lapsest eraldi ja maksab tema ülalpidamiseks elatusraha ei vabastada teda vastutusest, vastutama peavad mõlemad vanemad.²⁰⁸

Vanemate vastutus VÕS § 1053 lg 2 kohaselt ei sõltu ka sellest, kas ja millal oli perekonnaseaduse kohaselt nende hooldusõigus, suhtlusõigus ja otsustusõigus lapse suhtes täielik või piiratud. Vanemad jäävad lapse eest vastutama VÕS § 1053 lg 2 järgi ka siis kui laps eraldatakse temast PKS § 135 lg 1 alusel kohtu poolt, põhjusel, et lapse huvide kahjustamist ei ole võimalik ära hoida vanemate ja lapse suhtes kasutusele võetud muude toetavate abinõudega. Samuti jäävad vanemad vastutama kui neilt on PKS § 135 lg-te 2 ja 3 alusel täielikult ära võetud lapse isikuhooldusõigus.²⁰⁹

Ka juhul, kui alaealine on tekitanud õigusvastaselt kahju enne 18. aastaseks saamist ei lõpe VÕS § 1053 lg-st 2 ja 3 tulenev vastutus kahju põhjustanud isiku täisealiseks saamisega.²¹⁰ Seega vanema vastutus ei saa lõppeda tema 14–18-aastase alaealise lapse õigusvastaselt tekitatud kahju korral muul viisil, kui kahjunõude kohase tasumisega või siis vanema surmaga.

3.2.1. Vanema ja eestkostja vastutuse lõppemine kohtupraktikas

Nii nagu eelpool leitud ei lõpe järelevalvet teostanud isiku vastutus kahju põhjustanud isiku täisealiseks saamisel juhul, kui alaealine on tekitanud õigusvastaselt kahju enne 18-aastaseks

²⁰⁵ Tampuu 2017, lk 311. Kui vanematelt on isikuhooldusõigus ära võetud ja laps elab talle määratud eestkostja juures, vastutavad nii vanemad kui eestkostja, selle kohta vaata täpsemalt alapunktis 2.4.

²⁰⁶ RKKKo 3-1-1-113-01 p 5.1.

²⁰⁷ 06.03.2018 TMK 2-16-16086.

²⁰⁸ RKKKo 3-1-1-95-04.

²⁰⁹ Tampuu 2017, lk 311.

²¹⁰ Tampuu, Käerdi, VÕSK IV § 1053/3.2.

saamist. Tsiviilkohtumenetluses tehtud lahendite hulgast ei leitud ühtegi lahendit kus kohus oleks olnud teistsugusel arvamusel.

Kriminaalmenetluses tehtud lahendites jagunevad aga jällegi kohtute seisukohad kaheks, esimesel juhul ollakse sisukohal, et vanema vastutus ei lõpe alaealise täisealiseks saamisel. Näiteks on Tartu Maakohtu Jõgeva kohtumaja 30.11.2009 a otsuse kohaselt vanemat esindanud advokaat palunud parandada varasemat resolutsiooni, kus kahju tekitanud alaealiselt ja tema vanemalt oli kahjuhüvitis välja mõistetud solidaarselt. Kohus selgitas, et vanema vastutus alaealise lapse poolt tekitatud kahju eest ei kao lapse täisealiseks saamisega. Käesoleval juhul ei puutu asjasse, et vanem on lapse seaduslik esindaja ainult kuni tema täisealiseks saamiseni. Kahjuhüvitamise kohustus ei tulene seadusest tulenevast esindusest. Vanemalt on tema lapse poolt tekitatud kahju välja mõistetud kui alaealise vanemalt, kui VÕS § 1053 lg 2 alusel vastutavalt isikult. Kahju on tekitatud, kuna vanem ei ole täitnud oma hoolsuskohustust. Kahju väljamõistmise aluseks on olnud vanema vastutus alaealise lapse tegude eest. Konkreetne kahju väljamõistmise alus ei saa muutuda seoses edasise olukorra muutumisega, milleks on praegusel juhul lapse täisealiseks saamine.²¹¹

Teise seisukoha järgi on kohtud kahjuhüvitise kannatanule välja mõistnud küll alaealiselt kahju põhjustanud isikult endalt ja tema vanemalt või eestkostjalt, kuid märkinud, et vanem või eestkostja vastutavad kahju eest kuni alaealise täisealiseks saamiseni.²¹² Sellise lahendi korral ei sa kohtutäitur menetlust alustada vanema või eestkostja osas, kui kahju põhjustanud isik on enne täitemenetluse algatamist saanud täisealiseks. Kohtutäitur peab ka täitemenetluse lõpetama vanema või eestkostja osas, kui kahju põhjustanud isik saab täitemenetluse ajal täisealiseks.

Kohtud kus ollakse seisukohal, et vanema vastutus lõpeb alaealise täisealiseks saamisega, ei ole vanemalt kahjuhüvitist välja mõistetud juhul, kui kahju tekitanud isik on enne kohtuotsuse tegemist saanud täisealiseks. Seda väidet kinnitab ka kohtupraktika, Viru Maakohtu Jõhvi kohtumaja 08.12.2020 otsuses nr 1-20-2706, märkis kohus, et kohtueelse menetluse ajal tunnistati alaealise kahju tekitanud isiku ema tsiviilkostjaks, sest siis oli kahju tekitanud isik veel alaealine. Praeguseks ajaks on kahju tekitanud isik saanud täisealiseks ning kannab materiaalselt vastutust oma tegude eest ise, mistõttu nimetatud kahjusumma tuleb mõista just

²¹¹ 30.11.2009 TMK 1-07-15563.

²¹² 27.05.2020 VMK 1-20-2050, 06.08.2020 TrtRnK 1-20-2050, 24.08.2020 VMK 1-20-2215, 21.10.2020 VMK 1-20-6552, 03.11.2020 VMK 1-20-6611, 03.12.2021 TMK 1-21-8351 03.12.2021 TMK 1-21-8343 jne.

temalt, mitte aga tsiviilkostjalt.²¹³ Ka juba varem mainitud Viru Maakohtu Rakvere kohtumaja lahendis nr 1-14-10049 on märgitud, et kuue süüdistatava ükski vanem ei tõendanud, et nad on teinud kõik, mida saab mõistlikult oodata, et ära hoida alaealise tekitatud kahju. Kohus mõistis kahjuhüvitise välja solidaarselt kõigilt kahju tekitanud isikult, kuid ainult neist kahe mõlemalt vanemalt.²¹⁴ Kohtulahendeid kus alaealisena kahju tekitanud isik või ka mitu isikut on saanud enne kohtuotsuse tegemist täisealiseks võib olla kõigis kohtumajades, kus ollakse seisukohal, et vanema vastutus lõpeb alaealise täisealiseks saamisega, kuid nende leidmine Riigi Teatajast on keeruline.

Ka antud juhul võib olla kohtu seisukohta mõjutanud varem kehtinud tsiviilkoodeks, mille § 455 lg 2 viimase lause kohaselt lõppes vanemate, sh ka lapsendajate või hooldaja kohustus, kahju tekitanud isiku täisealiseks saamisel.

VFTsK § 1074 kohaselt vastutavad 14–18-aastased alaealised üldiselt tekitatud kahju eest ise. Kui alaealisel ei ole kahju hüvitamiseks piisavat sissetulekut või muud vara, peavad kahju täielikult või puudavas osas hüvitama tema vanemad (ka lapsendajad) või eestkostja. Vanemate kohustus hüvitada alaealistele tekitatud kahju lõpeb 18-aastaseks saamisel või juhul, kui tal on enne täisealiseks saamist kahju hüvitamiseks piisav sissetulek või muu vara aga ka siis, kui ta on saanud teovõime enne täisealiseks saamist. Ka vanemlikest õigustest ilma jäänud vanemat võib kohus kohustada vastutama tema alaealise lapse tekitatud kahju eest kolme aasta jooksul pärast vanemalt vanemlike õiguste äravõtmist. Seda juhul, kui lapse kahju põhjustanud käitumine tulenes ebaõigetest vanemlikest kohustustest (VFTsK § 1075).²¹⁵ Kuid ka Venemaal on leitud, et VFTsK § 1074 lg 3 piirab kannatanute võimalusi saada kahju hüvitist, kuna see loob tingimusteta aluse kaasvõlgnike vastutuse lõpetamiseks hetkest, mil kurjategija saab täisealiseks.²¹⁶

VÕS § 1053 lg-s 2 sätestatud vanema või eestkostja vastutuse tõlgendamine kriminaalmenetluses selliselt, et järelevalve kohustust omavate isikute vastutus lõpeb kahju tekitanud isiku täisealiseks saamisega, ei tohiks olla lubatav. See rikub olulisel määral kannatanu õigusi ja on vastuolus deliktiõiguse eesmärgiga. Mistõttu võib väita, et kohtuotsuses kaasvõlgnike vastutuse lõpetamine määratud tähtjal, st kahju tekitanud alaealise täisealiseks saamisega, on selgelt vastuolus VÕS § 1053 lg-s 2 sätestatuga. Samuti

²¹³ 08.12.2020 VMK 1-20-2706.

²¹⁴ 09.09.2015 VMK 1-14-10049.

²¹⁵ Министерство внутренних дел Российской Федерации – https://27.xn--b1aew.xn--p1ai/Pravovoe_informirovanie/Pravovaja_pomoshh_detjam/Vozmeshhenie_vreda_prichinennogo_nesover. (28.12.2021).

²¹⁶ Bogdanov lk 72.

on VÕS § 1053 lg 2 eesmärgiga vastuolus olukorrad, kus kannatanu on küll esitanud tsiviilhagi vanema vastu, kuid vanematelt või eestkostjalt ei ole kahjuhüvitist välja mõistetud põhjusel, et kahju tekitanud isik on saanud kohtuotsuse tegemise ajaks täisealiseks. See on ka vastuolus seaduseandja mõttega säästa kannatanut mitmekordsest kohtupidamisest ja võib koormata põhjendamatult kohtuid.

Kohtupraktikat analüüsid leiti kriminaalmenetluse lahendeid, kus kohtud on alaealise delikti korral kannatanule kahjuhüvitise välja mõistnud alaealiselt ning täiendavalt tema vanemalt või eestkostjast kuni kahju tekitanud isiku täisealiseks saamiseni, see aga vastab täielikult tsiviilkoodeksi (TsK) § 455 lg 2 sõnastusele²¹⁷ Sellist formuleeringut kasutatakse Tartu Maakohtu Valga kohtumaja lahendites aga ka Viru Maakohtu Narva ja Jõhvi kohtumajas, vähemal määral Harju Maakohtus.

Seega saab kohtulahendite pinnalt täheldada, et kriminaalmenetluses on kohati kohtupraktika läinud alaealise deliktist tulenevate kahjunõuete menetlemisel võrreldes tsiviilkohtumenetlusega erinevat teed. Kriminaalmenetluses on välja kujunenud paralleelsed tõlgenduspraktikad vanema vastutuse osas alaealise kõrval. See tähendab, et tsiviilhagi menetlevad kohtud on andnud VÕS § 1053 lg-le 2 teistsuguse sisu, kui seaduseandja on seda ette näinud. Reeglina on need mõjutatud varem kehtinud tsiviilkoodeksist ning jätavad kannatanu halvemasse olukorda, kui on VÕS § 10153 lg 2 eesmärk. Kriminaalmenetluses on kesksel kohal süüdistatav, mistõttu on jäänud kannatanu huvid sageli tahaplaanile.

Kuna enamasti kannatanul endal puuduvad teadmised tsiviilhagi esitamisest, siis võib arvata, et tsiviilhagi sõnastus on politseiuurija või prokuröri poolt ette antud. See omakorda on teatud määral seotud asjaoluga, et piirkonniti on kahjuhüvitis kriminaalmenetluses kannatanule välja mõistetud alaealiselt ja täiendavalt tema vanemalt või eestkostjalt kuni alaealise täisealiseks saamiseni.

3.3. Materiaalõiguse normidele viitamine kriminaalmenetluses

Kohtulahendite otsing “1053 lg 2” väljaandes Riigi Teataja andis ajavahemikus 2006–2021 a kriminaalmenetluses maakohtu piirkondades väga erineva tulemuse. Kui

²¹⁷ 02.05.2018 HMK 1-18-3323, 30.05.2019 VMK 1-18-5626, 11.04.2019 VMK 1-19-2363, 21.10.2020 VMK 1-20-6552, 03.11.2020 VMK 1-20-6611 03.12.2021 TMK 1-21-8343, 03.12.2021 TMK 1-21-8351.

tsiviilkohtumenetluses suurt erinevust ei olnud,²¹⁸ siis kriminaalmenetluse 265 lahendit²¹⁹ jagunesid järgmiselt, vt lisa 1:

Viru Maakohtu lahendid kokku 27, sh:

Rakvere kohtumaja 15;

Jõhvi kohtumaja 10;

Narva kohtumajas 1;

Kohtla-Järve kohtumajas 1.

Pärnu Maakohtu lahendid kokku 30, sh:

Haapsalu kohtumaja 15;

Pärnu kohtumaja 12;

Rapla kohtumaja 3;

Kuressaare kohtumaja, Paide kohtumaja ja Haapsalu kohtumaja Kärddlas lahendeid ei leitud.

Tartu Maakohtu lahendid kokku 102, sh:

Tartu kohtumaja 51;

Jõgeva kohtumaja 18;

Võru kohtumaja 12;

Võru kohtumaja Põlvas 7

Viljandi kohtumajas 10;

Valga kohtumaja 4

Harju Maakohtu lahendid kokku 106

Eeltoodu tekitas küsimuse, mis põhjusel ei leitud mõnes piirkonnas ühetegi lahendit või leiti neid väga vähe. Seetõttu tekkis vajadus teostada otsinguid, erinevate märksõnadega. Näiteks leiti Kuressaare kohtumaja lahendite hulgast otsinguga “kars AND alaealine” 20 lahendit, kus oli alaealise tekitatud kahju korral rahuldatud kanntanu tsiviilhagi. Sealhulgas kolmes kohtuotsuses oli ka alaealise vanemalt kahjuhüvitis välja mõistetud kuid VÕS § 1053 lg-le 2 viidatud ei ole.

²¹⁸ Pärnu Maakohus 9 lahendit, Tartu Maakohus 7 lahendit, Harju Maakohus 5 lahendit, Viru Maakohus 4 lahendit.

²¹⁹ Lahendite hulgas ei ole arvestatud otsuseid kus sätetele on põhjendamatult viidatud, st kahju tekitaja oli keskealine või sätet kohaldati ainult menetluskulu, sundraha või kaitsjatasu väljamõistmisel, selliseid maakohtu lahendeid leiti kokku 22. millest 6 oli Tartu kohtumaja, 9 Harju Maakohtu, 4 Jõhvi kohtumaja ja Jõgeva, Rakvere ja Haapsalu kohtumajas igäühes oli 1 lahend. vt viide 14.

Otsinguga “KarS AND täisealiseks saamiseni NOT 1053” leiti ajavahemikus 2006–31.12.2021 kokku 83. kohtuasja, sh oli 2 Tartu Ringkonnakohtu lahendit. Maakohtu otsuseid oli enim Valga kohtumajas, kokku 40 lahendit, neist 32 lahendis ei ole ühelegi tsiviilõiguse normile viidatud. Narva kohtumaja lahendeid leiti kokku 21 sh ei ole ühelegi tsiviilõiguse sättele viidatud 8 otsuses. Ka Kuressaare kohtumaja omapäraks on, et tsiviilhagi rahuldamisel ei ole sageli ühelegi tsiviilõiguse normile viidatud, selliseid lahendeid oli 11.

Täiendava otsingu tulemusel selgus, et Narva kohtumaja praktikas on kahjuhüvitis alaealiselt ja tema vanemalt korduvalt välja mõistetud TsMS § 440 lg 1 alusel.²²⁰ Nimetatud säte on menetlusnorm, mis annab kohtule aluse teha lõppotsuse, millega hagi rahuldatakse, kuid kahjuhüvitisnõude rahuldamisel tulnuks ära näidata alaealise aga ka vanema või eestkostja vastutuse tekkimise materiaalsoiguslik alus.

Enamasti on aga kohtud alaealiselt ja ka tema vanemalt kahjuhüvitisel välja mõistnud VÕS § 1043 ja/või VÕS § 1045 lg 1 p 5 alusel.²²¹

Seega põhjus, miks mõnes piirkonnas otsinguga “1053 lg 2” kriminaalmenetluses tehtud lahendeid ei leitud või leiti väga vähe on tingitud asjaolust, et kohtud ei ole sättele viidanud, kuigi leitud lahendites on enamasti²²² vanemalt või eestkostjalt alaealise deliktist tulenev kahjuhüvitis kannatanule välja mõistetud.

TsMS § 436 lg 1 kohaselt peab kohtuotsus olema seaduslik ja põhjendatud. Otsuse põhjendatus tähendab muu hulgas seda, et peab olema jälgitav, millistele õigusaktidele tuginedes on otsus tehtud.²²³ Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et õigusliku aluse määramine tähendab nõuete kvalifitseerimist, mis on TsMS § 436 lg 7 ja TsMS § 438 lg 1 järgi kohtu ülesanne.²²⁴ TsMS § 438 lg-st 1 tulenevalt hindab kohus millist õigusakti tuleb asjas kohaldada ja kas hagi kuulub rahuldamisele. TsMS § 442 lg 8 sätestab, et otsuse põhjendavas osas märgitakse kohtu tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, samuti seadused, mida kohus kohaldas.

Hageja nõude kvalifitseerimiskohustuse täitmise kõrval peab kohus õigust kohaldades andma hinnangu ka muudele õiguse kohaldamisel olulistele küsimustele, eelkõige määrama

²²⁰ 06.08.2020 VKM 1-20-5440, 13.04.2020 VMK 1-20-1650, 26.11.2020 VMK 1-20-8169, 19.05.2021 VMK 1-21-3536.

²²¹ 25.11.2019 HMK 1-19-8567, 05.08.2020 VMK 1-20-4302, 21.09.2020 VMK 1-20-5418, 16.02.2021 TMK 1-21-439, 18.03.2021 VMK 1-21-540, 03.12.2021 TMK 1-21-8351, 03.12.2021 TMK 1-21-8434.

²²² Kuressaare kohtumaja 20. lahendist on 17 asjas tsiviilhagi esitatud ainult alaealise vastu.

²²³ RKTko 3-2-1-73-07 p 12.

²²⁴ RKTko 3-2-1-85-07 p 13, RKTko 3-2-1-8-08 p 19, RKTko 3-2-1-169-10 p 11, RKTko 3-2-1-21-13 p 16.

kohaldatava õigusnormi rakendamise eeldused ning subsumeerima tuvastatud faktilised asjaolud kohaldatava õigusnormi eelduste alla.²²⁵

Kuna kriminaalmenetluse seadustik ei reguleeri täpsemalt kohtuotsusele seoses tsiviilhagi lahendamisega esitatavaid nõudeid, tuleb ka nendes küsimustes juhinduda tsiviilkohtumenetluse seadustikust.²²⁶ Riigikohtu kriminaalkolleegium on tsiviilhagi ja kahju hüvitamise normide kohaldatavuse osas selgitanud, et kriminaalasja lahendav kohus peab tsiviilhagi lahendamisel tulenevalt TsMS § 436 lg-st 1, § 438 lg-st 1 ja § 442 lg-st 8 mistahes nõude rahuldamisel otsuses ära näitama õigusnormid, mis moodustavad nõude rahuldamise materiaaõigusliku aluse. Olukorras, kus ei ole määratletud nõude materiaaõiguslikku alust, ei ole võimalik kindlaks teha ka nõude rahuldamise eeldusi ega ulatust. Sellise rikkumise korral on kohtuotsus tsiviilhagi lahendamist puudutavas osas õiguslikult põhistamata.²²⁷

TsMS § 438 lg1 sätestab, et otsust tehes otsustab kohus muu hulgas, millist õigusakti tuleb asjas kohaldada. TsMS § 442 lg 8 näeb ette, et kohtuotsuse põhjendavas osas tuleb muu hulgas märkida seadus, mida kohus kohaldas. Seega peab kohus mis tahes nõude rahuldamisel otsuses ära näitama õigusnormid, mis moodustavad nõude rahuldamise materiaaõigusliku aluse. Kriminaalasjas esitatud tsiviilhagi lahendamisel on oluline silmas pidada, et kuriteoga tekitatud kahju hüvitamise hagi ei ole materiaaõiguslikult iseseisev nõue. Isiku mingi teo lugemine kuriteoks on üksnes karistusõiguslik hinnang teole, mitte uus iseseisev tegu, millest tekiks eraldiseisev tsiviilõiguslik nõue.²²⁸ Tsiviilõiguslikult ei mõjuta kriminaalasjas tehtud otsus seega tsiviilkohtumenetluses nõudele antavat kvalifikatsiooni. Tsiviilõiguslik vastutus saab jätkuvalt põhineda ka deliktil.²²⁹ Kriminaalasjas, kus on esitatud hagi kuriteoga tekitatud kahju hüvitamise nõudes, peab kohus andma tuvastatud faktilistele asjaoludele paralleelselt nii karistusõigusliku kui ka tsiviilõigusliku hinnangu. Teatud juhtudel on kahju hüvitamise küsimuse otsustamiseks vaja tuvastada täiendavalt asjaolusid, millel isiku käitumise karistatavuse seisukohalt tähtsust ei ole²³⁰ Olukorras, kus ei ole määratletud nõude materiaaõiguslikku alust, ei ole võimalik kindlaks teha nõude rahuldamise eeldusi ega ulatust. Eeltoodu tähendab seda, et vaadeldavas kriminaalasjas on kohtuotsused jäetud tsiviilhagi lahendamise küsimuses olulises ulatuses põhjendamata.²³¹

²²⁵ Kõve, V., Velbri E.-K. TsMSK II § 438/3.2.1. – Kõve, V. jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. VI-X osa (§-d 306-474). Komm. vlj. Tallinn: Juura 2017.

²²⁶ RKKKo 3-1-1-60-07 p 32

²²⁷ RKKKo 3-1-1-41-09.

²²⁸ RKKKo 3-1-1-60-07 p 34.

²²⁹ RKTko 3-2-1-41-05 p 19.

²³⁰ RKKKo 3-1-1-60-07 p 32.

²³¹ RKKKo 3-1-1-60-07 p 34.

Kriminaalmenetluses on sageli tsiviilhagid rahuldatud kokkuleppemenetluses, st et kahju eest vastutavad isikud on nõustunud tsiviilhagiga. TsMS § 440 lg 1 kohaselt rahuldab kohus hagi, kui kostja võtab kohtuistungil või kohtule esitatud avalduses hageja nõude õigeks.

Hagi õigeksvõtul peab kohtuotsuse sissejuhatusest või resolutsioonist nähtuma, milline hagi mis asjaoludel rahuldatakse, et vältida tulevasi vaidlusi sama eseme kohta samal alusel.²³²

Mistõttu tuleb ka õigeksvõtu korral tehtud otsuse puhul eelistada vähemasti hagi aluseks olevate asjaolude kirjeldamist otsuses.²³³

Riigikohus on märkinud, et kohtupraktika ühtlustamise huvides peaksid kohtud lahendist kirjeldava ja põhjendava osa väljajätmisega olema ettevaatlikud ka üldiselt. Esiteks seetõttu, et TsMS §-de 444 ja 448 sõnastus on vastuoluline (vrd nt TsMS § 442 lg 7 ja TSMS § 444 lg 1 kirjeldava osa kohta) ja ebaselge. Teiseks peab ka kirjeldava ja põhjendava osata otsuse resolutsioonist nähtuma, milline hagi rahuldatakse ja millistel asjaoludel, et vältida tulevikus tekkida võivaid vaidlusi sama eseme kohta ja samal alusel (TsMS § 371 lg 1 p 4, TsMS § 428 lg 1 p 2) ning tagada kohtuotsuse siduvuse ulatus TsMS § 457 järgi. Lisaks on põhjendusteta otsuse tegemisel suurem risk eksida, sest hiljem otsust täiendades võib selguda, et keerulises vaidluses algselt poolte seisukohti ja tõendeid või seadust ning kohtupraktikat piisavalt analüüsimata tehtud otsust ei olegi võimalik tagantjärele korrektselt argumenteerida. Põhjendusteta otsus ei anna pooltele sageli ka menetlusega taotletud eesmärgi, st õigusrahu ja otsuse aktsepteeritavust, kuna pooltele võib jääda arusaamatuks, miks tehti just selline otsus. Kiirus ei saa olla menetluse eesmärk omaette, ematähtis on aja õigesti lahendamine.²³⁴

Täiendavate tekstiotsingutega leiti 108 maakohtu ja 2 ringkonnakohtu lahendit, kus alaealiselt ja tema vanematelt või eestkostjalt mõisteti kahjuhüvitis kannatanu kasuks välja, kuid ei ole ära näidatud vanemate või eestkostja vastutuse tekkimise materiaalõiguslikku alust. See aga võib olla omakorda põhjuseks sellele, et kriminaalmenetluses on mõned kohtumajad andnud VÕS § 1053 lg-le 2 teistsugune sisu kui see on seaduseandja mõte. Kohtumajades, kus ei ole kunagi sättele viidatud või on seda tehtud üksikutel juhtudel, on kahjuhüvitis vanemalt välja mõistetud reeglina täiendavalt ja kuni alaealise täisealiseks saamiseni. Näiteks võib tuua Valga kohtumaja, kus leiti kokku 44 lahendit, sh on VÕS § 1053 lg-le 2 viidatud neljas lahendis. Seejuures on kõigest ühes lahendis kahjuhüvitis tsiviilhagi kohaselt välja mõistetud alaealiselt ja tema vanemalt solidaarselt. Nimetatud asjas oli kannatanutel esindajaks

²³² RKTko 3-2-1-181-13 p 15.

²³³ Järvekülg, I. TsMSK II § 444 lg 3 p 3.4. a).

²³⁴ RKTkm 3-2-1-43-14 p 16.

advokaat.²³⁵ Ühes lahendis on tsiviilhagi esitatud ainult kahju tekitanud alaealise vanema vastu.²³⁶ Ülejäänud 42. kohtuotsuses on kahjuhüvitis välja mõistetud alaealiselt ja täiendavalt tema vanemalt või eestkostjalt kuni alaealise kahju tekitanud isiku täisealiseks saamiseni.

Narva kohtumaja lahendeid leiti kokku 22, sh ühes lahendis on küll viidatud VÕS § 1053 lg-le 2, kuid kahju on kannatanule välja mõistetud kõikides lahendites alaealise vanemalt täiendavalt, st ainult juhul kui alaealisel rahalised vahendid puuduvad ja kuni alaealise täisealiseks saamiseni.

Samal ajal leidub lahendeid, kus VÕS § 1053 lg 2 alusel on kahju välja mõistetud keskealiselt või veel vanemalt kahju tekitanud isikult ja on märgitud, et alaealisel vahendite puudumisel vastutab kahju eest tsiviilkostja. Selline lahend võib segadust tekitada ja jääda arusaamatuks nii kannatanule kui süüdistatavale.²³⁷ See probleem viitab kiirustamisele ja on ilmselt tehnilist laadi, kindlasti tuleks seda edaspidi vältida.

Varasemas kriminaalmenetluse kohtupraktikas on sätet kohaldatud ka siis kui tsiviilhagi ei olegi esitatud. Kohus on välja mõistnud, alaealiselt, temal vajalike rahaliste vahendite puudumisel VÕS § 1053 lg 2 ja KrMS § 188 alusel alaealise seaduslikult esindajalt menetluskulud. Lahendeid, kus säte oli ära toodud ainult menetluskulu väljamõistmisel leiti kuus²³⁸ ja lahendeid kus oli välja mõistetud nii kahjuhüvitis kannatanule kui ka menetluskulu leiti kaksteist.²³⁹ Harju Maakohus on sätet kohaldanud ka sundraha, kaitsjatasu ja ekspertiisitasu väljamõistmisel alaealise vanemalt.²⁴⁰

Kohtulahenditest nähtub, et kriminaalmenetluses on sageli väga põhjalikult käsitletud kriminaalmenetluse osa, seda ka kokkuleppemenetluse puhul, sealjuures on alati ära toodud õigusnormid. Tsiviilhagi puudutavas osas see aga nii ei ole, üllatavalt palju leidis lahendeid, kus tsiviilhagi on rahuldatud ja kahjuhüvitis on välja mõistetud kahju tekitanud alaealiselt ja

²³⁵ 24.10.2019 TMK 1-19-3763.

²³⁶ 19.05.2016 TMK 1-16-4341.

²³⁷ 01.02.2016 TrtRnK 1-13-4845, 20.05.2015 TrtRnK 1-14-2658, 07.11.2014 TrtRnK 1-14-9338, 15.05.2013 TMK 1-13-4940, 27.11.2014 VMK 1-14-9338, 01.12.2015 VMK 1-14-8869, 28.04.2016 VMK 1-15-1034, 23.02.2017 PMK 1-17-768, 04.07.2017 VMK 1-17-5324, 26.07.2018 TMK 1-18-6008, 03.08.2018 TMK 1-18-6196, 06.12.2018 TMK 1-18-9067, 08.10.2018 TMK 1-18-9767, 04.01.2019 TMK 1-18-10285, 30.05.2019 VMK 1-18-3432.

²³⁸ 13.05.2013 HMK 1-13-3213, 09.08.2013 TMK 1-13-7100, 28.08.2013 HMK 1-13-5611, 12.09.2013 HMK 1-13-7017, 23.04.2015 HMK 1-15-637, 19.12.2017 HMK 1-17-10412.

²³⁹ 03.04.2009 TMK 1-08-16467, 02.09.2011 TMK 1-11-7543, 27.01.2012 TMK 1-12-864, 28.11.2013 TMK 1-13-10715, HMK 21.01.2014 1-13-11594, 12.10.2012 TMK 1-12-8344, 02.04.2013 HMK 1-13-1234, 17.04.2013 HMK 1-13-2972, 05.06.2013 HMK 1-13-4510, 30.10.2013 HMK 1-13-6441, 28.11.2013 TMK 1-13-10715, 21.01.2014 HMK 1-13-11594.

²⁴⁰ 17.02.2015 HKM 1-15-1017, 17.08.2015 HKM 1-15-5981, 10.11.2015 HKM 1-15-7936, 20.11.2015 HKM 1-15-9592.

tema vanemalt või eestkostjalt, kuid ei ole ära toodud mitte ühtegi tsiviilõiguse normi. Seega ei ole kriminaalmenetluse praktikas VÕS § 1053 lg 2 kohaldamine alati olnud õiguspärane. Mõnes kohtumajas ei ole kunagi sätet kohaldatud või on seda 16 aasta jooksul tehtud mõnel üksikul korral, kuigi lahendites on kahjuhüvitis alaealise tekitatud kahju korral vanemalt või eestkostjalt välja mõistetud. Samal ajal leidub kohtulahendeid, kus on seda tehtud ebaõigesti.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli analüüsida 14–18-aastaste alaealiste isikute poolt õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamisega seonduvat regulatsiooni ning võrrelda nii tsiviil- kui kriminaalkohtumenetluses tehtud kohtulahendites nende sätete kohaldamist. Sihiks oli välja selgitada kas kahjuhüvitiste väljamõistmisel esineb erinevusi menetlusliikide vahel. Milles need erinevused seisnevad, millest võivad need olla põhjustatud ja kuidas need mõjutavad kannatanu huve? Järgnevalt on välja toodud magistritöö käigus tehtud järeldused ja lõpuks tehtud ka ettepanek, millest võiks abi olla nii kannatanul tsiviilhagi esitamisel aga ilmselt ka kohtueelsel menetlejal kannatanule tsiviilhagile esitatavate põhiliste nõuete selgitamisel, mis lõppkokkuvõttes võiks soosida ka kohtupraktika ühtlustumist.

Kannatanul on õigus esitada kriminaalmenetluse käigus tsiviilhagi ja saada ka otsus, kus on kahju eest vastutavalt isikutelt kahjuhüvitis välja mõistet. Kriminaalmenetluses on võrreldes tsiviilkohtumenetlusega kannatanule ette nähtud palju soodustusi, nt on tsiviilhagi riigilõivuvaba, prokurör on kohustatud selgitama kannatanule tema õigusi aga ka tsiviilhagile esitatavaid põhilisi nõudeid ja tsiviilhagi esitamise korda. Kannatanu saab tsiviilhagis tugineda ka olulisel määral prokuratuuri kogutud tõenditele, mistõttu on tal oma nõude maksmata panemine kriminaalmenetluses enamasti lihtsam.

Tsiviilhagi lahendades ei kohaldata kohus mitte karistusõigust, vaid vahetult tsiviilõiguse norme. Karistusseadustik ei sätesta ühtegi materiaalõiguslikku alust, millest tulenevalt oleks kohtul võimalik tsiviilhagi üle otsustada. Seega tuleb ka kriminaalkohtumenetluses alaealise õigusvastaselt tekitatud kahju korral tsiviilhagi läbi vaadates kohaldamisele VÕS § 1043 jj.

Esmalt selgitas autor, kas esineb erinevusi menetlusliikides menetluspoolte osas. Kui kahju eest vastutavate isikute osas erinevusi ei leitud, siis kahjunõuet esitava isiku osas on kriminaalmenetluses väikesed piirangud. Kannatanuks kriminaalmenetluses saab olla isik, kelle puhul on kriminaalmenetluse esemeks oleva teoga kahjustatud või rünnatud mõnd sellist õigushüve, mida on määratud kaitsma see kuriteokoosseis, mille järgi kriminaalmenetlus toimub. Vastasel juhul tuleb kahju kannatanud isikul pöörduda hagiga maakohtusse. Samuti ei saa kriminaalmenetluses kahjunõuet esitada kindlustaja, kes on kannatanule kahju hüvitanud ega Eesti Haigekassa, kui kannatanule on osutatud raviteenust.

Vastutavateks isikuteks 14–18-aastase isiku poolt teisele isikule õigusvastaselt tekitatud kahju korral on alaealise enda kõrval VÕS § 1053 lg-st 2 ja 3 tulenevalt alaealise vanemad või eestkostja ja ka lepingust tulenevat järelevalvet teostav isik.

Seega on tulenevalt deliktiõigusest (VÕS § 1053 lg 2) ja perekonnaõigusest (PKS § 124 lg 1) vanematel põhimõtteliselt kaalutusõigus oma laste kasvatamisel ja nende üle järelevalve teostamisel. Millises ulatuses lapse kasvades järelevalvet konkreetse lapse osas teostada, peaks tundma iga lapsevanem ise ära, sest just lapsevanem tunneb oma last kõige paremini. Kuid üldiselt määrab nõutava järelevalve ulatuse ära järelevalvatava isiku vanus, arengutase, tema kogemused, iseärasused ja iseloom aga ka kahjustava käitumise ettenähtavus.

Vastutusest vabanemiseks peaks järelevaataja suutma tõendada, et kahju oleks tekkinud hoolimata sellest, et vanem on last nõuetekohaselt kasvanud, teostanud tema üle piisavat järelevalvet ning hoolitsenud igakülgset tema heaolu eest.

Lapsevanema vastutusest vabanemise on väga raske, seda toetab kohtupraktika. Ajavahemikus 2006–2021 leidis vaid üks lahend (VMK 1-19-3254), kus kohus vabastas vanema vastutusest ja leidis, et vanem ei vastuta oma alaealise lapse tekitatud kahju eest, kes põhjustas vanglas viibimise ajal uputse ja lõhkus vara. Kohus põhjendas oma seisukohta sellega, et alaealise seaduslikul esindajal puudus võimalus hoida ära kahju tekitamist. Autori arvates tulnuks alaealise üle järelevalve teostamise hindamisel vaadelda järelevalvet ja kasvatusmeetmeid koos, st mis on tekitanud olukorra, et alaealine on sattunud vanglasse. Varasemas kohtupraktikas, kus alaealine tekitas kahju vanglas või erikoolis viibimise ajal, ei ole kohus vanemat vastutusest vabastanud.

Kuna tsiviil- ja kriminaalkohtumenetluses kahju eest vastutavate isikute ringi osas erinevusi ei leitud, võiks eelduslikult mõlemas menetlusliigis kahjunõuet omavad isikud käituda sarnaselt kostjate või tsiviilkostjate nimetamisel hagi või tsiviilhagis. Kui tsiviilkohtumenetluses on hagi kahju hüvitamiseks ajavahemikus 2006–2021 a esitatud alaealise ja tema mõlema vanema vastu 16 % asjadest, alaealise ja tema ühe vanema vastu 32% asjadest, ainult alaealise vanema vastu 48% asjadest ja ainult alaealise vastu 4% asjadest.

Siis kriminaalmenetluses sõltub vastutavate isikute ring suuresti sellest, kus piirkonnas on kahju tekitatud. Kuressaare kohtumajas lahendatud menetlustest on 85% juhtudest esitatud kahjunõue alaealise vastu. Harjumaal aga 81% tsiviilhagidest kahju tekitanud alaealise ja tema ühe vanema vastu, sh 60% tsiviilhagides alaealise kõrval nimetatud vastutavaks ema. Valga kohtumajas on 93% kannatanutest esitanud tsiviilhagi alaealise ja ühe tema vanema või eestkostja vastu. Rakvere kohtumajas on hagi esitatud 59% alaealise ja tema seadusliku esindaja vastu, sh on 60% asjades nimetatud esindajaks ema. Enamasti kannatanul endal

õiguslased teadmised puuduvad, mistõttu võib järeldada, et tsiviilhagi esitatakse prokuröri poolt etteantud juhiste kohaselt ja seetõttu võib sõltuda kannatanu tsiviilhagis tsiviilkostjate ring enamasti konkreetsest prokuratuurist või ka prokurörist. Ainult ühe vanema vastu tsiviilhagi esitamine võib küll tagada kiiremini täitedokumendi saamise kohtust, kuid ei pruugi tagada kannatanule tulemuslikku täitemenetlust.

Kohtupraktika analüüsi tulemusel selgus, kahjuhüvitise väljamõistmise osas on tsiviil- ja kriminaalkohtumenetluses kohtud VÕS § 1053 lg-t 2 erinevalt tõlgendanud Tsiviilkohtumenetluses on kohus olnud alati seisukohal, et alaealine kahju tekitanud isik ja tema üle järelevalvet teostama kohustatud isik vastutavad kannatanu ees solidaarselt. Kriminaalmenetluses on kohtud asunud aga sageli seisukohale, et vanem või eestkostja vastutab alaealise kõrval täiendavalt. Sellisel seisukohal on olnud Riigikohus, aga sageli ka alama astme kohtud. Kriminaalmenetluses ei ole selles osas ühtset seisukohta, kord on tsiviilhagid kannatanutele välja mõistetud alaealiselt kahju põhjustajalt endalt ja tema vanemat solidaarselt ja kord täiendavalt. Harju Maakohtu kõikides leitus lahendites (117) on kahjuhüvitis vanematelt või eestkostjalt välja mõistnud täiendavalt. Narva, Jõhvi, Viljandi ning Jõgeva kohtumaja lahendites on vanem pandud täiendavalt vastutama, 01.01.2019–31.12.2021 leiti 24 lahendit vt lisa 1.

Kui lapsevanem, eestkostja või lepingust tulenevat järelevalvet teostav isik vastutab 14–18-aastase alaealise isiku õigusvastaselt tekitatud kahju eest, on alaealise ja järelevalvekohustusliku isik vastutus kannatanu eest solidaarne. Enne võlaõigusseadust kehtinud TsK § 455 lg 2 kohaselt vastutas vanem alaealise kõrval täiendavalt. Täiendav vastutus aitab vastutuse tekkimist edasi lükata ja anda täiendavalt vastutavale isikule parem positsioon. Seega kaitseb kriminaalmenetluses praktiseeritav täiendav vastutus lapsevanemat kannatanu ees ja aitab tal kahju hüvitamise kohustust edasi lükata vähemalt seni, kuni kui täitemenetlus alaealise osas ebaõnnestub või ei anna piisavat tulemust. Solidaarvastutuse korral kannab aga iga kahju eest vastutav isik talle langeva osa kahjust, seda muidugi juhul, kui kõik kahju eest vastutavad isikud on maksejõulised. Kui üks neist isikutest ei ole maksujõuline, siis solidaarvastutusest tulenevalt on kohustatud selle riski täies ulatuses kandma teised kahju eest vastutavad isikud, aga mitte kannatanu. Kriminaalmenetluses on seega kohtud andnud alaealise vanema varalise vastutuse tekkimise materiaalsoõiguslikule alusele teistsuguse sisu, kui on seaduseandja eesmärk.

See on ilmselgelt põhjustatud varem kehtinud TsK-st. Deliktiõiguse kohaselt vastutab vanem enda õigusrikkumise eest, st selle eest, et ta ei ole oma last nõuetekohaselt kasvatanud ja tema järele valvanud aga mitte oma lapse õigusrikkumise eest.

Teine oluline erinevus tsiviil- ja kriminaalmenetluses VÕS § 1053 lg 2 tõlgendamisel, seisneb selles, et kriminaalmenetluses on kohtud sageli seisukohal, et alaealise delikti korral lõpeb lapsevanema või eestkostja vastutus alaealise täisealiseks saamisega. Selliseid esimese ja teise kohtuastme lahendeid leiti kokku 88, sh on 5 lahendis VÕS § 1053 lg-le 2 viidatud ja 83 lahendit leiti täiendava otsinguga. Kõige sagedamini on sellisel seisukohal olnud Valga kohtumaja, kus leiti 40 lahendit.

Kohtud kus ollakse seisukohal, et vanema vastutus lõpeb alaealise täisealiseks saamisega, ei ole vanemalt kahjuhüvitist välja mõistetud, juhul kui kahju tekitanud isik on enne kohtuotsuse tegemist saanud täisealiseks, kuigi tsiviilhagi vanema vastu on esitatud.

VÕS § 1053 lg 2 kohaselt ei lõpe vanema vastutus kahju põhjustanud isiku täisealiseks saamisega. Seega ei saa vanema vastutus lõppeda tema 14–18-aastase alaealise lapse õigusvastaselt tekitatud kahju korral muul viisil, kui kahjunõude kohase tasumisega või vanema surmaga.

Ka selle probleemi põhjus võib seisneda varem kehtinud seaduseas, TsK § 455 lg 2 viimase lause kohaselt lõppes vanemate, sh ka lapsendajate või hooldaja kohustus, kui kahju tekitanu sai täisealiseks, samuti juhul, kui tal enne täisealiseks saamist tekkis kahju hüvitamiseks küllaldane vara või töötasu. Seetõttu võib öelda, et deliktiõiguse eesmärk, milleks on kannatanule kahju hüvitamine ei pruugi saada täidetud. Esiteks, juhul kui alaealine on saanud täisealiseks, ei saa kannatanu täitedokumendi, kus on vastutavaks pandud ka vanem või eestkostja vaid ainult alaealine. Teisel juhul saab kannatanu küll täitedokumendi, kus vastutab ka vanem, kuid mille kohaselt vanema vastus lõpeb kindlal kuupäeval, st alaealise täisealiseks saamisega. Alaealisel aga reeglina puudub vara ja sissetulek. Seega saab kannatanu kriminaalmenetluses lihtsamini täitedokumendi, kuid see ei täida VÕS § 1053 lg-s 2 sätestatud eesmärki, milleks on anda kannatanule parem kaitse.

Kriminaalmenetluse kohtuotsused kus vanema vastutus on täiendav alaealise kõrval ja kuni kahju põhjustanud isiku täisealiseks saamiseni, vastab sõnasõnalt tsiviilkoodeksi § 455 lg-s 2 sisule. Sellist sõnastust on kasutatud enamasti Valga, Narva ja Jõhvi kohtumajas, vähemal määral Viljandi, Rakvere kohtumajas ja Harju Maakohtus.

Seega saab kohtulahendite pinnalt täheldada, et kriminaalmenetluses on kohati kohtupraktika läinud alaealise deliktist tulenevate kahjunõuete menetlemisel erinevat teed võrreldes tsiviilkohtumenetlusega. Kriminaalmenetluses on välja kujunenud paralleelsed tõlgenduspraktikad vanema vastutuse osas alaealise kõrval. See tähendab, et tsiviilhagi menetlevad kohtud on andnud VÕS § 1053 lg-le 2 teistsuguse sisu, kui seaduseandja on seda ette näinud. Reeglina on need mõjutatud varem kehtinud tsiviilkoodeksist ning jätavad kannatanu halvemasse olukorda, kui on VÕS § 10153 lg 2 eesmärk. Kriminaalmenetluses on kesksel kohal süüdistatav, mistõttu on jäänud kannatanu huvid sageli tahaplaanile.

Alaealise delikti korral esitab kannatanu enamasti kahjunõude kriminaalmenetluses. Seda tõendavad leitud andmed, kriminaalmenetluses on 393 lahendis on esitatud tsiviilhagi, kuid see arv ei ole kaugeltki lõplik. Samal ajal on hagiga maakohtusse pöördutud kõigest 25 korral, sh on 12 korral hagejaks olnud füüsiline isik.

Tsiviilkohtumenetluses on paljudel juhtudel kasutusel standardsed hagiavalduse vormid, mis on mõeldud lihtsamata nõuete esitamiseks. Näiteks on standardne üldine hagiavalduse vorm, hagiavaldus lapsele elatise väljamõistmiseks ja hagiavaldus täisealisele õppivale lapsele elatise väljamõistmiseks. Kõik need vormid on kättesaadavad Eesti kohtute internetileheküljel. Seadus näeb ette vormi maksekäsukiirmenetluse avaldusele, mida saab esitada ainult elektroonselt lepingust tuleneva rahasumma või ka elatise väljamõistmiseks. Elektroonsesse vormi andmete sisestamisel on avaldajale kergesti leitavad selgitused. Seega on tsiviilkohtumenetluses erinevaid vorme nõuete esitamiseks kohtusse Samal ajal ei ole kriminaalmenetluses hetkel ühetegi tsiviilhagi vormi, seda on kinnitanud ka Riigiprokuratuur, mistõttu on iga menetleja loonu nõ oma “vormi”.

Autori arvates oleks vajalik välja töötada tsiviilhagi vorm, sh eraldi vorm 14–18-aastase alaealise õigusvastaselt tekitatud kahjunõuete esitamiseks kriminaalmenetluses, mis sisaldaks ka selgitusi. Esiteks aitaks see kannatanut kes on kriminaalmenetluses ebavõrses olukorras, kuna kahju KrMS § 45 lg 2 p1 kohaselt on kaitsja osavõtt kogu kriminaalmenetlusest kohustuslik, kui isik on pannud kuriteo või õigusvastase teo toime alaealisena. Kannatanul aga reeglina puuduvad õigusalsed teadmised, et ennast edukalt kriminaalmenetluses kaitsta. Samas oleks tsiviilhagi vorm abiks ka menetlejale, kes kohustub kannatanule selgitama tsiviilhagile esitatavaid põhilisi nõudeid, kuid kes igapäevaselt tsiviilõiguse küsimustega ei tegele. Tsiviilhagi vormi olemasolu aitaks ilmselt vähendada ka töös käsitletud vanema ja

eestkostja vastutuse osas tekkinud paralleelseid tõlgendusi kriminaal- ja tsiviilkohtumenetluse praktikas.

Kohtupraktikat analüüsid selgus, et kriminaalmenetluses on sageli väga põhjalikult käsitletud kriminaalmenetluse osa, seda ka kokkuleppemenetluse puhul, sealjuures on alati viidatud asjakohastele õigusnormidele. Tsiviilhagi puudutavas osas see aga nii ei ole, palju leidus lahendeid, kus tsiviilhagi on rahuldatud ja kahjuhüvitis on välja mõistetud kahju tekitanud alaealiselt ja tema vanemalt või eestkostjalt, kuid ei ole viidatud mitte ühelegi tsiviilõiguse sättele. Leidub lahendeid, kus on kahjuhüvitis vanematelt või eestkostjalt välja mõistetud TsMS § 440 või VÕS § 1043 ja /või VÕS § 1045 lg 1 p 5 alusel, kuid ei ole ära toodud vanema varalise vastutuse tekkimise materiaaõiguslikku alust VÕS § 1053 lg 2. See aga tähendab, et ei ole võimalik kindlaks teha nõude rahuldamise eeldusi ega ulatust. Samal ajal leidub kohtulahendeid, kus on seda tehtud ebaõigesti, nt on alaealise vanemalt välja mõistetud menetluskulu VÕS § 1053 lg 2 alusel.

SUMMARY

Compensation for torts caused by minors aged 14-18

The aim of the Master's thesis is to analyse the regulations related to the compensation for unlawful damage caused by 14–18-year old minors and to compare the adjustment of provisions applied in court decisions of civil proceeding and criminal proceeding. The goal is to establish whether there is any difference in the awarding of a compensation for torts according to the different types of proceeding. Which kind of differences can be stated, what are the reasons and whether the injured party's interests are prejudiced? Next, the deductions made within the framework of the Master's Thesis are presented together with a proposition presented at the end of the paper, which can be useful for the injured party when filing a civil action and for the prosecutor, whose duty is to explain the injured party the main requirements of civil action, which conclusively may favour the unification of judicial practice.

Firstly, the author explains whether the parties to the proceeding are different in the aspect of the type of procedure. While no differences are established in regard to the people liable, limited restrictions are established in regard to a person filing an action in criminal proceeding. In the criminal proceeding, the injured person can be a person, whose legal right has been damaged or prejudiced by an object, subject to the criminal proceeding, which is established to protect the elements of the criminal offence on the basis of which the criminal proceeding is being conducted. Otherwise the injured party has no other option than to file an action in the County Court. Concurrently, in criminal proceeding the claim for damage can not be filed by the insurer, who has compensated the damage to the injured party nor the Estonian Health Insurance Fund if health service has been provided to the injured party.

As no differences have been established in regard to the people liable for damage in civil and criminal proceeding, it might be assumed that in both types of proceeding people with the claim for damage may act similarly to the defending parties or defendants named in action or civil action. If in civil court proceeding the action for the compensation for torts within the period of 2006 – 2021 have been against the minor and both parents in 16 % of cases, against a minor and one parent in 32% of cases, and against a minor's parent in 48% of cases and only against a minor in 4% of cases, then in criminal proceeding, the group of people liable depends on the region, where the damage is caused. In Kuressaare County Court 85% of civil actions filed for the compensation for torts are against a minor. In Harju County 81% of civil actions are against a minor and one parent, including 60% of civil proceedings, in which

besides the minor also the mother is established as responsible and in 10% of civil proceedings the father is stated to be responsible. In Valga court house 98% of injured parties have filed an action against a minor and against one of the parents or guardian. In Rakvere court house 59% of actions filed are against a minor and their legal representative, including 60% of cases in which the mother is appointed the representative. In the majority of cases the injured party has no knowledge in the area of law due to which it may be deducted that the civil action is filed on the basis of instructions provided by the prosecutor and due to that the injured party's civil defendants in the civil proceeding may depend on a certain prosecuting authority. Filing a civil action against only one parent may ensure that the enforcement instrument is received faster from the court but does not necessarily ensure that the injured party's execution proceeding is successful.

The results of the analysis of court practice show that in civil and criminal proceeding courts have interpreted the awarding of compensation for torts on the basis of the Law of Obligations Act § 1053 section 2 differently. In civil proceeding the court may stick to the opinion that a minor liable for causing damage and the person obliged to supervise him/her are solidarily liable in respect to the injured party. In criminal proceeding however, courts have adopted a different viewpoint and find that a parent or a guardian is additionally liable for the minor's delict. The Supreme Court holds this viewpoint and also some courts on the lower level often share this opinion. In criminal proceeding there is no unified opinion in this regard, sometimes the civil proceeding has awarded the compensation against the minor, who has caused the damage and his/her parent solidarily and sometimes additionally. Harju County Court has awarded compensation to the injured parties in all court decisions against the minor and in addition against the parent or the guardian. Additional compensation for torts has been awarded also in Narva, Jõhvi, Viljandi and Jõgeva Court Houses.

When a parent, guardian or a person appointed by a contract supervising a 14-18-year old child is liable for the unlawfully caused damage, the minor and the person supervising are solidarily liable for torts caused to the injured party. According to the Civil Code § 455 subsection 2 effective before the established Law of Obligations Act, a parent was additionally liable together with the minor. Additional liability enables to postpone the occurrence of liability and give the additionally liable person an advantage. Therefore, additional liability practice in criminal proceeding protects the parent against the injured party and enables to postpone the obligation of compensation until the minor's execution proceeding fails or does not give adequate results. In case of solidary liability, each person

liable for torts is responsible for a part of damaged attributed to him/her in case all persons liable for torts are solvent. In case one person is not solvent, based on solidary liability, other persons responsible for torts are fully liable for compensating the damage, but not the injured party. In criminal proceeding, courts have given the proprietary liability of the minor's parents a different content in comparison with the legislator's aim.

Another relevant difference in the interpretation of the Law of Obligations Act § 1053 subsection 2 in civil and criminal proceeding is stated in the fact that in criminal proceeding the courts often adopt the viewpoint that in case of a minor's delict the parent's or guardian's liability ends when the minor becomes of majority age. According to additional search 83 such decisions have been found, including 2 decisions by Tartu District Court (Annex 1). Most frequently such decisions have been adopted by Valga Court House (40 decisions). When a court holds the view that a parent's liability ends when the person, who has caused damage becomes of majority age, means also that in case the minor becomes of majority age before the court session, the court awards the compensation for torts only against the person, who caused damage while being a minor.

According to the Law of Obligations Act § 1053 subsection 2, a parent's liability for damage caused by a minor does not end when the person becomes of majority age. When the cause of the problem might be constituted in the previous effective law, according to which the last sentence of the Civil Code § 455 subsection 2 it is stated that parents', including adopters or guardians' liability ends when the person, who has caused damage has become of the majority age, also in cases when before becoming of majority age if he/she has acquired assets or salary adequate for the compensation of torts. Due to that it may be stated that the aim of the delict, which is to compensate damage to the injured party, may not be executed. Firstly, when a minor becomes the age of majority, an injured party does not receive any enforcement instrument, in which the liable person indicated is not a parent or a guardian but the minor. In another case the injured party may receive an enforcement instrument, in which also a parent is marked as a liable person; however, the parent's liability ends on a certain date, i.e. on the day the minor becomes the age of majority. As a rule, a minor generally has no assets or income. Therefore, in criminal proceeding, an injured party receives an enforcement instrument within a reasonable time, but it does not execute the meaning of the Law of Obligations Act § 1053 subsection 2. In criminal proceeding there are also court decisions, according to which a parent is liable in addition to the minors until the person who has caused damage becomes the age of majority, which, word by word, corresponds to the content of the

Civil Code § 455 subsection 2. Such wording has been used mainly in Valga, Narva and Jõhvi Court Houses, and less in Viljandi, Rakvere Court Houses and Harju County Courts.

In conclusion it may be stated that in criminal proceeding the court practice has been different in proceeding the compensation for torts caused by a minor according to the minor's delict in comparison with the civil proceeding. In criminal proceeding different parallel interpretation practices have been developed in respect to the parents' liability. It means that courts conducting proceeding have attributed a different content to the Law of Obligations Act § 1053 subsection 2 in comparison with the one provided by the legislator. As a rule, they are influenced by the former Civil Code and leave the injured party in a disadvantaged position in comparisons with the aim of the Law of Obligations Act § 1053 subsection 2. In criminal proceeding the focus is on the accused person due to which the injured party's interests are often left in the background.

The author states that it is necessary to develop a form of civil action, including a separate form for a claim for compensation of torts caused by 14–18-year old minors in criminal proceeding including also explanations. First and foremost, it provides support to the injured party who is in a disadvantaged position in criminal proceeding in comparison with the minor, who has caused damage, having an obligatory advocate during the entire proceeding. An injured party usually has no legal expertise to represent oneself successfully in criminal proceeding. Concurrently, this kind of form in civil proceeding can be helpful for the prosecutor, who does not deal with the issues of civil right daily but undertakes to explain the injured party the requirements of filing a civil action. The form for civil proceeding would evidently enable to decrease different interpretations of parents' and guardians' liability proceeding from criminal and civil proceeding discussed in this paper.

The analysis of court practice demonstrates that in criminal proceeding, the part of criminal proceeding is very thoroughly discussed in case of the agreed processes, whereby legislative provisions are always referred to. However, in the part of civil proceeding it is not like that, and surprisingly many decisions can be made on the basis of which the civil action is settled and the compensation for torts is awarded against the minor who has caused the damage and his/her parent or guardian but there is no reference to any provision of the civil right. Compensation for torts is often awarded against parents or guardians on the basis of the Code of Civil Procedure § 440 or the Law of Obligations Act § 1043 and/or the Law of Obligations Act § 1045 subsection 1 article 5, but does not refer to the parent's proprietary liability, on the

basis of which the proprietary liability may occur according to the Law of Obligations Act § 1053 subsection 2. This means that it is not possible to specify the preconditions and the range of the settled claim.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Bar, C., Clive, E., Schulte-Nölke H.(ed). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference. Articles and Comments.– https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/EUROPEAN_PRIVATE_LAW/EN_EPL_20100107_Principles_definitions_and_model_rules_of_European_private_law_-_Draft_Common_Frame_of_Reference_DCFR_.pdf. (12.12.2021).
2. Богданов, Д. Проблема ответственности за вред, причиненный несовершеннолетними и недееспособными гражданами с позиции. Вестник Московского университета МВД России – <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-otvetstvennosti-za-vred-prichinenny-nesovershennoletnimi-i-nedeeposobnymi-grazhdanami-s-pozitsii-spravedlivosti/viewer>. (28.12.2021).
3. Duru, B. Die Haftung aufsichtspflichtiger Personen. Essee. Giessen: Justus-Liebig Universität Giessen 2011, lk 1. – <http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2011/8510/> (12.12.2021).
4. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law. Text and Commentary. Wien; New York: Springer 2005.
5. Espenberg, K., Kiisel, M., Lukk, M., Soo, A., Themás, A., Themás, E., Villenthal, A. Kuriteoohvrite kaitse ja kohtlemise uuring (2017). Tartu: Tartu Ülikool. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/uuringute-andmestikud/kuriteoohvrite-kaitse-ja-kohtlemise-uuring-2017> (24.03.2021).
6. Kerganberg, E., Pikamäe, P. (koost) Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
7. Kingisepp, M. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 2002.
8. Koziol, H. Basic Questions of Tort Law from Germanid Perspective. Wien: Jan Sramek Verlag 2012. – <https://www.jan-sramek-verlag.at/Buchdetails.411.0.html?buchID=134&cHash=8ca41c5e9e> (21.01.2021).
9. Koziol, H. (ed). Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective. Wien: Jan Sramek Verlag 2015. – https://www.jan-sramek-verlag.at/fileadmin/user_upload/Koziol_ComparaTortLaw_Eng_0040_2_DRUCK_eBook.pdf. (21.01.2021).

10. Kõve, V. jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I–V osa (§ 1–305). Komm. vlj. Tallinn: Juura 2017.
11. Kõve, V. jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. VI–X osa (§-d 306–474). Komm. vlj. Tallinn: Juura 2017.
12. Lahe, J. Süü deliktiõiguses. Doktoritöö. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005.
13. Lahe, J. Vastutus teise isiku poolt õigusvastaselt tekitatud kahju eest. *Juridica* IX/2006, lk 612–620.
14. Markina, A., Žarovski, B. Laste hälbiv käitumine Eestis. Tallinn: Justiitsministeerium 2014.
15. Nennen, D. Eltern haften für ihre Kinder, auch im Internet? – <https://www.nennen.de/news/artikel/eltern-haften-fuer-ihre-kinder-auch-im-internet/> (15.01.2022).
16. Nõmm, I. Kaitsekohustuse rikkumisel põhinev deliktiõiguslik vastutus. Doktoritöö. Juhendaja Janno Lahe. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2013.
17. Paško, N. Vastutus alaealise poolt tekitatud kahju eest. Magistritöö, juhendaja Age Värvi. Tartu Ülikool 2021.
18. Ronen, P. Civil Liability for Cyberbullying, 10 U.C. IRVINE L. REV. 1219 (2020), lk 1256.
19. Sarv, J. Haginõuded kriminaalmenetluses. – *Juridica* V/2011, lk 365–374.
20. Sarv, J. Tsiviilhagi menetlemine kriminaalmenetluses – aeg tsiviliseeruda. Kohtute aastaraamat 2009. – https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/dokumendid/kohtute_aastaraamat_2009.pdf. (21.03.2021).
21. Schlechtriem, P. Võlaõigus. Eriosa. 4. tr. Tallinn: Juura 2000.
22. Sootak, J. Karistusõiguse üldosa. Õigusteaduse õpik. Tallinn: Juura 2020.
23. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost) Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2015.
24. Schäfer, H.-B. Tort Law: General. University of Hamburg, Institute of Law and Economics 1999. – <http://encyclo.findlaw.com/3000book.pdf> (15.11.2021).
25. Tampuu, T. Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus. *Juridica* II/2003, lk 71–82.
26. Tampuu, T. Deliktiõiguslik vastutus teise isiku tekitatud kahju eest. *Juridica* VII/2003, lk 464–474.
27. Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. 2. tr. Tallinn: Juura 2017.

28. Teiv, D. Deliktiõiguslik vastutus alaealise õigusvastaselt tekitatud kahju eest. Bakalaureusetöö, juhendaja Janno Lahe. Tartu Ülikool 2010.
29. Urres, J. Vastutus alaealise poolt õigusvastaselt tekitatud kahju puhul. Bakalaureusetöö. Juhendaja Janno Lahe. Tartu Ülikool 2009.
30. Varul, P. jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.
31. Varul, P. jt. (koost.) Võlaõigusseadus III Komm vlj Tallinn: Juura 2009.
32. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1–207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.
33. Varul P. jt (koost). Võlaõigusseadus IV. 8. osa 40. ptk–10. osa (§-d 703–1067). Komm vlj. Tallinn: Juura 2020.
34. Volens, U. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumisvormid. Doktoritöö. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011.
35. Vutt, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. Aastal: kohtupraktika korduvanalüüs. Tartu: Riigikohus 2017.
36. Wagner, G. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. 8 Aufl. C.H.Beck 2020.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

37. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – Wien : LexisNexis, 2022.
38. Bürgerliches Gesetzbuch – München: Verlag C. H. Beck, 2022.
39. Eesti NSV tsiviilkoodeks – Vastu võetud 12.06.1964. a ENSV seadusega (ENSV ÜT 1964, 25, 115), jõustunud 1.01.1965.
40. Euroopa Parlamendi ja nõukodu direktiiv nr 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK.ELT L 315, lk57-73. 25.10.2012.
41. Гражданский кодекс Российской Федерации – Москва: Проспект, 2018.
42. Karistusseadustik – RT I, 21.05.2021, 9.
43. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 08.07.2021, 9.
44. Perekonaseadus. – RT I, 27.10.2020, 15
45. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 09.04.2021, 17.
46. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 06.12.2018, 3.
47. Täitemenetluse seadustik – RT I, 12.03.2022, 8.

48. Võlaõigusseadus. – RT I, 21.09.2021, 5.

MUDELSEADUSED

49. Draft Common Frame of Reference – Oxford: Oxford University Press, 2010.

50. Principles of European Tort Law. – Wien ; New York: Springer, 2005.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu lahendid

51. RKKKo 3-1-3-19-01
52. RKKKo 3-1-1-113-01
53. RKKKo 3-1-1-95-04
54. RKTko 3-2-1-145-04
55. RKTko 3-2-1-41-05
56. RKKK 3-1-1-60-07
57. RKTko 3-2-1-73-07
58. RKTko 3-2-1-85-07
59. RKTkm 3-2-1-132-07
60. RKTko 3-2-1-8-08
61. RKTko 3-2-1-19-08
62. RKTko 3-2-1-127-08
63. RKKKo 3-1-1-41-09
64. RKKKo 3-1-1-79-09
65. RKKKo 3-1-1-87-09
66. RKTko 3-2-1-134-09
67. RKKKo 3-1-1-3-10
68. RKKkm 3-1-1-97-10
69. RKKKo 3-1-1-105-10
70. RKTko 3-2-1-169-10
71. RKTko 3-2-1-174-10
72. RKTko 3-2-1-20-12
73. RKTko 3-2-1-136-12
74. RKTko 3-2-1-18-13
75. RKTko 3-2-1-21-13
76. RKTko 3-2-1-181-13

77. RKKKo 3-1-1-1-14
78. RKTkm 3-2-1-43-14
79. RKKKo 3-1-1-2-15
80. RKKKO 3-1-1-12-16
81. RKKKo 3-1-1-32-16
82. RKKKo 3-1-1-54-16
83. RKTko 3-2-1-128-16
84. RKTko 2-15-13216
85. RKTko 2-16-10632
86. RKTko 2-16-14655
87. RKKKm 1-17-4343
88. RKKKm 1-18-7632

Ringkonnakohtu lahendid

89. 29.10.2014 TlnRnK 2-12- 9448
90. 01.02.2016 TrtRnK 1-13-4845
91. 03.06.2014 TrtRnK 1-13-11286
92. 10.07.2015 TlnRnK 2-14-1344
93. 20.05.2015 TrtRnK 1-14-2658
94. 07.11.2014 TrtRnK 1-14-9338
95. 07.09.2015 TrtRnK 2-14-16446
96. 29.09.2015 TlnRnK 1-15-3590
97. 03.11.2017 TrtRnK 2-15-10097
98. 22.08.2017 TrtRnK 2-17-1831
99. 06.08.2020 TrtRnK 1-20-2050

Maakohtu lahendid

100. 13.02.2006 PMK 1-05-2063
101. 14.03.2008 HMK 2-05-17746
102. 22.08.2006 PMK 1-06-6668
103. 02.10.2006 TMK 1-06-10794
104. 11.01.2007 PMK 2-06-23619
105. 10.04.2007 PMK 1-07-2390
106. 23.11.2007 PMK 1-07-14141

107. 30.11.2009 TMK 1-07-15563
108. 18.04.2008 TMK 2-07-25309
109. 08.09.2008 VMK 2-07-28459
110. 16.04.2008 TMK 2-07-31193
111. 28.12.2007 TMK 2-07-39859
112. 23.05.208 PMK 1-08-6969
113. 05.08.208 PMK 1-08-10026
114. 24.10.2008 PMK 1-08-14008
115. 28.10.2008 PMK 1-08-14098
116. 03.04.2009 TMK 1-08-16467
117. 29.04.2009 PMK 1-09-6097
118. 06.05.2009 PMK 1-09-6571
119. 17.07.2009 PMK 2-09-11733
120. 07.10.2009 PMK 1-09-14033
121. 30.10.2009 PMK 1-09-15897
122. 14.01.2010 PMK 1-09-19096
123. 18.12.2009 PMK 2-09-56593
124. 22.03.2010 PMK2-10-9762
125. 30.11.2010 PMK 1-10-15856
126. 04.04.2011 PMK 2-10-50629
127. 11.03.2011 PMK 1-11-3279
128. 02.09.2011 TMK 1-11-7543
129. 14.09.2011 PMK 1-11-8259
130. 12.10.2011 PMK 1-11-10108
131. 13.11.2012 TMK 2-12-765
132. 27.01.2012 TMK 1-12-864
133. 04.09.2012 MK 1-12-6201
134. 12.10.2012 TMK 1-12-8344
135. 17.10.2012 HMK 1-12-8934
136. 04.02.2012 TMK 1-13-947
137. 02.04.2013 HMK 1-13-1234
138. 27.03.2013 VMK 1-13-2876
139. 17.04.2013 HMK 2-13-2972
140. 13.05.2013 HMK 1-13-3213

141. 08.07.2013 PMK 1-13-3291
142. 05.06.2013 HMK 1-13-4510
143. 15.08.2013 TMK 1-13-4940
144. 28.08.2013 HMK 1-13-5611
145. 30.10.2013 HMK 1-13-6441
146. 12.09.2013 HMK 1-13-7017
147. 09.08.2013 TMK 1-13-7100
148. 28.11.2013 TMK 1-13-10715
149. 27.01.2014 PMK 1-13-11129
150. 21.01.2014 HMK 1-13-11594
151. 18.03.2014 HMK 2-13-55070
152. 27.11.2014 VMK 1-14-9338
153. 01.12.2015 VMK 1-14-8868
154. 09.09.2015 VMK 1-14-10049
155. 23.04.2015 HMK 1-15-637
156. 17.02.2015 VMK 2-15-767
157. 17.02.2015 HMK 1-15-1017
158. 28.04.2016 VMK 1-15-1034
159. 20.10.2015 TMK 1-15-1618
160. 07.10.2015 PMK 2-15-4017
161. 23.10.2015 HMK 1-15-4323
162. 17.08.2015 HMK 1-15-5981
163. 10.11.2015 HMK 1-15-7936
164. 20.11.2015 HMK 1-15-9592
165. 06.10.2015 HMK 2-15-10819
166. 10.03.2016 VMK 1-16-1969
167. 28.04.2016 VMK 1-16-3634
168. 19.05.2016 TMK 1-16-4341
169. 29.11.2016 VMK 2-16-16139
170. 23.02.2017 PMK 1-17-768
171. 21.04.2017 TMK 2-17-3226
172. 04.07.2017 VMK 1-17-5324
173. 25.07.2017 TMK 2-17-6617
174. 25.11.2017 HMK 1-17-8002

175. 16.10.2017 VMK 1-17-9002
176. 19.12.2017 HMK 1-17-10412
177. 06.03.2018 TMK 2-17-16086
178. 02.05.2018 HMK 1-18-3323
179. 30.05.2019 VMK 1-18-3432
180. 01.08.2018 VMK 1-18-5056
181. 26.07.2018 TMK 1-18-6008
182. 03.08.2018 TMK 1-18-6196
183. 06.12.2018 TMK 1-18-9067
184. 08.10.2018 TMK 1-18-9767
185. 04.01 2019 TMK 1-18-10285
186. 21.03.2019 VMK 1-19-2058
187. 11.04.2019 VMK 1-19-2363
188. 03.06.2019 VMK 1-19-3254
189. 24.10.2019 TMK 1-19-3763
190. 22.05.2019 PMK 2-19-3925
191. 16.09.2018 PMK 1-19-5407
192. 28.08 2019 VMK 1-19-5788
193. 02.08.2019 VMK 1-19-6105
194. 26.09.2019 PMK 1-19-7609
195. 25.11.2019 HMK 1-19-8567
196. 13.04.2020 VMK 1-20-1650
197. 27.05.2020 VMK 1-20-2050
198. 21.08.2020 VMK 1-20-2215
199. 08.12.2020 VMK 1-20-2706
200. 05.08.2020 VMK 1-20-4302
201. 21.09.2020 VMK 1-20-5418
202. 06.08.2020 VMK 1-20-5440
203. 26.08.2020 HMK 1-20-5788
204. 21.10.2020 VMK 1-20-6552
205. 03.11.2020 VMK 1-20-6611
206. 26.11.2020 VMK 1-20-8169
207. 25.11.2020 VMK 1-20-8232
208. 16.02.2021 TMK 1-21-439

- 209. 18.03.2021 VMK1-21-540
- 210. 19.05.2021 VMK 1-21-3536
- 211. 19.07.2021 PMK 1-21-4837
- 212. 03.12.2021 TMK1-21-8351
- 213. 03.12.2021 TMK 2-21-8343

Saksamaa kohtute lahendid

- 214. BHG I ZR 74/12. 25.11.2012.
- 215. BHG III ZR 226/12. 13.12.2012.
- 216. OLG Düsseldorf 22 U 189/90. 23.11.1990.
- 217. OLG München 6 U 3881/08. 18.12.2008.
- 218. OLG Köln, 24 U 155/09. 30.11.2010
- 219. LG München 7 O 16402/07. 19. 06. 2008
- 220. LG Köln 14 O 277/12. 02.05.2013.
- 221. LG Frankfurt 2-03 S 2/18. 11.04.2019
- 222. AG Bad Hersfeld F 111/17 EASO. 20.3.2017.
- 223.

MUUD ALLIKAD

- 224. Elin Vilippuse kohtutäituribüroo adressaat Kersa T., 02.03.2021 (e-kiri autori valduses).
- 225. Euroopa Nõukogu ministrite komitee 28.06.1985. a soovitus R (85) 11. – <https://polis.osce.org/council-europe-committee-ministers-recommendation-no-r85-11-member-states-position-victim-framework>. (25.03.2022).
- 226. Kuritegevus Eestis 2020. Justiitsministeerium. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/alaaliste-oigusrikkumised> (31.10.2021).
- 227. Euroopa Parlament. Sooline palgalõhe Euroopas: faktid ja arvud (infograafika). – <https://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/society/20200227STO73519/sooline-palgalohe-euroopas-faktid-ja-arvud-infograafika>. (15.03.2022).
- 228. Kuritegevus Eestis 2021. – https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/arvutikuriteod_page.html
- 229. Министерство внутренних дел Российской Федерации – <https://27.xn--blaew.xn-->

plai/Pravovoe_informirovanie/Pravovaja_pomoshh_detjam/Vozmeshhenie_vreda_pri_chinennogo_nesover. (28.12.2021).

230. Perekonnaseaduse 55SE eelnõu seletuskiri.
231. Riigiprokuratuuri järelevalveosakond adressaat Kersa T. 29.04.2021 RP-6-8/21/219-1. (e-kiri autori valduses).
232. Võlaõigusseaduse seletuskiri 116 SE –
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0d9390ea-974c-35ab-a6c7-cb14062c3ad3/V%C3%B5la%C3%B5igusseadus>
233. Что такое субсидиарная ответственность по ГК РФ? –
<https://www.prokuratura-kirov.ru/chto-takoe-subsidiarnaja-otvetstvennost/>.
(13.02.2022)

LÜHENDID

1. ABGB – Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch
2. BGB – Bürgerliches Gesetzbuch
3. DCFR – Draft Common Frame of Reference
4. PETL – Principles of European Tort Law
5. KarS – Karistusseadustik
6. KrMS – Kriminaalmenetluse seadustik
7. PKS – Perekonnaseadus
8. TMS – Täitemenetluse seadustik
9. TsK – Tsiviilkoodeks
10. TsMS – Tsiviilkohtumenetluse seadustik
11. TsÜS – Tsiviilseadustiku üldosa seadus
12. VFTsK – Vene Föderatsiooni tsiviilkoodeks
13. VÕS – Võlaõigusseadus

Leitud lahendeid kriminaalmenetluses

Kohtumaja	Ajavahemik 2006 - 31.12.2021			01.01.2019- 31.12.2021 Otsing : vahendite puudumisel **	Kokku
	Otsing: 1053 lg 2 *	Otsing: kars AND täisealiseks saamiseni NOT 1053	Kuressaare kohtumaja Otsing: kars AND alaealine		
Harju Maakohus	106	2		9	117
Kohtla-Järve kohtumaja	1	2			3
Jõhvi kohtumaja	10	6		3	19
Narva kohtumaja	1	21		9	31
Rakvere kohtumaja	15	2			17
Viru Maakohus	27	31		12	70
Pärnu kohtumaja	12	1			13
Haapsalu kohtumaja	15				15
Haapsalu kohtumaja Kärdlas					
Kuressaare kohtumaja			20		20
Rapla kohtumaja	3				3
Paide kohtumaja					
Pärnu Maakohus	30	1	20		51
Jõgeva kohtumaja	18	3		1	22
Tartu kohtumaja	51	2			53
Valga kohtumaja	4	40			44
Viljandi kohtumaja	10	2		2	14
Võru kohtumaja	12				12
Võru kohtumaja Põlvas	7				7
Tartu Maakohus	102	47	0	3	152
Maakohus kokku	265	81	20	24	390
Tartu Ringkonnakohus	6	2			8
Tallinna Ringkonnakohus	9				9
Riigikohus	3				3
Kõik kokku	283	83	20	24	410

* Siit hulgast on välja jäetud lahendid kus VÕS § 1053 lg 2 alusel oli kahjuhüvitis välja mõistetud täisealisena kahju tekitanud isikult või oli alaealise vanemalt sätte alusel välja mõistetud menetluskulu, sealjuures tsiviilhagi ei olnud esitatud.

** Arvud ei sisalda varasemate otsingutega (1053 lg 2 aga ka kars AND täisealiseks saamiseni NOT 1053) leitud lahendeid

Leitud lahendeid tsiviilkohtumenetluses

Kohtumaja	Ajavahemik 2006 - 31.12.2021			01.01.2019- 31.12.2021 Otsing : vahendite puudumisel **	Kokku
	Otsing: 1053 lg 2 *	Otsing: kars AND täisealiseks saamiseni NOT 1053	Kuressaare kohtumaja Otsing: kars AND alaealine		
Harju Maakohus	5				5
Viru Maakohus	4				4
Pärnu Maakohus	9				9
Tartu Maakohus	7				7
Maakohus kokku	25				25
Tartu Ringkonnakohus	2				2
Tallinna Ringkonnakohus	4				4
Riigikohus	3				3
Kõik kokku	34				34